

2000

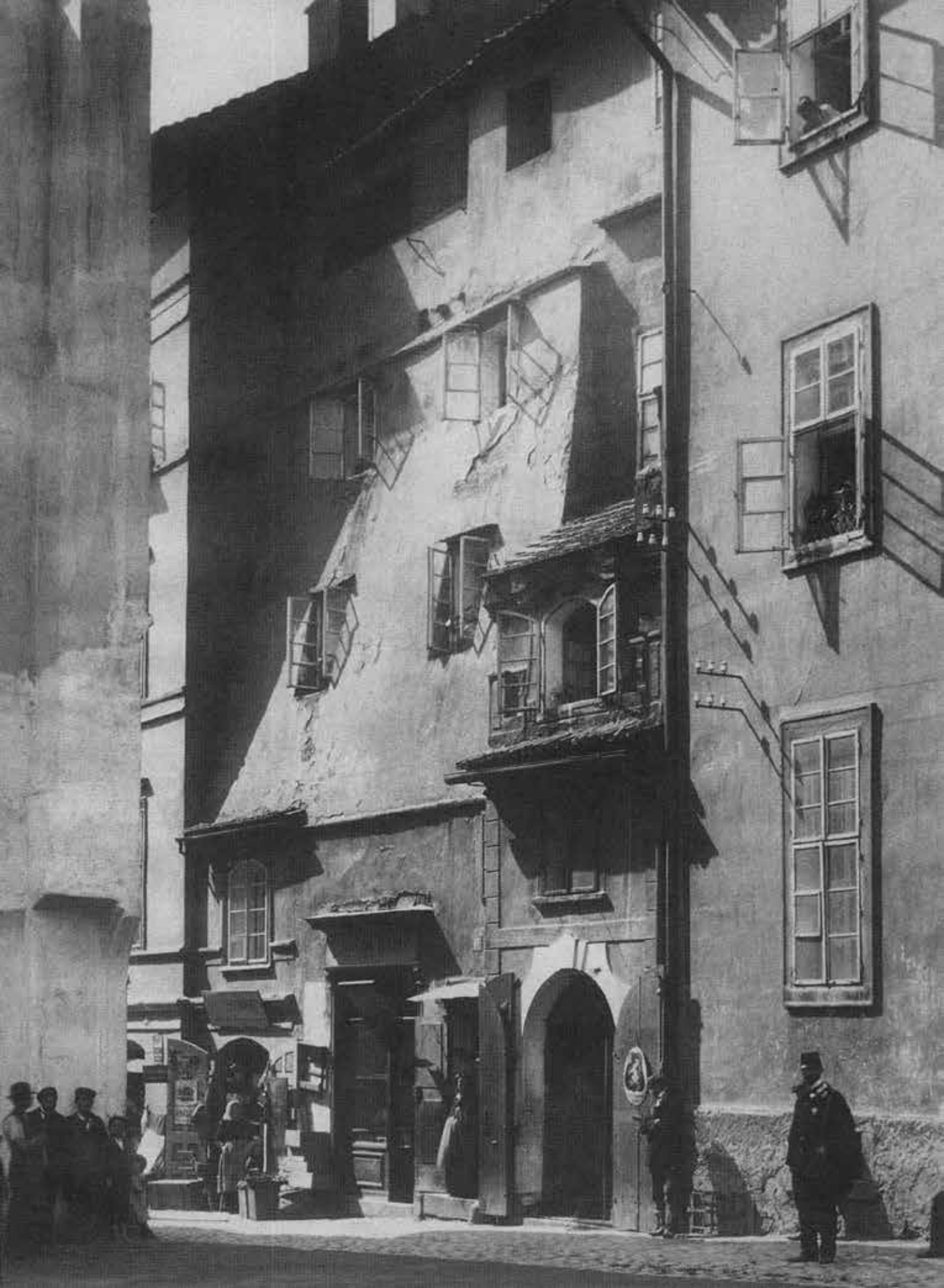
STO LET
KLUBU

STAROU
PRAHU

1900

**STO LET
KLUBU**

**ZA
STAROU
PRAHU**

Sborník vychází s finanční podporou

**Ministerstva kultury České republiky
a Magistrátu hlavního města Prahy**

© Klub Za starou Prahu, 2000

ISBN 80-902505-0-5

1900

STOLET
KLUB

Z
STAROU
PRAHU

2000

Pavel Janák: Protestní kresba zhotovená pro Klub Za starou Prahu v roce 1904 karikuje plánovanou asanační zástavbu Josefova.

AUTOŘI

PhDr. Kateřina Bečková
Richard Biegel
JUDr. Jan Cejp
JUDr. Zdeněk Dušek
Mgr. Kateřina Hanzlíková
JUDr. Oldřich Hora
Ing. arch. Josef Hyzler
Ing. arch. Jan Kasl
Doc. ing. arch. František Kašička, CSc.
Ing. arch. Martin Krise
Ing. Marek L. Krejčí
JUDr. et PhDr. Dobroslav Líbal, DrSc.
Prof. ing. arch. Milan Pavlík, CSc.
Ing. arch. Milan Polívka
Ing. arch. Helena Polívková, CSc.
RNDr. Antonín Vrba, CSc.

ODBORNÁ SPOLUPRÁCE

Petra Finfrlová
Mgr. Blanka Kynčlová
PhDr. Helga Turková

STO LET

KLUBU

ZA STAROU PRAHU

1900 - 2000

Jubilejní sborník

Sestavila
KATEŘINA BEČKOVÁ

Pod čestnou záštitou
primátora hlavního města Prahy
JANA KASLA

vydal
KLUB ZA STAROU PRAHU

v Nakladatelství
SCHOLA LUDUS - PRAGENSIA

Praha 2000

OBSAH

Vážený a milý oslavenče <i>Jan Kasl</i>	10
Stoleté ohlédnutí <i>Dobroslav Líbal</i>	12
Společenské iniciativy ochrany památek v 19. století jako předpoklad vzniku Klubu Za starou Prahu <i>Josef Hyzler</i>	23
Sto let Klubu Za starou Prahu v sedmi kapitolách <i>Kateřina Bečková</i>	27
Tvůrčí architekti mezi členy a funkcionáři Klubu Za starou Prahu <i>Milan Pavlík</i>	88
Některé případy, příklady a podrobnosti ze stoleté památkářské činnosti Klubu Za starou Prahu	
Regulační plán Starého Města v roce 1904 <i>František Kašíčka</i>	94
Dientzenhoferův pavilon na Smíchově <i>Kateřina Hanzlíková</i>	100
Braunův dům na Novém Městě <i>Kateřina Hanzlíková</i>	105
Průlom U Klíčů na Malé Straně <i>Kateřina Hanzlíková</i>	112
Malostranské nábřeží a splavnění Vltavy <i>Martin Krise</i>	117
Vývoj názorů na zástavbu nábřeží pod Emauzy mezi Palackého mostem a Vyšehradem <i>Milan Pavlík</i>	127
Klub Za starou Prahu v nových podmínkách československého státu <i>Josef Hyzler</i>	134
Dostavba chrámu sv. Víta v konfrontaci se soudobými památkovými teoriemi <i>Josef Hyzler</i>	137
Malá Strana 1890-1950. Město mezi asanací a regenerací <i>Marek L. Krejčí</i>	152
Venkovské odbory Klubu Za starou Prahu <i>Zdeněk Dušek</i>	162
Činnost Klubu Za starou Prahu v Pelhřimově <i>Kateřina Hanzlíková</i>	168
Rekonstrukce a využití kostela sv. Michala na Starém Městě <i>Milan Pavlík</i>	176

Některé příklady nové výstavby v pražské památkové rezervaci po roce 1989 <i>Helena Polívková, Milan Polívka</i>	178
Longin Business Center. Nevítaný soused rotundy sv. Longina na Novém Městě <i>Kateřina Hanzlíková</i>	182
Ringhofferova továrna na Smíchově. Neúspěšný pokus o záchranu a problém dokumentace před demolicí <i>Kateřina Hanzlíková</i>	184
Trautmannsdorfský palác a dostavba Lindtova paláce: dvě strany jedné mince <i>Richard Biegel</i>	190
Kasárna Jiřího z Poděbrad na náměstí Republiky <i>Richard Biegel</i>	199
Další kulturní a společenská činnost Klubu Za starou Prahu	
Vycházky, výlety a zájezdy <i>Jan Cejp</i>	204
Fotografické soutěže <i>Antonín Vrba</i>	207
Model Malé Strany a Hradčan <i>Kateřina Bečková</i>	216
Dobrovolná práce při úpravě Olšanských hřbitovů <i>Zdeněk Dušek</i>	219
Přehled publikační činnosti.....	223
Osoby a osobnosti spjaté s Klubem Za starou Prahu	
Vzpomínky Václava Viléma Štecha.....	228
Vzpomínky Jana Zrzavého.....	232
Vzpomínky Emanuela Pocheho.....	233
Vzpomínky Oldřicha Hory.....	238
Slovníček osobností.....	244
Členové domácích rad Klubu 1900-1999.....	254
Přehled předsedů Klubu 1900-1999.....	263
Přehled čestných členů Klubu.....	264
Klub Za starou Prahu v parodii a karikatufě	265
English Summary	272
Deutsch Resümee	276

Vážený a milý oslavenče,

když se dožije člověk 100 let, je to vždy cosi výjimečného. Není nám tak často dáno prožít celé století a k tomu ve skvělé duševní a tělesné pohodě.

Když slaví sté výročí založení spolek, který se zaměřuje na ochranu historického dědictví, spolek, který existuje jen a jen díky dobrovolné aktivitě osob, jimž není lhostejný osud jejich města, je to snad chvíle ještě vzácnější.

Klub Za starou Prahu vznikl na přelomu století s cílem chránit historické hodnoty a prostředí Prahy, vznikl v reakci na tehdy „triumfující“ záměry přestavby města. S odstupem desítek let dnes o většině staveb z té doby ovšem hovoříme jako o osobité architektuře, oceňujeme jejich vynikající kvalitu, vnímáme je jako nesporný příspěvek k obrazu města. Triumfující bestie, která měla tehdy podobu *vlkodlaka*, dnes na nás působí spíše jako *beránek*. Kdo může nyní - po více než 90 letech - hodnotit, zda likvidace židovského ghetta Praze jednoznačně uškodila, či zda je nový Josefov větším přínosem? A přežily by vůbec uličky židovského ghetta do dnešních dnů a nebyly by přestavovány za doby totality, kdy podmínky pro vznik kvalitní architektury byly jistě výrazně horší, než tomu bylo na přelomu století? Dalo by se vzpomenout i kauzy Obecního domu či Gočárova domu U Černé Matky Boží a možná dalších novostaveb z tehdejší doby, které vyvolaly bouřlivé diskuse.

Můžeme být asi vděční, že bylo zabráněno přestavbě Staroměstské radnice, přestavbě náměstí Republiky nebo regulaci Kamy, nemluvě o tramvaji na Petřín, Malostranském tunelu či v posledních letech před sametovou revolucí o stavbě hotelu u Mostecké věže. Myslím si, že součet kladných bodů Klubu je výrazně větší než tzv. bránění vzniku nové architektury, které mu někdy bylo přisuzováno. Jsem přesvědčen, že při posuzování budoucích projektů dostane vznik nové kvality šanci před pouhou ochranou všeho, co je prostě jen staršího data. Věřím, že se již brzy dočkáme propracovaného koncepčního materiálu památkové péče a metodiky ochrany rezervace i celé Prahy a že se podaří prosadit účinnou spolupráci orgánu územního plánování a památkové péče ve společném postupu při ochraně rezervace.

Historické dědictví Prahy je vedle intelektuálního potenciálu jejích obyvatel tím nejcennějším vkladem do budoucí soutěže měst. Přál bych si, aby se podařilo toto dědictví obohatit i o další nové stavby, o nové hodnoty, o nové Tančící domy a další architektonické skvosty. Klub Za starou Prahu bude v tomto snažení bezesporu účinným spolupracovníkem vedení města.

Přeji oslavenci nejméně dalších úspěšných sto let existence a děkuji všem jeho členům za to, co pro město udělali. Kdyby bylo možné udělit čestné občanství organizacím, Klub Za starou Prahu by si je bezesporu zasloužil.

Na zdraví

Jan Kasl,
primátor hlavního města Prahy

Stoleté ohlédnutí

Dobroslav Líbal

Jsem naplněn hlubokou vděčností vedení Klubu Za starou Prahu, že mi byl svěřen mimořádně čestný a zodpovědný úkol zhodnotit v sevržené podobě život Klubu u příležitosti jeho stoletých narozenin. Tuto těžkou úlohu mi poněkud usnadňuje mé stáří a s ním související skutečnost, že jsem naprostou převahu vedoucích Činitelů Klubu znal osobně a s řadou z nich jsem byl v dlouholetém blízkém kontaktu, někdy i literárním.

Jsem přesvědčen, že většina širší i odborné veřejnosti, ba i někteří členové Klubu si neuvědomují plný význam tohoto jubilea. Není to jen připomenutí velké, již uplynulé minulosti, ale naopak konstatování nepřetržitého boje o záchranu a optimální budoucnost nejvyšších hodnot naší více než tisícileté kultury, dokladů národní velikosti, síly, výtvarného nadání, jež jsou všechny obsaženy v duchovní atmosféře Prahy.

Tento zápas trvá i nadále se stejnou intenzitou. Je mimořádně podivuhodné, až zázračné, že po celých sto let, dnes i zítra Klub Za starou Prahu bojoval, bojuje a bude bojovat neměnně a neochvějně za stejné ideály, jež vyvolaly již před sto lety jeho zrození. Je jistě málo dobrovolných organizací, které by se s Klubem mohly srovnávat. Nemám na mysli jen odbornou, vědeckou a tvůrčí kvalitu vykonané práce, ale všehenniterný obsah boje proti lidské omezenosti, primitivismu, chamtivosti, nekulturnosti a pyšce, s nimiž Klub zápasil po celou dobu své existence a bohužel bojuje stále.

Již na samém počátku našeho ohlédnutí nutno vyslovit souhrnný soud, že Klub byl ve svých zápasech prakticky vždy na správné kulturní straně, možno dokonce říci takřka neomylný. Jeho vítězství znamenalo velký, mnohdy nedocenitelný úspěch pro celou naši kulturu; když neuspěl, vznikla povždy trvalá, nenahraditelná škoda.

Přelom 19. a 20. století byl jedním z nejrůznějších období ve více jak tisíciletém životě pražské architektury. Ještě před rokem 1893 se zformovala až hysterická bořivá aktivita, jež hrozila postupně zničit Prahu jako historický, architektonický celek. Protesty, na nichž se podíleli vrcholní reprezentanti tehdejšího českého kulturního světa, vyzněly zcela na prázdno. V této atmosféře bezmála potápějící se lodi architektonické kultury byl založen před sto lety v roce 1900 Klub Za starou Prahu jako dobrovolné sdružení nadšenců, které si dalo za úkol bojovat s drakem zkázy a beznaděje.

Samotný Klub v starších jubilejních úvahách hodnotil první léta své aktivity spíš negativně, vytýká jim, že se omezovala na pouhou pasivní obranu. Ve skutečnosti to byla křivda. Již od samých počátků vyvíjel Klub intenzivní činnost ochrany staré Prahy, která v řadě případů měla kladné výsledky, jež mají platnost podnes. Jako první zmíním velmi pozoruhodný námět zachovat alespoň domovní průčelí bezprostředně ohrožených historických domů na ničeném Staroměstském náměstí. Není bez zajímavosti, že podobné pohledové

1. Záchrana průčelí paulánského kláštera na Staroměstském nám., který vzápětí obklopila asanační výstavba, byla prvním skutečným vítězstvím Klubu

řešení navrhli František Kašička a Milan Pavlík v rámci poslední soutěže na dostavbu Staroměstské radnice. Boj Klubu za Staroměstské náměstí neskončil však úplnou prohrou. Intervence Klubu zachránila jediný dosud stojící historický objekt na severní straně Staroměstského náměstí, čp. 930-I, který býval součástí kláštera paulánů. V suterénu budovy byly daleko později odhaleny doklady dvou románských prostorů, čímž se prokázala autenticita stavební čáry náměstí již v raném středověku. V roce 1902 se Klub podílel na potlačení zcela nesmyslného záměru zavést tramvajovou dopravu do Nerudovy ulice. Dnes se nám jeví tato idea jako bláznivá, ale v době elektrického dopravního opojení bylo zřejmě možné navrhnout cokoliv. V této souvislosti se zmíním o dalším nehorázném a nám dnes zcela nepředstavitelném námětu, totiž vedení tramvajo-

vé dopravy přes Prašný most v těsném navázání na Pražský hrad. Situaci Klubu, který návrh potíral, komplikovala skutečnost, že mimo jiné ho prosazoval i stavitel dómu a současně konzervátor Kamil Hilbert. Naštěstí se nesmyslný plán neuskutečnil za velmi aktivní účasti Klubu.

Přímo s nábožnou hrůzou čteme stať odborníků Klubu o rozmanitých záměrech zejména kolejové dopravy, ale i o jiných komunikačních problémech, jež hrozily zasadit smrtelné rány existenci historické Prahy. Uvedu např. jen námět tramvaje ulicí Melantrichovou či průraz Letenské pláně, jemuž mělo odpovídat vytvoření široké komunikace, v návaznosti na Pařížskou třídu, Starým Městem na Václavské náměstí. Vzpomínám si, jak jsem ještě v mládí v období mezi dvěma válkami četl tuším v Národních listech postesknutí, že tento námět primátora Podlipného nebyl

realizován. Ve všech těchto složitých a veřejností leckdy ne plně pochopených případech se Klub uplatnil tím nejpozitivnějším způsobem. Je to až nepochopitelné, že tyto komunikační návrhy, typické pro opojení veřejnou dopravou před první světovou válkou, neustaly ani za první republiky. Přímou monstrózním námětem, na jehož projednávání se dokonce i pamatují, byla diskuse o různých variantách tzv. petřínské komunikace, jež by byla nelítostně zničila jedno z hlavních pražských specifíků, bez obdoby na celém světě, totiž rozsáhlé plochy zeleně uvnitř hradeb. S něčím podobným se nikde nesetkáváme. A tento ráj zeleně měl být surovým způsobem rozmetán komunikací s velkými opěrnými zdmi. S petřínskou komunikací pochopitelně nepřímou souviselo i částečné využití zeleně na stavební parcely. Je možno celkově prohlásit s nehlubším vnitřním přesvědčením, že kdyby Klub za celou dobu své stoleté existence nedokázal nic jiného než zabránit těmto přečetným zruďným komunikačním námětům, prokázal by svou nejvyšší užitečnost.

Od samého začátku zajímala Klub problematika vltavských břehů, především na malostranské straně, kde jakoby zázrakem se podnes udržel přímý kontakt města s hladinou řeky, u evropského velkoměsta zcela ojedinělý. Většina veřejnosti považuje tento stav za něco samozřejmého a vůbec si neuvědomuje, jak obrovské úsilí vynaložil Klub při obraně této jedinečné situace, kdy podnož Malé Strany netvoří zamýšlené vysoké hradby nábřeží, ale bezprostředně hladina Vltavy. Realizace malostranského nábřeží by vyvolala hromadnou likvidaci či devastaci přibřežních souborů historické zástavby, takže Malá Strana byla smrtelně ohrožena. V takové stupidní destruktivní atmosféře není divu, že se vynořil i námět na zasypání Čertovky.

Vrátíme se nyní ke stručnému chronologickému odvíjení osudů Klubu ve druhé polovině prvního desetiletí, která je

obecně charakterizována jako doba jeho velkého kvalitativního rozvoje. Noví členové nejvyšší odborné úrovně se zprvu neprojevovali v přímém vedení Klubu, v rolích předsedy i prvního a druhého místopředsedy, kde se prakticky až do roku 1912 udržela starší garnitura zakladatelů. Teprve v roce 1912 se stal architekt Bohumil Hübschmann, později jedna z nejčelnějších osobností Klubu, jeho druhým místopředsedou. Po boku vzdělaných nadšených amatérů obohatili kolektiv Klubu umělečtí teoretici A. Matějček, V. V. Štech a především Zdeněk Wirth, který se před tím prý z osobních důvodů spolupráci v Klubu vyhýbal. Současně s nimi vstoupili do Klubu četní moderní architekti, jejichž díla tvoří stěžejní články v českém architektonickém vývoji. Uvedu např. Vlastislava Hofmana, Pavla Janáka, Bohumila Hübschmanna a urbanistu Vladimíra Zákrejse. V době před rokem 1919 se mohl Klub pyšnit aktivním členstvím jednoho z nejvýznamnějších českých malířů, Bohumila Kubišty.

Souběžně byla pro ideje Klubu získána řada dalších historických měst, přednostně České Budějovice, Pelhřimov a Kutná Hora, kde se ohlas klubovních idejí projevoval nejintenzivněji. Rozšíření Klubu o vysoce kvalitní členy se záhy projevilo všestranně zvýšenou aktivitou, v jejímž čele byl nesporně Zdeněk Wirth, v té době hrdinný vydavatel četných svazků *Soupisu památek*, jejichž vědecký význam přetrval až do současnosti. V Klubu se řešily problémy památkové teorie i praxe. Klubovní architekti se stali vynikajícím nástrojem boje, neboť se uplatňovali se stále větší intenzitou svými vstřícnými návrhy proti oficiální monotónní urbanistické šabloně. Klub se pouštěl do rozsáhlých projektových studií. Před rokem 1910 bylo v Praze nejbolestnější problémem Pbdskalí, jež mělo být likvidováno beze zbytku a vystřídáno obdobně jako Josefov a Vojtěšská čtvrť samými činžovními no-

2. Zástavba pod Emauzy podle projektu arch. B. Hübschmanna, jeden z největších úspěchů Klubu

vostavbami, případně budovami veřejnými. Klubovní návrh obhajoval uvolnění emauzského panoramatu, které mělo být zcela zakryto, a zachování několika vybraných historických objektů. Prosadil uvolněné panorama Emauz, dořešené až po první světové válce architektem Hübschmannem. Z řady podskalských domů se zachoval pouze objekt bývalé celnice. Ve skutečnosti zbylo na východním okraji Podskalí více historických budov, včetně renesančního mlýna na Botiči.

Zásadní vývojový kvalitativní zlom představuje zahájení vydávání vlastního klubovního věstníku právě před devadesáti lety v roce 1910. Je příznačné, že vedoucím redaktorem se stal architekt Pavel Janák.

Celková pozice Klubu vůči veřejnosti i příslušným orgánům se pronikavě změnila. Klub si vytvořil vlastní tribunu, v níž mohl uplatnit svá doporučení, náměty, protesty, návrhy na lepší řešení určitého problému netoliko slovně, ale i graficky a fotograficky. Ročníky klubovních věstníků z tohoto raného období obsahují velmi širokou dokumentaci, která sama o sobě udržuje kontinuitu jejich významu i v současnosti. Boj Klubu se tehdy neomezoval jen na Prahu či na města, kde měl své pobočky, ale sledoval s úctyhodnou intenzitou všechny architektonické

proměny, stavy ohrožení v celých Čechách. Tehdy se zformovala i jeho teorie a praxe urbanistická. Určitý objekt nebyl zajímavý jen sám o sobě, ale jako pozitivní článek historické ulice a náměstí. Nepochybně přímo v lůně Klubu Za starou Prahu se zformoval historický urbanismus, jehož plné prosazení následovalo vlastně až o řadu desetiletí později v institutu městských památkových rezervací. Z uvedených hledisek nelze předválečnou aktivitu Klubu Za starou Prahu nikdy dostatečně docenit. Sehrál vynikající roli v tvorbě našeho historického urbanismu, ale současně přenášel jeho principy i do řady historických měst. Klub stál v čele tehdejší památkové teorie i praxe. Jeho předsedou byl od roku 1909 až do konce první světové války c. k. konzervátor dr. Luboš Jeřábek.

Na prahu první světové války, stejně jako veškerá česká kultura, byl Klub na jednom z vrcholů svého vývoje.

Z historického hlediska je velmi pouťavé studium a hodnocení klubovní aktivity za první republiky, kdy valná část klubovních představitelů v čele se Zdeňkem Wirthem i architektem Pavlem Janákem dosáhla vynikajícího postavení v nově se formujícím státu.

I po roce 1918 musel Klub těžce bojovat

a dosahoval velkých úspěchů. Bylo by možno uvést tu dlouhou řadu příkladů klubovních bojů, úspěchů i nezdarů. Prosazování vztahu ke kulturní podstatě Prahy za první republiky nebylo vůbec snadné. V zásadních otázkách zaujal Klub povždy optimální stanovisko, pro které bojovali i zvítězil. Je nutno si zalistovat v číslech věstníků Klubu z uvedeného mezidobí.

Již na počátku roku 1921 vyšel článek *Nový útok na Starou Prahu*, v němž se upozorňuje na vážné ohrožení urbanisticky i architektonicky pozoruhodného domu Velký úl čp. 378-I, který podnes vytváří jedinečnou atmosféru závěru Václavského náměstí a současně představuje působivý vstup do Starého Města. Demoliční choutky se měly vztahovat i na jeho sousedy v ulici Na Můstku. Boj skončil díky bohu vítězně.

V roce 1924 zaznamenává věstník formální útok na samu podstatu tisícileté pražské kultury, totiž založení Klubu Za novou Prahu v roce 1924, jemuž předcházela obludná kampaň v novinách takřka všech politických směrů. Hlavním ideologem tohoto hnutí byl Karel Teige, mimořádně nadaný umělecký historik, který ve svém opojení nastupujícím funkcionalismem doslova nenáviděl historické prostředí. Jeho konec byl nesmírně tragický, zemřel doslova uštván po roce 1948. Na celé situaci se jeví nepochopitelný zlom v pohledu české inteligence od roku 1900. Bylo to velké nebezpečí, na které Klub bezprostředně reagoval velmi důstojným prohlášením.

Ve stejné době se v Praze rozvířila otázka spojení staré a nové části svatovítské katedrály. Klub uspořádal v tom směru v roce 1924 anketu, v níž velmi rozhodně obhajoval zachování obou částí odděleně. Nejvíce se v tomto směru angažoval profesor Birnbaum. Vypravoval mi svého času profesor Cibulka, že byl pro tuto ideu získán dokonce vynikající biskup Antonín Podlaha, rozhodnutí o spojení

bylo pak prý prosazeno politicky. Osobně soudím, že tento boj byl jednou z mála situací, kde Klub nebyl reálně orientován. Nespojení obou částí katedrály po jejím dokončení by dnes působilo málem surrealisticky. Navíc se nejnověji prokázalo, že vlastně s výjimkou dvojice západních věží navázala novostavba na rozestavěnou část svatovítské lodi, jež byla po těžkém poškození při požáru hradu v roce 1541 následně zbořena. Ostatně protivníci spojení zapomínali, že k původní stavbě patřila i část příčné lodi a věž.

Na počátku roku 1927 uspořádal Klub další anketu, jejíž obsah může i jen povrchního čtitele Prahy naplnit děsivou hrůzou. Projednávalo se navrhované zboření křídla Pražského hradu mezi druhým a třetím nádvořím s programem uvolnit pohled na západní průčelí svatovítské. Anketa byla vedoucími odbornými pracovníky Klubu velmi dobře připravena a vyzněla jednoznačně v odmítnutí architektonického návrhu, který může být sám o sobě varováním před podobnými nápady i v budoucnosti.

Téhož roku vyšel ve věstníku Klubu článek *Petřínská komunikace zničí krásné zahrady malostranské*. Hovořil jsem o tom již v syntetickém shrnutí absolutních klubovních vítězství v oblasti nesmyslných komunikačních návrhů. Tento námět nepochopitelně přežíval až do roku 1937 a znovu se nakrátko vynořil i po druhé světové válce.

Konečně věstník z října roku 1929 obsahuje článek *Návrh regulace pro Staré Město pražské*, analyzující nově vypracovaný plán Státní regulační komise z roku 1928. Z obsahu klubovního memoranda jasně vyplývá, že Státní regulační komise, do níž byly zprvu vkládány velké kulturní naděje, se dala na cestu raženou geometrem Hurtigem v osmdesátých letech 19. století. Plně se tam projevil tendence narovnávání uličních čar, boření vystupujících historických domů. Realizace uvedeného regulačního plánu by znamena-

3. Nároží Perštýna a Skořepky s osobitým domem V Nebi čp. 355

4. Nároží Perštýna a Skořepky po dokončení novostavby

la dovršení zkázy Starého Města. V té souvislosti je nutno bohužel konstatovat, že ani Klub, ani ostatní památkářské instituce a organizace vinou nedostatečného poznání neobhájoval některé části historické Prahy s plným důrazem. Zvláště tra-

gicky se to projevilo v anežsko-haštalské čtvrti, kde byla doporučena nová nesmyslná regulace, jež byla do jisté míry dědičkou neblaze proslulého plánu polohy minulého století. Atmosféra kolem Anežského kláštera a tehdy dochovaných čas-

tí zástavby při kostele sv. Haštala měla být likvidována. Tato skutečnost však nemůže zmenšit zásluhy Klubu Za starou Prahu o to, že ničivý regulační plán zůstal v podstatě nerealizován.

Vzpomínám, jak mi svého času řekl Zdeněk Wirth, že při úpravách Pražského hradu za první republiky pouze salutovali. Ve skutečnosti tomu tak nebylo. V roce 1930 vyšel zásadní článek věstníku *Klub Za starou Prahu a úprava třetího nádvoří Pražského hradu*. Obsahuje řadu pozoruhodných vesměs neznámých informací. Dočítáme se tu, že prof. Plečnik byl ustanoven hradním architektem výslovně na návrh Klubu Za starou Prahu, nejpravděpodobněji za přímé účasti Zdeňka Wirtha.

Ovšem v dalším vývoji Plečnik Klub ignoroval. V článku zazněla slova: *„Je to tím trapnější, že od hradní správy, která neustále mluvila o součinnosti s památkovými korporacemi, byla očekávána větší pieteta a zřetel ku přání těchto kruhů... Exteritorialita Hradu v uměleckém ohledu dává hradní správě, podepřené nejvyššími státními veličinami, podnět k zcela absolutistickému zasahování do úpravy Hradu“*. Stěžejní význam mělo vystoupení Klubu proti devastačním záměrům novostavby Moderní galerie na Kampě v dubnu roku 1931. Dnes při různých soutěžních návrzích kolem Sovových mlýnů bylo by dobře připomenout si tehdejší situaci. Zásadní význam měla anketa Klubu ze srpna 1935 o návrzích arch. Josefa Plečnika na úpravu severní strany Pražského hradu. Stala se signálem k obecnému poznání velkého nebezpečí, jež hrozilo z radikální transformace tohoto území. Naštěstí se Plečnikův záměr neuskutečnil. V roce 1937 svedl Klub rozhodný boj proti petřínské komunikaci s odvoláním na vědecké posudky jiných oborů (geologie, medicína).

Závěrem této mimořádně široké a účinné aktivity Klubu v období mezi dvě-

ma světovými válkami nelze pomínout určité skutečnosti, jež charakterizovaly památkovou teorii Klubu v důsledku prosazování památkových zásad Aloise Riegla, jejichž ztělesněním byl především Zdeněk Wirth. Neblahým principem byl požadavek, že veškeré úpravy, doplňky či dostavby památky - jsou-li nutné - mají, ba přímo musejí vyjadřovat *ducha* či *umělecké cítění doby*, v níž jsou prováděny. Tato zhoubná zásada potlačuje úplně skutečnost, že určité architektonické dílo je projevem tvůrčí vůle navrhovatele, která by měla být respektována i v budoucnu. Ovlivnila Pavla Janáka při obnově průčelí Černínského paláce a projevila se někdy velmi nešťastně při přestavbách jednotlivých historických domů či souborů. Za všechny jmenuji příklad skupiny domů při vyústění ulice Melantrichovy do ulice Havelské v čele s čp. 504-I. Přestavba je proměnila v bezduchého bastarda. Přitom i dokumentace mimořádně složitěho historického stavu byla naprosto nedostatečná.

Roku 1950 slavil Klub padesáté výročí. Téhož roku byla převážná část historické Prahy vyhlášena městskou památkovou rezervací, čímž vlastně vyvrcholilo půlstoleté usilování Klubu za její kulturní záchranu. Udivuje poněkud, že této epochální události nebyla ve věstníku věnována přiměřená pozornost. Dosud žila většina ze slavných vedoucích členů Klubu z poloviny prvního desetiletí jeho existence. Vyhlášení rezervace a později zformování orgánů památkové péče a vcelku omezená činnost urbanisticko-architektonická nevytvářely v rámci Klubu podmínky rozvinutí dynamické aktivity, která charakterizovala jeho život před první světovou válkou a po ní až do nacistické okupace. V obsahu časopisu počaly převládat příspěvky vztahující se k vývoji Prahy, její ikonografii a profilaci jednotlivých architektů. Hlavní ochránářská aktivita v duchu dřívější klubovní praxe se soustředila na devastaci Malostran-

5. Mároží Melantrichovy ulice a Havelského trhu před ničivou radikální přestavbou rohového domu čp. 504 a sousedního objektu

ského hřbitova v Košních. Přibyly i články s obsahem výsledků nově se rozbíhajících stavebněhistorických průzkumů, jež postupně radikálně přehodnotily, prohloubily a upřesnily dosavadní představy o urbanistické i architektonické podstatě našeho hlavního města.

Formovala se nová pevná základna komplexní záchrany, formulovaná nejen hodnocením průčelí, případně dalších vybraných a známých prostorů a detailů, ale umožňující regeneraci celého organismu upravovaných staveb, jejich dispozice, vodorovných i svislých konstrukcí i detailů. Pozoruhodný byl úvodní článek z června 1953 tehdejšího předsedy Klubu Ludvíka Prischinga *Naděje a obavy*, který lze považovat za bojový signál ku zintenzivnění klubovní aktivity. Bylo to svrchovaně zapotřebí. Formovaly se nové plány přestavby socialistické Prahy, které na nejvyšší míru ohrožovaly její urba-

nistickou i architektonickou strukturu. První velkorysou aktivitou bylo memorandum Klubu k prvnímu směrnému plánu Prahy, který obsahoval četné zhoubné zásahy do organismu města, mimo jiné vzkříšení petřínské komunikace, rozsáhlé průrazy od náměstí Republiky až k Mánesovu mostu, malostranskou komunikaci, zničení historických Jirchářů. Uvádím jen některé vybrané katastrofické náměty, jež měly transformovat Prahu na socialistické město.

V návaznosti na to publikoval Vladimír Piša článek *Malostranská komunikace - otázka existence rezervace*. Na konferenci uspořádané ČSAV v Liblicích v roce 1954 zástupci Klubu, vesměs příslušníci nejstarší generace, vyslovili dobře formulované příspěvky proti nesmyslným návrhům směrného územního plánu. Nemohu pominout bezprostředně návazný statečný článek Bohumila

Hypšmana *Pomník J. V. Stalina*, v němž s velkým důrazem zkritizoval záměr pomníku a jeho umístění. Bylo to publikováno 15. listopadu 1954.

Nový územní plán, zpracováváný od roku 1954, v podstatě již plně respektoval památková hlediska. Přispěla k tomu podstatné spolupráce s nově založeným Státním ústavem pro rekonstrukci, který od samého počátku rozšířil i prohloubil stavebněhistorické průzkumy Prahy, které zahájil Dobroslav Libal ještě v rámci tzv. R-ateliéru Stavoprojektu v roce 1951. Atmosféra kolem historických pražských památek se nesporně zlepšila a odpadly i různé velikášské zásahy do jejich organismu. Tento pozitivní závěr měl ovšem pouze časově omezenou platnost. Zdánlivý klid obsahoval v sobě přípravy na různé dílčí demolice, postupné ukrajování pražského historického fondu, kterým zčásti úspěšně čelilo právě nové poznání stavebněhistorických průzkumů. Číslo Ochrany památek, jež vycházela na místo klubovního Věstníku od roku 1956 až do roku 1961, obsahují relativně méně polemických článků než dříve. O to více bylo tu zveřejněno nedohledné množství nových poznatků o jednotlivých objektech, jejich souborech a o vývoji celého historického města. Byla to doba plná nadějí, že nebezpečí, jež ještě nedávno hrozilo pražské urbanistické podstatě, bylo natrvalo zažehráno. V roce 1960 slavil Klub 60. výročí svého založení úvodním slovem Zdeňka Wirtha. V následující Ochráně památek z roku 1961 byl uveřejněn již jeho nekrolog. Odešel vlastně poslední z velikánů Klubu, který po celou dobu svého přebohatého tvořivého života neochvějně reprezentoval klubovní ideály do všech důsledků a představoval symbol jeho existence. Vzpomínám, jak jsme po Wirthově pohřbu stoupali zasněženou Prahou vzhůru od krematoria společně s profesorem Stefanem a plasticky si uvědomovali, že se uzavřela jedna velká éra a měli obavy z budoucnosti. Byl to poslední ročník Ochrany

památek. Jejich vydávání bylo zastaveno.

Zintenzivnění boje Klubu za záchranu Prahy vyvolala vážná hrozba podpovrchové tramvaje, v jejímž důsledku hrozilo zničení významných částí Starého Města. Tato idea ustoupila podzemní dráze, jejíž výstavba se památkové podstaty Prahy nedotkla. Velké nebezpečí představovala prosazovaná výstavba tzv. malostranského tunelu, jejíž důsledky by byly vyvolaly totální devastaci až zničení příbřežní zástavby Malé Strany a představovaly tak pro celkový kulturní zjev Prahy smrtelné nebezpečí. V obou těchto směrech se Klub intenzivně a úspěšně angažoval. Klub neuspěl v boji za zachování někdejšího Denisova nádraží, jež patřilo svého času k architektonicky nejpozoruhodnějším nádražním stavbám ve střední Evropě.

V roce 1973 se stal prvním místopředsedou Klubu profesor Emanuel Hruška, osobnost s evropským urbanistickým i památkovým rozhledem, který vydatně napomohl zpevnit celkový profil Klubu a jeho prestiž. Hruška působil jako předseda Klubu až do roku 1988, od roku 1980 za účasti prvního místopředsedy JUDr. Oldřicha Hory, který vnesl do klubovního prostředí znalost právních postupů a současně i možnosti jejich využití při prosazování ochrany památek. V této době se velice pozvedla aktivita technické komise Klubu, která navázala na slávu technické komise dávných desetiletí. Nehrozilo již zasypání Čertovky, ale z hlediska budoucnosti Malé Strany vzniklo vlastně ještě větší nebezpečí. Tehdejší betonová lobby chtěla proměnit Čertovku ve vybetonovaný kanál. Byl by vytvořil jakousi přehradu pro všechny spodní vody, které se po podloží Malé Strany vlévají do Čertovky, a zabránil by jejich přirozenému odtoku. Důsledky tohoto vysloveně pošetilého a nezodpovědného projektu by byly nepředstavitelné. Klub měl v té době doslova nehybnou záslu-

hu za záchranu a plnou revitalizaci vinohradské tržnice, jejíž mimořádná obchodní přitažlivost plně potvrdila správnost klubovního boje. Klub dozíral i na prováděné obnovy souborů domů na Malé Straně, na Jánském vršku a při Břetislavově ulici.

V roce 1989 byla Klubu udělena medaile Za zásluhy o hlavní město Prahu. Na konci uvedeného roku se Klub definitivně osvobodil z nebezpečí, jež bylo spojeno s praxí totalitního režimu. Již následujícího roku za předsednictví JUDr. Oldřicha Hory obdržel Klub *Evropskou cenu za ochranu historických památek* z německé nadace *Friedrich von Stein*. Stalo se to ve slavnostním shromáždění v Brožíkově síni Staroměstské radnice. Pan předseda Hora ze zdravotních důvodů rezignoval v roce 1992 a na jeho místo byl zvolen nynější předseda Klubu Za starou Prahu ing. arch. Josef Hyzler, s mimořádně rozsáhlou praxí obnovy kulturních památek ve Státním ústavu pro rekonstrukce. Nejzřetlivější byl nový projekt totální obnovy Karlova mostu, jehož celková rekonstrukce neskončila ani před 20 lety. Realizace návrhu by znamenala přetěžkou ostudu české technické práce. Technická komise Klubu se vehementně pustila do studia problematiky obnovy a díky zemřelému členu komise ing. Zdeňku Fukovi a jeho nástupci, vynikajícímu a obětavému panu docentu Jiřímu Paulimu, vypracovala významný materiál, který realizaci v navrhovaném totálním rozsahu zmařil. Boj byl tím obtížnější, že proti Klubu se postavili i experti stavební fakulty ČVUT.

Na konci roku 1992 byla historická Praha zapsána do seznamu světových památek.

V prvním pololetí roku 1994 se obnovilo vydávání periodických Zpráv Klubu Za starou Prahu, které se bezprostředně staly skvělou tribunou pro klubovní boj. Již první číslo Zpráv obsahuje stař

varující před hrozícím funkčním zneužitím památného staroměstského kostela sv. Michala. Obsah jednotlivých čísel prokazuje, že Klub se s plnou energií podílel na boji o záchranu historického prostředí Prahy, jež začalo být netušeně a neočekávaně znovu vážně ohroženo. Zprávy obsahují příspěvky vztahující se k jednotlivým problémům, ale i k řešení otázek moderní památkové péče a varování před rychle se zhoršující situací pražské kulturní atmosféry. Připomenu v roce 1995 protest proti tragicky nevhodné zástavbě v proluce Myslbek, kde Klub bohužel neuspěl.

S nástupem mladé generace v čele s pracovníci Městského muzea PhDr. Kateřinou Bečkovou se rozvinula poslední léta klubovního století. Děje se tak za krajně krizové situace našeho hlavního města, zpočátku bez územního plánu, bez rezervačního statutu, se zrušenou tzv. Horákovou vyhláškou a se stupňujícími se tlaky novodobé, ekonomicky podmiňované přestavby, na něž památkové orgány nebyly a ani nemohly být dostatečně připraveny.

Svého času jsem napsal: „*Praha ční nade všemi evropskými hlavními městy. V tom je současně skryta její niterná tragédie. Vyrostla tak vysoko, že se vymyká možností plného lidského pochopení a porozumění. Toto nepochopení vzbuzuje zrod primitivních snah o její znehodnocení porušením hodnot, jež se povznesly nad úroveň našeho vnímání*“. Jiným způsobem si patrně nelze představit a vysvětlit stále se hromadící tlaky na porušení, ba zničení pražské urbanistické i architektonické identity a nedostatečnost obrany proti nim.

Některé urbanisticko-architektonické zásahy, uvedu jen desivé *Longin Business Center* v bezprostředním sousedství nejmenší pražské románské rotundy, uprostřed stále velmi působivé enklávy novoměstské, potvrzují tragickou oprávněnost mých úvah. Řada již starších rea-

lizací, Myslbek, Tančící dům, přestavba Trautmannsdorfského paláce přímo v ohnisku pražské městské rezervace mezi Klementínem a Clam-Gallasovým palácem, vzbuzují dojem, jako by potlačily ideje, jež vedly k formulování základních principů památkové péče, vytvoření městských památkových rezervací. Projevuje se současně naprosté pohrdání zásadami architektonické autenticity.

Do značné míry, byť v poněkud jiné podobě, se navrátily zlé časy přelomu 19. a 20. století. Tragický rozdíl je však ve skutečnosti, že soudobé ručivé snahy a realizace se dějí za plného fungování všech příslušných úředních aparátů. Ty na počátku 20. století převážně dosud neexistovaly. Klub Za starou Prahu se obdobně jako před sto lety ocitá v situaci bojujícího vlka samotáře.

Až do devadesátých let tohoto století byl Klub jedinou dobrovolnou organizací, která se neúnavně bila za záchranu nedocenitelných hodnot našeho hlavního města. V roce 1993 se ustavilo tzv. Pražské grémium, jež se v počáteční horečné aktivitě snažilo strhnout na sebe řešení všech důležitých otázek transformace Prahy a vedle něhož byl Klub postaven do role jakéhosi stárnoucího staromléčského outsidera. Pražské grémium však neprokázalo dostatek vytrvalosti a jeho předsevzetí se prozatím nenaplnila.

Pokusil jsem se stručně charakterizovat bojovou aktivitu Klubu. Jeho jedinečným rysem bylo od samého počátku před sto lety kombinování s aktivitou vědeckou, architektonickou a především osvětovou. Nikdo by nespočetl skutečně odborné vycházky Prahou, ani staletou aktivitu přednáškovou, jež nikdy neustala. Vyvrcholením čtených zájezdů byla velká aktivní účast klubovních členů na konferenci Praha - Čáchy pořádané v Čáchách na podzim roku 1997. Klub udržuje i mnohaleté kontakty s příbuznými zahraničními institucemi.

Velmi důležité byly i dvě vědecké konference, pořádané klubem o problému barevnosti průčelí a k poctě Vojtěcha Birnbauma a Růženy Vackové.

Velkolepým kulturním činem Klubu Za starou Prahu je pořízení nákladného modelu Malé Strany a Pražského hradu pod vedením architekta B. Hübschmanna. Bylo vytvořeno dílo nejvyšší trvalé hodnoty dokumentační, jež bylo původně přednostně určeno k prosazování záchranu této nejméně porušené historické pražské části.

Závěrem zdůrazňuji, že nikdo ze zodpovědných míst si neuvědomuje, jak by historická Praha vypadala, kdyby se nebyl uskutečnil stoletý boj Klubu Za starou Prahu. Necháпали to v minulosti a bohužel většina si to neuvědomuje podnes. Jen pouhý zlomek nerealizovaných zručních návrhů, vodo hospodářských, komunikačních, parcelačních, demoličních by byl deformoval prostředí Prahy do podoby tragického kulturního hybridu. Nebylo by ani pomyšlení na její zapsání do seznamu světových kulturních památek. Přes všechny těžké ztráty však zůstala, především díky staletému bojovému úsilí Klubu, historická Praha jako celek tím spanilým městem, které je kamenným symbolem po jedenáct století nepřerušené kontinuity našeho národního života. Kulturní úrodnost pražského prostředí, v němž se rozvinuly schopnosti i jiných národů, předurčuje Prahu jakožto jednoho z vedoucích spoluvůrců harmonického světa spojené křesťanské Evropy.

Závěrem si dovolím ocitovat slova sochaře Augusta Rodina z roku 1902 na téma Praha a Řím: „*Praha je jedním z nejvelebnějších měst a má mysl se často vracela do Říma - města, jež nejvíce ze všech podobá se Praze. Nebyl bych úplný, kdybych se nezmiňoval o kráse slavnosti, kde v jarně rozkvetlých sadech paláce aristokratická krása pražských žen, hýřivá jejich chůze i toaleta, tak přívabná a elegantní připomínaly mi Dantův ráj*“.

Společenské iniciativy ochrany památek v 19. století jako předpoklad vzniku Klubu Za starou Prahu

Josef Hyzler

V druhé polovině 18. století proměnil evropský nově nastupující racionalismus uznávané hodnotové priority myšlení tehdejší společnosti tak, že zájem o velká umělecká díla minulosti ustoupil do pozadí. Hledal tak cestu z přežilé barokní orientace a formy života k novému společenskému ideálu dalšího rozvoje.

V českých zemích byly tyto vývojové jisté nezbytné změny prosazovány byrokratickou cestou v rámci josefínských reforem. Vedle nesporných hospodářských a společenských úspěchů přinesly v důsledku přílišné racionální jednostrannosti odstup od dosavadních forem duchovního života společnosti a jejich uměleckých a kulturních projevů. Pouhými dekrety byly rušeny staleté řeholní komunity i tisíce kostelů a kaplí, aniž bychom se setkali s vážnějšími protesty či odporem, naopak objevovala se i nečekaná ochota tento zámer splnit a spekulativně využít.

Jen v Praze bylo zrušeno 20 klášterů a 38 kostelů a kaplí a mezi nimi tak vzácné ústavy přemyslovského královského založení, jako byl klášter klarisek založený sv. Anežkou Přemyslovnou na Františku nebo cisterciácký klášter na Zbraslavi, založený Václavem II. jako královské pohřebiště. Nešlo jen o budovy, které měly ostatně sloužit utilitárním účelům, ale o rozsáhlý umělecký inven-

tář, klášterní obrazárny a knihovny, které byly z velké míry rozchváčeny a postupně z celkové části zničeny. Tato v podstatě mírová doba josefinismu vyvolala tak obrovské kulturní ztráty, jaké naše země nepoznaly od dob husitských bojů a třicetileté války.

Jen s malým časovým zpožděním postihla Francií vlna revolučního vandalismu, jejíž obětí se staly katedrály a šlechtická i královská sídla. Zde však po prvních vlnách ničení byl prosazen poznatek, že ničené umělecké předměty nemají jen hodnotu kultovního obsahu, ale též hodnotu uměleckou a historickou, o kterou by nová společnost neměla být ochuzena. Následně se alespoň částečně podařilo soustřeďovat revoluci ideově nepřátelská díla v jakýchsi státních muzeálních depozitech.

Spravedlivě je nutno říci, že mnoho z cenného zařízení význačných zrušených českých kostelů, převážně oltáře, bylo převezeno do kostelů venkovských jako náhrada za domněle méněcenný nebo sešlý původní inventář. Aby však vznikl centralizovaný odborný zájem deponovat alespoň nejvýznamnější umělecká a dokumentární díla jako nezczitelné kulturní dědictví společnosti, nebylo možné od tehdejší státní byrokracie očekávat. Státní správa se zajímala pouze o předměty

z drahých kovů, které po drastických konfiskacích byly stejně většinou zničeny a roztaveny pro nové hospodářské účely.

Bylo zřejmé, že souborné kolekce památek, jako historicky hmotných dokladů minulosti a odkaz předků potomkům, který má mít širokou národní sdělnost, nemohou, zvláště při rozpadajícím se zemském patriotismu, nahradit šlechtické salony se svými nesystematickými sbírkami kuriozit. Tak bylo v rámci evropských kulturních proudů v roce 1818 založeno domácí šlechtou a kulturní mešťanskou vrstvou Vlastenecké muzeum v Čechách a při něm roku 1843 archeologický sbor, což již značí dobu značného pochopení hodnoty památek a snahu o jejich zachování.

Teprve v letech 1850-1856 se ustavuje oficiální *c. k. Centrální komise pro výzkum a zachování stavitelských památek* (k. k. *Zentralkommission für Erhaltung und Erforschung der Baudenkmale*), která se měla zabývat otázkami ochrany a výzkumu památek v zemích rakouské monarchie. Komise, která hledala dlouhým vývojem svoji odborně morální profilaci, opírala se o síť zemských konzervátorů bez výkonných pravomocí, ale byla málo účinná. Teprve počátkem 20. století po smrti Aloise Riegla přeměnil jeho žák Max Dvořák tuto komisi ve vědecký památkový orgán a vysokou odbornou autoritu.

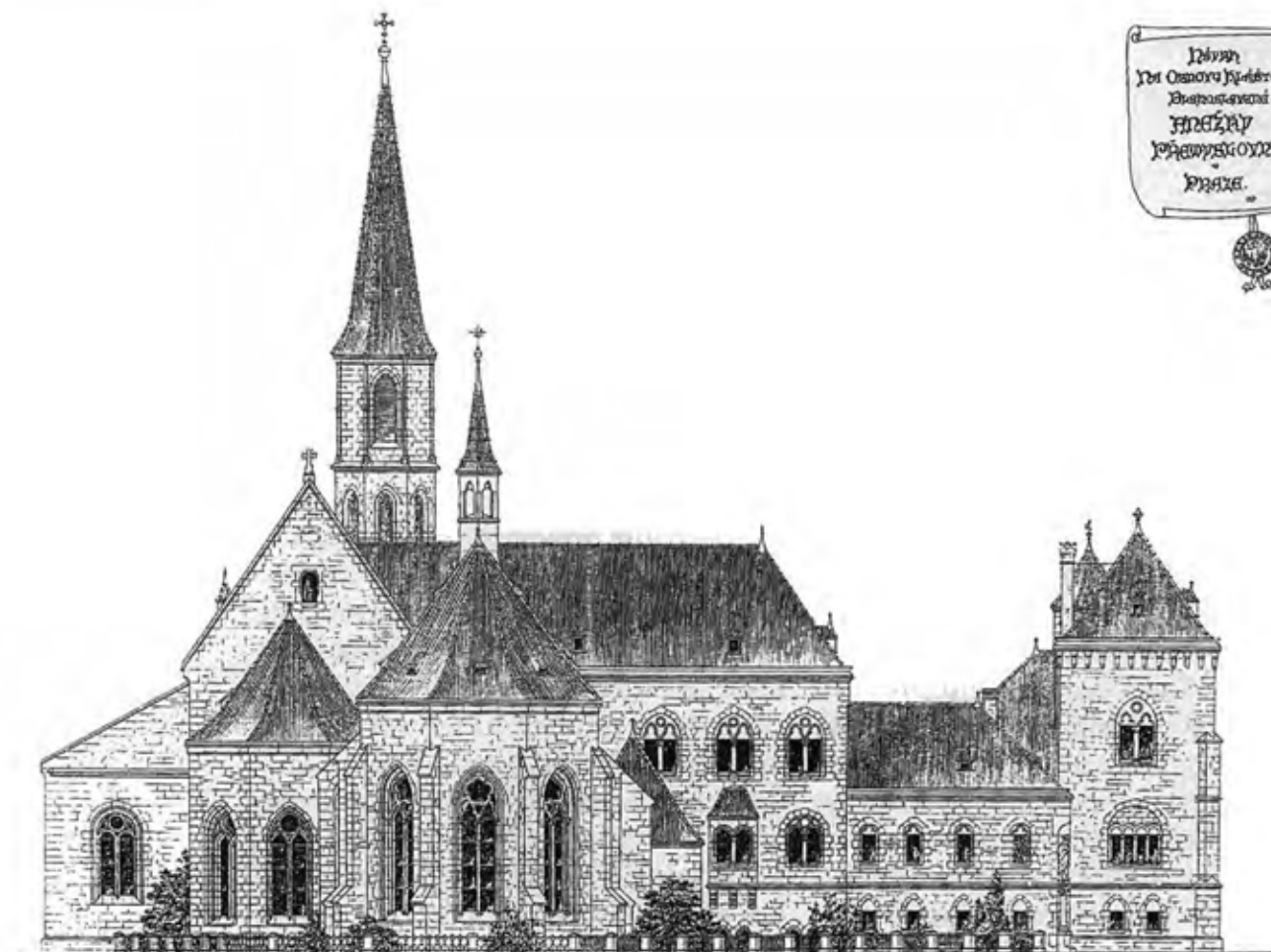
Ve druhé polovině 19. století duch národního obrození značně posílil a následné uvědomění vzdělaných vrstev přineslo vznik řady společenských organizací, jejichž náplní byl vědecký a ochranný zájem o památky. Z dlouhé řady těchto spolků a činností je nezbytné připomenout založení časopisu *Památky archeologické* v roce 1854, který stál svým vědeckým obsahem v čele této evropské vědy. V roce 1864 vznikla *archeologická komise Umělecké besedy*, jejímž aktivním členem byl i Josef Mánes, a konečně roku 1888 vzniká *Společnost přátel starožitností českých*.

Díky rozvoji poznání uměleckohistorické hodnoty staré Prahy, které tyto společnosti dokázaly zprostředkovat tehdejší vrstvě vzdělanců, byla vytvořena jakási, byť i slabá, kulturní ochranná protiváha snahám o tzv. asanační přestavbu Prahy, která v poslední třetině 19. století stále více sílila.

Bylo nesporné, že tehdejší v podstatě renesančně-barokní zástavba Prahy na středověké urbanistické substruci musí projít transformací, která položí základy k proměně dosavadního provincinálního města v moderní evropskou metropoli. Přímou oslňujícím ideálem pro nastupující úspěšnou pražskou podnikatelskou vrstvu se staly rozsáhlé přestavby Paříže, Vídně, Berlína aj., kde na místě historické zástavby nebo zrušených opevnění vznikaly monumentální třídy s novými výstavnými veřejnými budovami a bloky obytných budov s novým typem domu, tzv. činžákem, které poskytovaly kvalitativně hygieničtější bydlení a byly schopny uspokojit poptávku venkovského obyvatelstva, které přicházelo za prací do měst. Skýtały také pochopitelně nesrovnatelně vyšší peněžní výnosy z nájemného než dosavadní historické patricijské domy.

Na druhé straně tyto velké gründerké vize si vyžádaly při plošném bourání celých bloků obrovské památkové oběti, kdy zanikal nejen historický půdorys uliční sítě a exteriér ulic formovaný po celá staletí, ale i mnoho cenných jednotlivých budov, které by při šetrné nástavbě nebo přestavbě mohly dále sloužit i při splnění všech nároků moderní doby. Brzy se však ozývají kritické hlasy, které rozpoznaly, že nová výstavba, byť hygienicky a ekonomicky na dosud nepoznané úrovni, nedovede nahradit půvab, originální krásu a životní prostředí starých ulic, uliček a náměstíček. Nová architektura byla prováděna ve velkorysejším měřítku, na jedné stra-

Společenské iniciativy ochrany památek v 19. století jako předpoklad vzniku Klubu Za starou Prahu

6. Romantická vize rekonstrukce a dostavby Anežského kláštera podle arch. A. Cechnera

ně byla tvrdě racionalistická, na druhé však umělecky bezradná, z čehož hledala východisko nadsázkou dekorace s předstíranou monumentalitou.

Osudový úkol přestavby Prahy připadl již do rukou české radnice. V roce 1887 byla vypsaná soutěž na asanační plán a korigovaný vítězný návrh byl roku 1893 uzákoněn. Kromě bývalého židovského ghetta, které bylo jeho jádrem, zahrnoval asanační obvod i přilehlé části Starého Města, severně od linie Dlouhá třída, Staroměstské náměstí a Platněřská ulice, a samozřejmě též severní staroměstský břeh Vltavy. Kostely sv. Ducha a sv. Salvátora byly z asanace vyjmuty, avšak tragickým úmyslem pražských asanátorů byla plánovaná demolice kláštera sv. Anežky Přemyslovny na Františku.

Dodnes zůstává nepochopitelný kulturní cynismus tehdejšího českého pražského magistrátu, který chtěl tento areál s pěti kostely a dvěma kvadraturami, založený ve 13. století jako první svého druhu severně od Alp, doslova vyhladit z budoucí urbanistické struktury Prahy. Kulturní veřejnost byla úmyslem pobouřena, její představitelé spolu s Uměleckou besedou podnikli úspěšné kroky proti odvrácení demolice. Ovšem zpustlé budovy za daného stavu využití neměly valný výhled do budoucna, proto z podnětu profesora Šavera z Augenburgu byla 10. května 1893 založena *Jednota pro obnovu kláštera blahoslavené Anežky*. Oporou byla Křesťanská akademie, Umělecká beseda a řád křižovníků. Byla to první

z občanských iniciativ, která se tvořivým přístupem postavila proti tehdejšímu technokraticky vedeným asanačním snahám. Zdálo by se, že se jednalo pouze o náboženskou iniciativu, avšak ve výboru Jednoty bylo zastoupeno vedle církevních představitelů i mnoho členů ze sféry světské kultury, kteří se osobním přispěním zasloužili o úspěšné počátky díla. Byly to osobnosti, jejichž zásluhy o českou kulturu nejsou ještě ani dnes zapomenuty, např. Julius Zeyer, prof. arch. Jan Koula, prof. dr. Karel Chytil, arch. Antonín Wiehl, ing. Jan Herain, arch. Josef Hlávka aj.

Myšlenka obnovy kláštera našla mnoho podporovatelů hlavně mezi prostými věřícími na Moravě, takže již do první světové války se podařilo provést zabezpečení většiny kostelů. Bohužel poté se tempo původního rozběhu obnovy zbrzdilo pro vnitřní krizi Jednoty a tehdy téměř neřešitelné majetkoprávní vztahy v budovách vlastního kláštera, který měl být předmětem další etapy rekonstrukce. Svůj podíl v této krizi sehrálo i mínění tehdejší české historiografie, protikatolické polemiky a zesměšňovací ataky proti Jednotě a jejím obnovovacím snahám.

Krátká naděje a znovuoživení cílů Jednoty se objevily po druhé světové válce. Během těžkých válečných časů pohnutý osud zakladatelky Anežky Přemyslovny spoluzrezonoval v myslích mnoha českých lidí. Ovšem po krátkém rozběhu totalitní moc jakoukoliv další činnost Jednoty zakázala a její jmění muselo být předáno Národní galerii. Avšak účel nového využití se nemíjel s úvahami o náplni obnoveného kláštera, které zastávala původně Jednota, kolísající mezi sociálním ústavem a galerií s uměnovědným zařízením.

Hodnotíme-li dnes činnost Jednoty pro obnovení kláštera blahoslavené

Anežky, neunikne nám poznání, že svým rekonstrukčním přístupem k ohrožené památkové stavbě anulovala zásahy asanačních postupů snahou o novou revitalizaci památky. Kdyby tento přístup byl zodpovědnými činiteli širěji pochopen a aplikován alespoň u několika nejvýznamnějších historických staveb, které byly zbytečně ničeny, mohla pražská asanace představovat jednu z nejcitlivěji prováděných v evropských historických městech. Přístup Jednoty zůstal však prakticky ojedinelý. Neměli bychom však zapomenout a měli bychom projevit vděk dnes již většinou neznámým nadšeným obětvacům, bez nichž bychom dnes neměli obnovený klášter sv. Anežky na Františku se sídlem Národní galerie.

Do těchto pro starou Prahu vrcholících osudných dob spadá i vznik Klubu Za starou Prahu. Mnoho jeho zakládajících členů bylo současně i členy Jednoty, např. biskup dr. Antonín Podlaha a kanovník Eduard Šittler, kteří byli dokonce i členy domácí rady Klubu. Klub sám se stal v roce 1904 kolektivním členem Jednoty a svým vlivem se zasloužil o opuštění původního regotizačního projektu architekta Antonína Cechnera ve prospěch rekonstrukce v duchu moderních zásad 20. století, které byly aplikovány v průběhu následných průzkumných, přípravných a realizačních prací.

Klub sám ovšem svým programem sledoval jinou cestu, globálním přístupem chránit Prahu v jejím historickém celku.

Literatura:

Jubilejní zpráva k 25. výročí trvání Jednoty pro obnovu kláštera blah. Anežky v Praze (1893-1918), Praha 1918

Ideový projekt obnovy kláštera blah. Anežky v Praze vypracovaný arch. Ant. Cechnerem, Praha 1897

Společenské iniciativy ochrany památek v 19. století jako předpoklad vzniku Klubu Za starou Prahu

Sto let Klubu Za starou Prahu v sedmi kapitolách

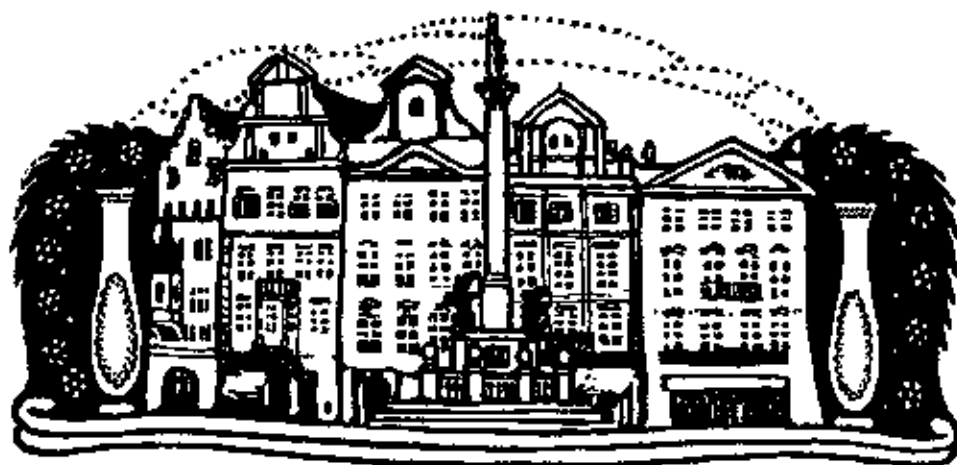
Kateřina Bečková

Jedním z nejpřirozenějších procesů, kterými v průběhu staletí každé město prochází, je stavební obnova. Staré, již nevyhovující, je jednoduše nahrazeno novým. Zdá se to velmi samozřejmé a racionálně nezpochybnitelné, pokud bychom si skutečně vystačili s pouhou racionality. Avšak nevystačíme. V určitém momentu kulturního vývoje přišel okamžik, kdy tento zdánlivě prostý a logický proces stavební výměny starého za nové, zastaralého za moderní a nefunkčního za funkčně plnohodnotné zkomplikovala emocionalita. Objevili se lidé, kteří k překvapení i ke vzteku vlastníka zchátralého domu nazvali ruinu památkou a začali ji nejen srdnatě brá-

nit před racionálně oprávněnou demolicí, ale i drze mluvit do jejího vzhledu a stavebních úprav.

Prosazování památkového vědomí ve společnosti, neboli cesta od osamocěného a převážně marného protestu nadšeného laika k zásahu profesionálních orgánů památkové péče podložených státní legislativou, bylo procesem zdlouhavým a bolestným, neboť ho formovaly, utvrzovaly a popularizovaly spíše kruté památkové ztráty než teorie.

Tato stať si vytkla za cíl stručně popsat nejzajímavější momenty stoleté historie Klubu Za starou Prahu, z nichž ty skutečně nejzávažnější jsou pak podrobně rozvedeny v následujících článkách dalších autorů.

I

Formování staropražského hnutí - hlavou proti zdi

„Teprv když svými motykami a nejednou nás uhodili do hlavy, teprv když svými topory rýpat se začali v našich prsou rozohněných pro krásu staré Prahy, teprv tenkrát vydali jsme ze sebe zvuk, který daleko ještě bude slyšet za branami Prahy a který ani nemohl a nesměl být už provázen slovy krotkými.“

Vilém Mrštík, z projevu na Manifestační a protestní schůzi pražského lidu na Žofíně dne 16. dubna 1899

Okamžik, kdy společnost pocítila a uvědomila si sentiment k staré zástavbě i její estetickou hodnotu, je předurčen konkrétními kulturněhistorickými souřadnicemi vývoje, stejně tak i moment zrodu spolkového památkově - ochrannářského hnutí, který v českém prostředí vyvrcholil v průběhu devadesátých let 19. století.

Upřímně řečeno, nechtěla bych zažít to, co bylo pro naše předchůdce před sto lety každodenní pražskou realitou. Po jistém stavebním útlumu sedmdesátých a osmdesátých let 19. století, kdy se stavební podnikání soustředilo na pražská předměstí (zejména na Žižkov, Smíchov a Vinohrady), došlo v devadesátých letech k bouřlivému rozvoji stavebního ruchu i v historickém jádru města. Během pouhých dvou desetiletí byly jednak pražskou obcí v rámci asanace a jednak soukromými staviteli zbořeny nejen desítky, ale celé stovky historických domů.¹⁾ Člověk musel denně procházet městem s obavou, do kterého dalšího starého domu se brzy zakousnou nebo již zakously krumpáče, a pak jen bezmocně přihlížet, jak se osobité měšťanské domy s malebnými štíty, domovními znameními a kamennými portály mění v beztvárovou hromadu

sutin. Stačilo odjet na pár týdnů z Prahy a po návratu mohl člověk postrádat hned celé bloky domů nebo celé ulice. Protesty a neskrývanou nevoli kulturní veřejnosti pak vzbudily zejména demolice románské kaple sv. Ludmily při Týnském chrámu roku 1892, renesančního Melantrichova domu v roce 1893, dvou domů při nároží Malostranského nám. a Mostecké ulice pro budovu Malostranské záložny roku 1895, zbytku románského kostelíka sv. Jana na Zábřadli roku 1896, dvou domů severní strany Staroměstského náměstí a Dientzenhoferovy prelatury při staroměstském kostelu sv. Mikuláše v rámci pražské asanace rovněž v roce 1896 a do třetice v témže roce provedený brutální komunikační průlom zvaný U Klíčů mezi Karmelitskou ulicí a Malostranským náměstím. Tehdy se však ukázalo téměř neúčinné protestovat proti jednotlivým demolicím, vždyť demoliční mašinerie se rozjela takovým tempem, že byla vážně ohrožena sama podstata Prahy jako historického města. Nikdo tehdy nemohl vědět ani tušit, kdy a v jakém stadiu zkázy se bourání zastaví, zbudeli vůbec něco ze staré Prahy.

V roce 1893 uspořádal z iniciativy svého předsedy JUDr. Luboše Jeřábka Praž-

ský klub dvě protestní schůze²⁾ za autoritativní přítomnosti Dr. F. L. Riegra, kde zazněla veřejná kritika platného stavebního řádu (tj. stavebního řádu z 10. 4. 1886, č. 40 zemského zákoníku). Ten předepisoval městu povinnost zpracovat pro každý stavební záměr i pro jednotlivé části města tzv. *plán polohy*, který měl stanovit závazné *regulační* podmínky pro plánované, ale i pro všechny dosud neplánované budoucí stavební změny. Přitom stavební řád předpisoval při úpravách starších částí města dodržovat nejužší povolenou šíři ulic, která byla stanovena na 16 m pro živější třídy a minimálně 12 m pro postranní ulice. Znamenalo to, že pro nově povolované novostavby byly mechanicky určovány regulační čáry *ustupující vzad* z původní linie ulice, aby dostály reguli zákona o stanovené šířce ulice i vzájemnému povolenému poměru výšky novostavby k šířce ulice. To vše se dělo bez nejmenšího ohledu na architektonickou kontinuitu místa a znamenalo nejen porušení urbanistických vztahů daných předchozím staletým vývojem, ale též reálné nebezpečí demolice pro původní staré domy, které svým průčelím nyní naopak do ulice předstupovaly a dříve či později se staly v sousedství novostaveb neudržitelné. Protesty vyvolaly iniciativu směřující k úpravě stavebního zákona, která měla zajistit respekt *starobylému rázu Prahy*, a to s pomocí názoru a dobrozdání přizvaných znalců. Stavební zákon z roku 1886 sice obsahoval § 34, který dával obci právo zamítnout návrh na stavební změnu, která by *třídu, ulici nebo náměstí patrně zohyždila*. Ovšem touto obavou z patrného zohyždění nebylo v žádném případě myšleno ochuzení místa ztrátou hodnotné staré budovy, ale pouze správné posouzení kvalit projektu zamýšlené novostavby.

Na pražskou situaci reagují v dubnu 1895 společným pamětním spisem

s výzvou k městské radě též dvě pražské korporace: Spolek architektů a inženýrů a Umělecká beseda.³⁾ Jejich text ovšem není protestem proti demolicím. Vyjadřuje především obavu o vzhled nově projektovaných částí Prahy. Naznačuje, že by profesionální neodborností na rozhodujících místech mohlo dojít k poškození regulačních cílů, například zastíněním proslulých pražských panoramatických pohledů, necitlivým převýšením nových budov či nevhodným zastavěním okolí umělecky hodnotných staveb. Jako řešení těchto problémů nabízejí zástupci spolků odborné síly ze svých členských řad.

Rok nato byl zveřejněn první skutečně ostrý protest, který záhy přerostl v masovou podpisovou akci. **O velikonočních 5. dubna 1896 vyšel v Národních listech manifest nazvaný Českému lidu!** S dobovým emocionálním patosem se jeho stylista a jeden z autorů Vilém Mrštík obrací k národu se slovy: *„Praha není majetkem několika lidí, je majetkem nás všech a národ jediný v osobě každého jednotlivce má právo rozhodnouti nad jejími osudy.“* Zároveň burcuje a volá do zbraně: *„Nechceme jen platonický protest proti vandalství, které se páše na naši stověžatě, drahé Praze. Víme, jak málo platný by byl. Chceme, aby celý národ mocným hlasem projevil svou vůli...“* Ohlas manifestu podepsaného desítkami významných osob - spisovatelů, malířů, architektů, poslanců zemských i říšských - byl mimořádný. Noviny zveřejňovaly denně mnoho dalších podpůrných hlasů.

Bouře kolem Velikonočního manifestu přiměla městskou radu, aby v listopadu 1896 ustavila zvláštní Uměleckou komisi, která měla podrobit důkladnému rozboru regulační plány obce včetně plánu asanačního. Jejími členy byli např. architekti J. Zítek, J. Schulz, J. Fanta, J. Koula, B. Ohmann, O. Polívka, A. Wiehl, V. Roštlapil, c. k. konzervátor

J. Herain a další. Umělecká komise odváděla od počátku svědomitou, odpovědnou práci, která však narážela na nezájem městské rady. Vzhledem k tomu, že návrhy a doporučení komise pro městskou radu nebyly závazné, byly postupně jeden po druhém smeteny ze stolu. Na tuto situaci reagoval adresnou velmi příkrú kritikou městské rady opět Vilém Mrštík ve své proslulé stati *Bestia triumphans* ze 7. března 1897. Umělecká komise pak pokračuje ve své expertní práci nad regulačními plány v asanačním obvodu. Její návrhy úprav jsou však městskou radou opět nekompromisně zamítnuty v listopadu 1897. Rozčarování členové komise podávají 23. února 1898 rezignaci.⁴⁾

Do třetice vstoupil do rozbouřených vln hnutí za zachování staré Prahy Vilém Mrštík svou plamenně vzletnou výzvou k studentstvu v Lumíru 20. října 1898. „*Svolejte schůze své, svolujte velká shromáždění přátel staré Prahy, však bez rozdílu stavu a vyznání, buďte jim vůdci, ostruhou, bičem, duší celého tažení, ať Vás slyší hlava země, ať Vás vyslechne stát - před ničím se nezastavujte, všude žádejte radu, pomoc, záruky... Vaše nadšení musí mít křídla veliká, vůle sílu neoblomnou, naděje tvrdý a daleký vzlet, až o hranice nemožného udeřit musí Vaše perutě. - Pak teprv bude Váš boj slavný a opře-li se tisícihlavou silou o nastražené překážky, musí pod Vámi zapraskat, hráze musí se před Vámi rozvalit.*“ Autor dojemného studentského románu *Santa Lucia* z roku 1893, v němž krutá, ale nádherná Praha hraje dominantní úlohu v trpkém osudu moravského studenta Jiřího Jordána, věděl dobře, jak studentskou duši zapálit pro věc staré Prahy. Odpovědí na výzvu byla mohutná studentská schůze uspořádaná na univerzitní půdě v **Karolinu 27. listopadu 1898.**⁵⁾ V programu zazněla přednáška prof. dr. Karla Chytila *O historickém vývoji a rázu Prahy*, přečte-

7. Zvláštní vydání pamfletu Viléma Mrštíka s obálkou Zdenky Braunerové, 1897

ny byly pozdravné listy spisovatelů Ignáta Herrmanna a Svatopluka Čecha i dalších osobností. Závěrem schůze bylo čteno provolání k českému lidu, zvolena tříčlenná deputace, jež měla přednést požadavky a stížnosti na Staroměstské radnici, a dvanáctičlenný komitét pro práci a porady týkající se akce pro starou Prahu.

Tato schůze jen těsně předcházela poslední skutečně velké památkové aféře minulého století, jejímž výsledkem bylo zboření tří historických domů severní strany Staroměstského náměstí, čp. 931-I, 932-I, 933-I, zahrnutých do asanačního obvodu. Ačkoliv v jejich prospěch zasáhl i Zemský výbor království Českého v čele s nejvyšším zemským maršálkem knížetem Lobkovicem, konečně rozhodnutí o demolici těchto domů padlo na schůzi městské rady 27. ledna 1899 a přes rozhořčení veřejnosti bylo v jarních měsících toho roku vykonáno.

Studentský komitét pak svolal na 16. dubna 1899 další **manifestační a protestní schůzi na Žofín**.⁶⁾ Zde promluvil architekt Bohumil Štěrba *O stavebním vývoji a programu veleobce Pražské*, JUDr. Luboš Jeřábek *O novém stavebním řádu* a Vilém Mrštík *O významu boje za Prahu pro náš kulturní život*. V závěru schůze byla přijata rezoluce, která je tak prvním písemným dokumentem hnutí vystupujícího pod názvem Stará Praha či Za starou Prahu:⁷⁾

Shromáždění na velké manifestační schůzi dne 16. dubna 1899 v Praze na Žofíně plně uznává srchovanou důležitost otázky, shrnuté v pojem „stará Praha“, a prohlašuje:

1. *Že v chování rozhodujících kruhů na radnici nespátruje povinné péče o zachování starého rázu historicky a umělecky důležitých částí Prahy v jejich celkovém obraze i význačných jednotlivostech.*

2. *Tím je Praha poškozována nejen v ohledu etickém, ale i národním a hmotném.*

3. *Proto protestujeme, aby královská malebná Praha byla pozvolna obírána o své krásy a věkopamatný ráz.*

4. *Regulování Prahy nechť přimyká se ku charakteru každé části města, a otázka Velké*

Prahy budiž řešena s plným vědomím zodpovědnosti rozhodujících kruhů pro přítomnost i budoucnost, pročež dále protestujeme:

5. *Abyste autonomní úřady naše rozhodovaly o věcech, kterým v nynějším složení svém pravděpodobně rozuměti nemohou, neboť tak dobro autonomie stává se zlem a tím podlamuje se důvěra a oprávněnost našeho snažení, to tím více, že Praha je společným kulturním majetkem celého národa, o němž zastupitelstvo jediného města z důvodů všeobecně národních i etických nemá práva samostatně a libovolně rozhodovati.*

6. *Shromáždění uznává okolí Prahy narmoze tak barbarsky zpustošené za integrující část města a žádá usilovně o zachování všech přírodních půvabů v okolí nezničených, a to i z důvodů nejen estetických, ale především též zdravotních.*

7. *Shromáždění vítá nový stavební řád jako účinný prostředek nápravy v našem smyslu a přeje si, aby nebyl zamezen neb poškozen vlivy, které předstíraným hájením svobody vlastníka podporují řádění egoismu podnikatelského, stavební lichvu a parcelářství.*

8. *Shromáždění rovněž žádá, aby působnost nového zákona rozšířena byla na veškerá města království Českého, jichž umělecké památky a starobylý ráz ochrany vyžadují, a zmocňuje pořadatelstvo, aby po úradě s odborníky v tomto směru vypracovalo a podalo sněmu pamětní spis s tou výslovnou prosbou: budiž do doby, nežli zákon nabude právní moci, ustanovena zemským sněmem zvláštní komise pro ochranu všech našich zájmů, které by jinak za nynějšího systému byly vydány všanc novým a snad horším škodám.*

9. *Shromáždění vzpomínajíc velkého účinku hesla Staré Prahy při posledních doplňovacích volbách do sboru obecních starších, schvaluje úmysl pořadatelstva, zorganizovati se samostatně pro příští volební boj.*

II První léta Klubu - od plamenných protestů k odborné práci

Poslední bod rezoluce manifestační a protestní schůze na Žofině dne 16. dubna 1899 naznačil zcela otevřeně úmysl hnutí Za starou Prahu institucionalizovat. Stalo se tak 28. ledna 1900 v sále Pražského klubu v Jungmannově ulici 25-28 (budova Měšťanské besedy), kdy proběhla **ustavující valná hromada Klubu Za starou Prahu**, zorganizovaná a sezvaná za spolupráce studentského komitétu a osobností angažovaných již v předchozím vývoji hnutí.⁸⁾ Předsedou nového spolku byl zvolen MUDr. Alfréd Slavík, prorektor vysokého učení technického, a prvními místopředsedy dr. Josef Scheiner, starosta české obce sokolské, a architekt Bohumil Štěrba, jednatel spolku stavitelů. Do domácí rady byli zvoleni: malířka Zdenka Braunerová, c. k. auskultant Jaroslav Felix, rada Zemského výboru království Českého dr. B. Franta, c. k. konservátor Jan Herain, redaktor Času dr. Jan Herben, redaktor Národních listů a Lumíra Václav Hladík, c. k. soudní adjunkt a člen sboru obecních starších JUDr. Luboš Jeřábek, malíř Karel Klusáček, spisovatel Vilém Mrštík, redaktor Rozhledů Josef Pelcl, zemský advokát a člen sboru obecních starších JUDr. Stanislav Prachenský, člen redakce Ottova slovníku naučného dr. A. Štolce.

Složení této domácí rady, v níž bylo zastoupeno více osobností společenského života, laických nadšenců a představitelů tisku než skutečných odborníků - historiků umění, architektů a znalců památek, napovídá, že představa o budoucí práci Klubu nevybočovala z dosud osvědčeného schématu: protest - jeho šíření všemi směry a popularizace všemi prostředky - nátlak na odpovědná místa ve sféře městské, popřípadě i zemské, a to za pomoci spříz-

něných osobností a tisku. Již záhy se však ukázalo, že činnost Klubu nespočívá pouze ve společenské rovině, formulaci plamenných protestů. Bylo třeba pilné systematické práce, kvalifikovaného odborného náhledu a mnoha hodin strávených v diskusích při pravidelných týdenních schůzích. I z tohoto důvodu se během několika funkčních období domácí rada podstatně obměnila.

Na své první schůzi dne 6. února 1900 se domácí rada nově vzniklého Klubu Za starou Prahu zabývala nejprve praktickými otázkami.⁹⁾ Výše příspěvků byla stanovena podle tří kategorií členů, jak bylo ostatně tenkrát ve spolcích obvyklé: členové *činní* měli platit 2 K, *příspěvující* 10 K a *zakládající* 100 K. Výtvarný návrh na členské legitimace se uvolil zpracovat malíř Karel Klusáček. Místnost pro schůze byla pronajata v budově Měšťanské besedy v Jungmannově ulici od Pražského klubu. Poté přišel na pořad jednání také historicky první odborný problém, kterým bylo nebezpečí **sdrátování Karlova mostu neboli jeho záchrana proti znešvaření vrchním vedením elektrické dráhy.**

Plánovaná tramvajová elektrifikovaná trať, která měla spojit Staré Město s Malou Stranou přes Karlův most, znamenala tvrdý oříšek pro projektanty, elektrické vederů by si vyžádalo stavbu stožárů či kandelábrů, které by nejen rušily průhled mostem a pohled na jeho unikátní sochařskou galerii, ale též všechny pohledy z mostu na Prahu a Hrad. Situaci po sdrátování mostu naznačil zákresem do fotografie malíř Karel Klusáček. S pomocí velkého množství protestních akcí pořádaných ve spolupráci i s dalšími spolky (Umělecká beseda, Jednota výtvarných

8. Sdrátovaný Karlův most, zákres do fotografie provedl Karel Klusáček, 1900

umělců, Mánes, Společnost přátel starožitností českých, Spolek architektů a inženýrů a dalších) se podařilo hrozícímu nebezpečí zabránit. Když vyjela elektrická tramvaj v srpnu roku 1905 na Karlův most, byla napájena originálním spodním vedením elektrického proudu, vyprojektovaným speciálně pro tento účel Františkem Křížíkem. Klub tehdy městské radě k tomuto řešení písemně pogratoval. Trať přes Karlův most však byla zrušena již v roce 1908.

Dalším velkým, shodou okolností opět dopravním, problémem, kterému věnovali první členové domácí rady Klubu svoji soustředěnou pozornost, bylo nebezpečí zavedení **ozubené dráhy Nerudovou ulicí**. Problém souvisel s hledáním nejvhodnější trasy pro tramvajové spojení z Malé Strany do Břevnova. Při diskusi o možných řešeních této trasy na schůzi domácí rady dne 10. prosince 1900 zazněly dva alternativní návrhy: předseda Klubu, profesor dr. A. Slavík navrhl vést trať Chotkovými sady, což tehdy

znělo téměř utopicky (později však byla realizována právě tato varianta), a dr. L. Jeřábek Tržištěm, Břetislavovou ulicí a Úvozem či Seminářskou a Strahovskou zahradou na Pohořelec. Toto poslední jmenované variantní řešení, které se pak také stalo oficiálním názorem Klubu, nám dnes připadá stejně nepřijatelné jako původní návrh vést trať Nerudovou ulicí. Musíme se však pokusit jej pochopit v dobovém kontextu s vědomím tragické zkušenosti milovníka památek žijícího v tehdejší Praze. Ze dvou nebo dokonce z mnoha zel, která neustále, zákeřně a velmi reálně hrozila pražským památkám, bylo nutno operativně vybrat to menší.

Podobně může být pro nás dnes šokující zápis ze schůze domácí rady Klubu dne 21. května 1900, kdy Jan Emler upozorňuje, že byla v městské radě opět oživena myšlenka **komunikačního propojení Nového a Starého Města** v souvislosti s výstavbou asanační třídy (dnešní Pařížská), neboť je neustále pocífována poře-

ba adekvátně širokého vyústění ze Staroměstského náměstí směrem k náměstí Václavskému. V této souvislosti poukázal Emler na ohrožení dolní části Melantrichovy ulice s klášterem servitů. Architekt Štěrba k tomu podotkl, že komunikaci by lépe vyhovělo *otevření domů Richtrových*, a dr. Jeřábek na to sdělil, že již upozornil magistrátní soupisnou komisi,¹⁰ že pro rozšíření by se lépe hodila ulice Železná.

Naproti tomu se dnes neubráníme úsměvu, když se v zápise z domácí rady dne 9. října 1900 dočteme, že slečna Braunerová, zřejmě po unavujících diskusích o plánovaných tratích elektrické dráhy, podala návrh, aby Klub vyzval městskou radu k důsledné proměně všech zamýšlených malostranských elektrických tratí na tratě dráhy koňské.

Jestliže na protestní schůzi na Žofíně v dubnu 1899 byl v závěrečném bodu rezoluce vysloven záměr vstoupit aktivně do **komunálních voleb** v Praze, pak 15. dubna 1901 se na své schůzi domácí rada Klubu Za starou Prahu rozhodla ve volbách nekandidovat, protože, jak uvedl předseda prof. Slavík, „*samostatným vystupováním při volbách si budíme jen nepřátele*“. Zároveň ale bylo rozhodnuto, že bude jednáno se stranami, aby přijaly do svých kandidátek sympatizanty myšlenek *Staré Prahy*. Ti pak budou ve své volební agitaci Klubem výrazně veřejně podpořeni a za to zas naopak povinni hájit *staropražské zájmy* ve sboru obecních starších. Z dalších zápisů pak vyplývá, že s kandidáty podpořenými Klubem byly sepisovány dokonce reverzy. Suverenita tohoto postoje napovídá, že Klub si byl u jisté části veřejnosti svou váhou velmi jist a neváhal ji využít. Přitom si byl též vědom, že *zachování starobylého rázu Prahy* je myšlenkou nepolitickou, takže své obhájce, zastávce i odpůrce hledal a nacházel ve všech politických směrech.

Mohutné sympatie veřejnosti vyjadřované myšlenkám hnutí Za starou Prahu vyvolaly logicky také kritiku z pozic **modernismu**. Stylisticky brilantní esej *Stará Praha a Praha budoucí* z pera spisovatele a dramatika Jaroslava Hilberta vysmívající se sentimentálnosti, staromilectví a konzervatismu vyšla roku 1900 ve Volných směrech.¹¹ Jestliže Mrštíkovy statě burcovaly strhujícím patosem a v nepřátelském táboře řaly svou adresností do živého, pak Hilbertovy šlehy nejsou o nic mírnější: „*Zvu přátelsky každého, kdo nepropadl šosáctví a jehož hlava není zakalena čoudem z páně - kvůli stručnosti a že on jest vojny generálem - Mrštíkových pum, aby přisedl ke mně a sledoval můj hovor*“ O co však používá Hilbert méně patosu, o to více si libuje v ostré ironii: „*Věřím několika sentimentálním dobrákům, že jsou zamilováni do Židů, leč jsem přesvědčen, že padesát jiných z ochránců staré Prahy čerpalo svou lásku jen z odporu proti vládnoucí straně na radnici, z odporu přeneseného sem z jiných polí, že pak tato strana veteš odklízuje, nalezli oni ve svých srdcích hlubokou přichylnost k ní ... Nechci však stopovati politiku hnutí, ale jdu na program otázky. A ten jest nutno rozbít, neboť ten jest zpátečnický. Ne velké rozměry, ne velkého ducha, ne nové podmínky pro nové potřeby, ne vzduch a volnost do ulic a domů, společnost přátel staré Prahy má svou starou lásku - a potřeby, rozměry, velikost, nová krása a nový výraz, čím ty jí jsou! Pitvorné a kostrbaté kontury cechovního života leží jí v srdci jako poslední zákony estetiky. Miluje rohy, nejlépe každých pět kroků roh a překoapení z uzlu špinavých uliček. Nedá jednu ze smrdutých a jedovatých bud, jež jako škeble na pobřeží nalepeny jsou na úpatí Malé Strany a rozhořkuje se i pro krámky, jež visí na Týnu. Miluje malost, zbořeninu, špínu, středověk, ale především miluje zvyk...*“

Jeden z odstavců Hilbertovy statě, v němž představuje svou vizi budoucí Prahy, obsahuje ironický dovětek na adresu ochránců staré Prahy: „*Ale ona, sama,*

Praha, byla by výrazem ducha nového, výrazem napjatého moderního života, jemuž by dala mohutnou soustředěnost k zápasu práce a širé ulice k pohybu. Měla by svá divadla... Měla by své hudební síně... Měla by své přednáškové sály, v nichž by se probíjely myšlenky daleké jako touha a odvoážené jako blesk. Měla by své pracovní místnosti, své čítárny, svá správní centra, své sněmy a v nich řešení svých zájmů. Měla by konečně svá musea, kam uložila by svůj středověk, fotografie své matičkovosti, bakterie svého křesťanského ghetta, své státoprávní programy, mrtvé přísahy králů, ale především svou dobře preparovanou otázku staré Prahy. Mé přání pak by ještě bylo, abych ji tam viděl již dnes a s ní všechny její bojce i bojice ve skříních, kafrované a s údaji, kdy a kde byli zastřeleni.“ S jistou dávkou škodolibosti musím konstatovat, že bych si přála vidět Jaroslava Hilberta zdrceného informací, že ještě po sto letech nebudou bojci a bojice za starou Prahu kafrovaní v muzejních skříních, na rozdíl od myšlenek modernismu počátku 20. století.

V Klubu Za starou Prahu se v počátečních letech jeho existence projevoval silný vztah k francouzskému kulturnímu prostředí. Byl dán jednak tradiční vazbou umělců na Paříž, v prostředí Klubu prezentovanou zejména Zdenkou Brauneovou, a jednak přátelstvím Viléma Mrštíka s Prahou okouzleným francouzským spisovatelem Williamem Ritterem, který se stal jakýmsi francouzským mluvčím a propagátorem Prahy i hnutí Za starou Prahu ve Francii i dalších zemích Evropy. V rámci těchto vztahů se rozvinula přátelská spolupráce s Komisí pro starou Paříž (Commission pour vieux Paris), jejíž delegace vedená členem komise a zároveň předsedou Společnosti přátel památek Paříže (Société des amis des monuments de Paris) panem Charlesem Normandem byla přivítána na slavnostní schůzi Klubu pořádané k všesokolskému sletu v Praze 4. července 1901. Charles Normand byl poté pro-

hlášen na valné hromadě dne 15. prosince 1902 čestným členem Klubu Za starou Prahu a originální diplom pro něj na pokyn Klubu zhotovil malíř Jan Konůpek.

Prvním bezvýhradně úspěšným zásahem Klubu byla intervence klubovní delegace (dr. Slavík, dr. Goll, dr. Jeřábek) u primátora dr. Srba ve prospěch zachování budovy mincovny, přesněji řečeno průčelní budovy bývalého paulánského kláštera, čp. 930-I na Staroměstském náměstí, která byla stejně jako pět již zbořených domů v severní straně náměstí součástí asanačního obvodu. Pro budovu, která již byla před demolicí, zpracoval na výzvu primátora Klub prostřednictvím architekta Rudolfa Kříženeckého v roce 1901 návrh na adaptaci pro několik městských úřadů. Myšlenka byla přijata a demolice zrušena.

V roce 1901 se také připravovala demolice starobylého, barokně upraveného Krennova domu, čp. 936-I, na Staroměstském náměstí, jehož odstranění bylo nezbytnou podmínkou smysluplnosti tzv. asanační třídy, jejímuž vyústění do náměstí dům bránil. I proto nepanovala v domácí radě Klubu na schůzi dne 15. července 1901 jednota v názoru, jak se k tomuto zásahu postavit. Přesto Klub nakonec proti bourání protestoval, i když s vědomím zřejmé marnosti té akce.

Přesto inspirativní úspěch při záchraně mincovny čp. 930-I podnítil houževnatou protestní akci ve prospěch zachování dvou dalších významných objektů Starého Města. V obou případech však bylo bohužel úsilí Klubu bezúspěšné. Při nároží Dlouhé třídy do Staroměstského náměstí stál dům čp. 609-I, zvaný Laschův či U Slona, který měl být zbořen z důvodu rozšíření ústí ulice. Tento nárožní dvoupatrový dům v barokní fasádě měl průčelí, které se do náměstí dvakrát zalamovalo, mansardová střecha měla zdobné vikýře do náměstí i do ulice. Druhým ohroženým objektem byla

9. Severní strana Staroměstského náměstí a Laschův dům U Slona při ulici Dlouhé, zbořen r. 1904

tzv. Kolkovna, čp. 922-I, v Dlouhé třídě. Byla to rozsáhlá průchozí budova s fasádou z první poloviny 18. století, původně středověký palác, s velkým nádvořím a hranolovou věží. K záchraně obou objektů byly použity všechny dostupné osvědčené prostředky, písemné protesty i osobní intervence, rozsáhlá kampaň v tisku. V případě Kolkovny byl dokonce vydán zvláštní leták pro členy sboru obecních starších. Tříleté úporné snažení Klubu bylo zmařeno v roce 1904, kdy byly oba domy zbořeny.

Mnohaletým problémem se ukázalo řešení tzv. průlomů U Klíčů. V roce 1896 byly před vyústěním Karmelitské ulice do Malostranského náměstí zbořeny tři domy: čp. 270-III zvaný U Klíčů a čp. 269-III na Malostranském náměstí a dům U Goliáše čp. 298-III tvořící oblé nároží Prokopské

a Karmelitské ulice. Vzniklá proluka byla určena pro tramvajovou trať z Karmelitské ulice na Malostranské náměstí, neboť původní závěr Karmelitské ulice se zužoval do úzké uliční soutěsky, která však prozatím zůstala zachována. Úprava nevzhledného průlomů však nebyla dořešena téměř dvě desetiletí. Všeobecně byly zvažovány dvě varianty řešení: buď vzniklý průlom zastavět domy s podjezdy pro tramvaj a původní úzkou Karmelitskou uličku ponechat nedotčenou, nebo naopak rozšířit vyústění Karmelitské ulice na požadovanou šíři 18 metrů a zastavět průlom, jak bylo nakonec i uskutečněno. Klub od počátku hájil první variantu, neboť mu šlo o zachování renesančního Hrachovského domu čp. 268-III, tvořícího spolu s dalšími dvěma přílehlými domy ostrůvek mezi průlomem

10. Stará Kolkovna v Dlouhé třídě, zbořena r. 1904

U Klíčů a úzkou Karmelitskou uličkou. Když byl v roce 1904 Hrachovský dům zbořen, Klub hájil i poté variantu navrženou v principu architektem Antonínem Balšánkem, tedy zastavení průlomu domem s podjezdy. A to i z obavy, že rozšíření Karmelitské ulice a přeložení komunikace s tramvajovou tratí severnějším směrem si vynutí při vyústění do náměstí potřebu odstranění domu čp. 5-III U Kamenného stolu (Malostranská kavárna) pod chrámem sv. Mikuláše¹²⁾ (podrobněji viz článek K. Hanzlíkové na str. 112).

Rovněž několik let byl otevřený problém budoucnosti zrušeného barokního kostela sv. Petra a Pavla na Zderaze, který patřil do areálu české techniky, a ta pojala úmysl na jeho pozemku vystavět novostavbu. Od roku 1902 se Klub snažil najít řešení pro záchranu a nové využití kostela. Oslovil několik osobností z církevních kruhů, ale špatný stav kostela a nutnost vykoupit ho od české techniky příznivému řešení jeho dalšího osudu bránily.

Nakonec byl počátkem roku 1905 kostel na základě chladného dobrozdání c. k. konzervátora Antonína Wiehla zbořen.¹³⁾

Přibližně ve stejné době se Klub zabýval též otázkou, jak bude vyřešeno okolí Staronové synagogy, kde byly v rámci asanace bourány staré domy a platný asanační plán předpokládal obklopení synagogy vysokými novostavbami, navíc na zvýšeném terénu. Klub protestoval v tisku i u městské rady proti předpokládanému zboření Židovské radnice a k ní přilehlé Vysoké synagogy. V dubnu téhož roku byl pak Klub městskou radou nařčen, že svou kampaň za zachování Židovské radnice rozpoutal, přestože již věděl, že se zachováním budovy radnice a přilehlé synagogy je počítáno. Domácí rada se na výtku písemně ohradila s vysvětlením, že se řídila jen pohledem do asanačního plánu - *podle dosavadních trpkých zkušeností nedotknutelného* -, *v němž regulační linie budovu staré židovské radnice o notný kus řeže.*¹⁴⁾

11. Maltézské náměstí se zakreslenou novostavbou na místě paláce Straků z Nedabylic, kresba P. Janák, 1905

Velice aktivní zájem projevil Klub v roce 1905 také o osud barokních pavilonů bývalé botanické zahrady na Smíchově, která byla rozparcelována pro činžovní výstavbu. Především šlo o letohrádek od K. I. Dientzenhofera čp. 74 datovaný na fasádě rokem 1735, který se měl po výstavbě nového nábřeží ocitnout zapuštěn asi tři metry pod úroveň nového terénu s nábřežní zdí míjející těsně jeho jižní fasádu. Iniciativní návrh ohleduplnějšího řešení zpracoval jako návrh Klubu architekt Pavel Janák¹⁵⁾ a po jeho zamítnutí smíchovskou obcí architekt Josef Chochol (podrobněji viz článek K. Hanzlíkové na str. 100).

Od první poloviny roku 1905 prakticky po další téměř dvě desítky let se domácí rada Klubu bude pravidelně vracet k problematice zástavby nábřeží při mostu Palackého pod Emauzy. Výstavbou nové nábřežní zdi vyvstala totiž zcela

oprávněná obava, že kompaktní zastavění bývalého podskalského břehu vysokými činžáky zcela zničí typické novoměstské panorama s dominující skupinou kláštera v Emauzích (podrobněji viz článek M. Pavlíka na str. 127).

Ještě hrozivěji muselo působit nebezpečí regulace malostranského břehu včetně jeho zvažované zástavby monumentálními budovami, kterou v utopické vizi navrhoval architekt Antonín Balšánek, pověřený roku 1902 na základě konkursu městskou radou zpracováním regulačního plánu Malé Strany. 10. října 1905 projednávala domácí rada poplašnou zprávu, že totiž byly na břehu Kampy a Malé Strany právě vztyčeny stožáry k posouzení budoucí domovní výšky nové zástavby. Stožáry měly barevně naznačenu úroveň tří a čtyřpatrového domu. Klub Za starou Prahu mimořád-

12. Karlova ulice v pohledu od Křižovnického náměstí

ně bedlivě sledoval všechny regulační snahy města týkající se Malé Strany a na zveřejněné dílčí plány aktivně reagoval protinávrvhy (podrobněji viz článek M. Kriseho na str. 117).

Třetím pobřežním úsekem v prostředí historické Prahy, jehož připravovanou proměnu Klub sledoval a snažil se ji ovlivnit, bylo **petrské nábřeží na Novém Městě**. Úsek břehu s ostrovy Korunním a Primátorským, bočními rameny řeky a malebnými mlýnskými skupinami, před nimiž Vltava vytvářela *laguny* či *bazény*, byl však hodným ochrany a intervence shledán příliš pozdě. Podání Klubu městské radě v červenci 1908 nemohlo již na projektovaných regulačních čarách nábřeží nic zvrátit. Klub usiloval

o zachování zejména dvou renesančních mlýnských budov, Kubešova mlýna čp. 1220-II a Freundova mlýna čp. 1224-II v Klimentské ulici.

Touha po rozšiřování a narovnávání ulic ve prospěch nového vyššího zastavění málem postihla i část **Karlovy ulice**. Přes již schválený regulační plán této části Starého Města zpracovaný architektem Josefem Sakařem na základě pověření městské rady z roku 1902, plán, který byl v jiných případech doslova svatý, se městská rada rozhodla, v souvislosti s plánovanými novostavbami v sousedství budovy Svatováclavské záložny, vystavěné roku 1888 již v ustoupené uliční čáře naproti klementinskému kostelu sv. Klimenta, stanovit v Karlově ulici novou regulační čáru, která by směřovala právě od této novostavby přímoú linií až ke Karlovu mostu a rozšířila by tak ulici na 18-20 m, ovšem na úkor předpokládané demolice řady domů její jižní strany. Zděšení členové domácí rady Klubu zaslali na jaře roku 1905 ostrý protest městské radě, v němž využívají možnost podrobit kritice její principiální nedůslednost v nakládání s již přijatým regulačním plánem.¹⁶⁾ O intervenci byl pak také požádán Zemský výbor království Českého¹⁷⁾ jako orgán dohlédací ve stavebních věcech a díky jeho zákroku bylo od radikální změny regulačního plánu v Karlově ulici upuštěno. Novostavby při nároží Liliové ulice však v ustoupené uliční čáře vystavěny byly, takže oproti historickému půdorysu ulice vzniklo před novými domy jakési náměstíčko.

Že situace našich předchůdců skutečně nebyla jednoduchá, si můžeme doložit i tím, že domácí rada neustále projednávala řadu poplašných informací, upozornění a podnětů, u nichž šlo předem sotva vytušit či odhadnout, nakolik jsou plané a nakolik skutečně vážné. Všechny bylo nutné pečlivě ověřovat, neboť v Praze té doby se mohlo stát do-

slova cokoliv a o žádném sebehistoričtějším objektu, snad s výjimkou Pražského hradu a několika velkých chrámů, nebylo možné s jistotou říci, že se nestane obětí příští demolice. Domácí rada Klubu jednávala např. informace o zamýšleném rozšíření Husovy ulice pro dva páry tramvajových kolejí, obavy z možné demolice Faustova domu či Petržilkovské (malostranské) vodárenské věže, o záměru města zbořit pro přístavbu Staroměstské radnice blok domů čp. 3 až 12-I včetně domu U Minuty a celou řadu dalších podobných případů.

V průběhu prvních let existence Klubu Za starou Prahu je však třeba se ještě jmenovitě zmínit o dvou záchranných akcích, které shodou příznivých okolností pro ochránce Prahy dopadly úspěšně: tentokrát šlo o malostranský palác Straků z Nedabylic a staroměstský měšťanský dům U Vejvodů.

Zpráva o rozhodnutí městské rady nahradit barokní palác Straků z Nedabylic čp. 476-III na Maltézském náměstí, známý také pod názvem dům U Sedmi čertů, školní budovou, vyvolala důrazný protest nejen z důvodu narušení charakteru jednoho z nejzachovalejších a nejpůvabnějších staropražských náměstí, ale i pro ztrátu vzácné štukové a malířské stropní výzdoby. Štuky a malby však byly v době, o níž hovoříme, z větší části zakryty nižšími stropy. Konkrétně jde o nástropní malby J. R. Bysse z let 1700-1705 představující antická božstva a oslavující Leopolda I. jako vítěze nad Turky z roku 1699. Informaci o ohrožení paláce a jeho umělecké výzdoby Klub adresoval i nejširší veřejnosti prostřednictvím denního tisku, Zemskému výboru království Českého a c. k. Vídeňské centrální komisi pro zachování památek¹⁸⁾. Zároveň je městská rada jako vlastník objektu požádána, aby Klubu povolila v paláci nástropní malby odhalit. Na schůzi domácí rady 12. března 1906 je konstatováno, že v květnu má

13. Dům U Vejvodů

být palác vyprázdněn a poté bude umožněna jeho prohlídka včetně odkrytí stropů. Mezitím městská rada dne 12. dubna 1906 zbourání paláce povolila a 28. června téhož roku toto rozhodnutí potvrdilo usnesení sboru obecních starších. 3. listopadu zrušil toto rozhodnutí zemský výbor, který městské radě zbourání domu podle § 34 stavebního řádu pro Prahu, tedy z obavy ze *zohyzdění místa*, zakázal. Na tuto skutečnost reaguje v jízlivé glose *Klub Za starou Prahu proti staré Praze* deník *Národní politika* dne 29. prosince 1906. V článku je naznačeno, že městská rada se proti zakazu demolice odvolá k vyšší instanci, tj. k správnímu soudu, který nepochybně tak *vratce podložený zákaz zruší*. „*Pak bude míti rada*

městská zásadní rozhodnutí nejvyšší instance, na jehož základě bude moci bezohledně bořit a kácet. A to se stalo vzhledem k budově, jejíž hájení i v Klubu Za starou Prahu prošlo nepatrnou většinou. Ironicky škodolibý úsudek novinové lokálky se naštěstí nenaplnil. Městská rada se sice k správnému soudu vzápětí odvolala, ale verdikt soudu její stížnost zamítl. Nesmíme si však dělat žádné iluze, že zásah zemského výboru a posléze správního soudu v neprospěch záměru městské rady se děly s vědomím, že je třeba zachovat palác jako cenný památkový objekt. To by byl mimořádně naivní úsudek. V obou případech totiž demolici zabránil jen formální nedostatek. Městská rada totiž žádala o bourání dříve, než mohla předložit projekt budoucí budovy, takže podle § 34 shledal zemský výbor, a správní soud to potvrdil, že náměstí ochuzené o jednu z budov bude vypadat hůře než před tím. Nic více a nic méně. Kdyby městská rada měla projekt novostavby připraven, nelze vůbec pochybovat o tom, že demolici nikdo na vyšších místech nebránil.¹⁹⁾ Palác i se svou výzdobou je naštěstí zachován dodnes.

Člen domáčí rady Klubu a zároveň obecní starší Ladislav Čupr přinesl do schůze domáčí rady 20. listopadu 1905 informaci, že v technické komisi magistrátu bylo navrženo, aby byl obcí vykoupen a pro rozšíření ulice zbořen **dům U Vejvodů čp. 353-I na nároží Jilské a Vejvodovy ulice**. Jeho portál ať prý je zachován a osazen jinde. Ohrožení tohoto osobitého renesančního domu vzbudilo v řadách všech milovníků Prahy, a to nejen v Klubu, poprask, který vyvolal náležitou protestní odezvu. Naštěstí neexistoval naléhavý důvod, proč by mělo město usilovat o rychlé odstranění domu, a tak se vyřešení problému vleкло. V květnu 1908 dům koupil od soukromého majitele malíř Karel Klusáček, který se předtím dohodl s Uměleckou besedou

i dalšími spolky na využití domu pro jejich potřeby. Dům v ceně 170 tisíc korun však mohl koupit jen s příslibem různých subvencí a příslibů subskribce mezi členstvem Umělecké besedy i dalších spřízněných spolků. Klub Za starou Prahu na schůzi domáčí rady 30. června 1908 rozhodl připojit se též subskripcí 10 tisíc korun. Navíc začal zvažovat Klusáčkovu nabídku, aby si v podkroví domu po jeho adaptaci pronajal místnosti k vlastnímu užívání.

V této souvislosti je třeba nyní jmenovat dosavadní **sídla Klubu Za starou Prahu**, neboť ve svých počátcích na ně Klub štěstí neměl a často místo svého působišťe měnil. V pronajatých prostorách Pražského klubu v budově Měšťanské besedy v Jungmannově ulici setrval Klub pět let. V polovině roku 1905 se po výtce, že využívá místnosti i v době, kdy jsou pronajaty někomu jinému, domáčí rada rozhodla hledat místnosti nové. Mezitím se v polovině února 1903 Klub u městské rady ucházel o pronájem spolkových místností v novém Obecním domě. Počátkem roku 1906 byla přijata nabídka sládka Pflanzera z Černého pivovaru na Karlově náměstí, aby si Klub pronajal tzv. Novoměstskou síň v tomto pivovaru. Mohl zde odbývat dvě schůze v týdnu, umístit svou skříň a nájemné bylo symbolické. 15. ledna 1906 se zde konala první schůze domáčí rady. K 1. prosinci 1906 však již byly pronajaty dvě místnosti v prvním patře domu U Halánků, ovšem ty byly společné i pro další dva spolky: Svaz českých spolků okrašlovacích a Zalesňovací a okrašlovací spolek pro královské hlavní město Prahu a okolí. Krátkodobá užší spolupráce Klubu s těmito spolky souvisela s vydáváním časopisu *Krása našeho domova*, na jehož obsahovém naplnění se v letech 1905-1909 svými články i aktuálními informacemi ze své činnosti podílel. Od září roku 1907 se však domáčí rada scházela nejčastěji v domě

14. Záhleví Věstníku v rámci časopisu Krása našeho domova, v němž měl vyhrazeno Klub místo pro publikování, kresba Jana Konůpka, 1907

dr. Luboše Jeřábka v restaurantu U Petzoldů na Malostranském nám. Jistou dobu v letech 1907-1908 měl Klub též v pronájmu místnost ve staré faře u Sv. Jindřicha na Novém Městě.

Nabídka pronájmu místností v domě U Vejvodů přišla tedy jakoby na zavolanou. Přesto nepanoval v domácí radě jednotný názor na její výhodnost, neboť nájemné 600 K ročně plus 200 K za otop se zdálo vysoké. Nicméně Klub cítil morální závazek vůči Karlu Klusáčkovi, který riskantní koupí dům zachránil. V létě roku 1909 byly místnosti v domě U Vejvodů po adaptaci připraveny k nastěhování. Byly to dva pokoje s předsíní, toaletou, komorou a půdou v podkroví, přístupné železným točitým schodištěm z prvního patra. Nájemní smlouva zněla na dva roky, nájemné bylo splatné čtvrtletně. Ovšem velice brzy po nastěhování došlo mezi Klubem a malířem Klusáčkem k překvapivým rozporům, které nejlépe ilustruje hořký tón Klusáčkova dopisu domácí radě Klubu Za starou Prahu ze 4. listopadu 1909: „*Láska k domu U Vejvodů u některých Vašich pánů příliš záhy změnila se v chuť po poručenství nad těmi, kdo se ho ujali: žaloby do Vídně ohledně opravených*

stítů, vikýře a vrat byly mi hned při počátku náhradou za slibovanou sbírku 10.000 korun. Později nevyhovoval ani dvůr, protože se přistavěly nutné záchody, nyní nevyhovuje ani byt...“²⁰⁾ Pozadí sporu souviselo pravděpodobně i s tím, jak Klusáček sám na jiném místě dopisu naznačuje, že rekonstrukce a dvorní dostavba domu byla svěřena architektu Josefu Fantovi, mezi nímž a Klubem panovaly ideové neshody. I další období je plné vzájemného nepochopení, Klub požaduje lepší vytápění, kvalitnější osvětlení chodeb a Klusáček si stěžuje na problémy s placením nájemného.

Z podnětu místopředsedy Klubu dr. Luboše Jeřábka se stal Klub Za starou Prahu na podzim roku 1904 kolektivním členem nově ustaveného Svazu okrašlovacích spolků, který od počátku roku 1905 začal vydávat časopis *Krása našeho domova* a vyzval Klub ke spoluúčasti při jeho redakční přípravě. Domácí rada Klubu již dávno snila o vlastním časopise, kterým by mohla pravidelně informovat členy i veřejnost o svých názorech, finanční situace jí však splnění tohoto snu prozatím neumožnila. I proto přijal Klub v lednu roku 1905 nabídku Svazu okrašlovacích spolků, a to i přes námitku, která

zazněla na schůzi domácí rady Klubu 9. ledna 1905, že *ve výboru okrašlovacích spolků je také prof. Kotěra, a proto není vyloučena obsahová kontroverze mezi články Svazu a Klubu*. V časopise, který vycházel měsíčně, měl Klub vyhrazeno své pevné místo, redakční příprava celého čísla pak probíhala za součinnosti obou subjektů, aby bylo možné včas předejít obsahovým nesrovnalostem.

Od vzniku Klubu se často v jednáních domácí rady objevují různé náměty na vydávání brožur, pohlednic, grafických listů s motivy staré Prahy. Tuto aktivitu však velmi omezoval nedostatek finančního kapitálu. Přesto vycházejí dvě brožury se statěmi dr. Luboše Jeřábka (1902 - Staré Město pražské, 1904 - Malá Strana a problém jejího upravení), v roce 1907 pak album 12 světlotisků Krásná Praha. Od roku 1906 jsou vydávány pro členy grafické prémie a účelově agitační či protestní letáky (viz přehled publikační činnosti Klubu na str. 223).

Další formou činnosti, kterou se Klub Za starou Prahu snažil působit na veřejnost, jsou vlastní výstavy či spoluúčast na větších tematicky blízkých výstavách. O velikonocích roku 1904 byla uspořádána třídní výstavka různých vyobrazení Prahy ve Vyšší dívčí škole, která byla jakousi nasmělovanou zkouškou k podstatně větší výstavě s názvem Krásná Praha, uspořádané ve spolupráci s Krasoumnou jednotou v Rudolfinu ve dnech 1.-28. února 1906.²¹⁾ Výstava měla čistě umělecké zaměření a obsahovala rytiny a obrazy s tematikou staré Prahy od konce 18. století do současnosti. K výstavě byl ve spolupráci s Krasoumnou jednotou vydán katalog v úpravě V. H. Brunnera a plakát - originální litografie - Jana Konůpka v české a německé verzi. Úspěch výstavy se projevil nejen velmi slušnou návštěvou 9132 platících návštěvníků, ale i celkovým podílem na zisku z výstavy, který pro Klub činil 1536 K.

V červnu roku 1906 pak následovala méně vážná výstava, kterou Klub spíše jen zaštitil než pořádal. Při Všestudentských slavnostech 4.-5. června 1906 na pražském výstavišti byl rezervován jeden pavilon *karikaturám Prahy*. Výstava, na jejíž náplni se podíleli studenti a mladí architekti z okruhu Klubu, se nazývala **Tisíc a jedna motyka** a karikovala Prahu v roce 10.000. „*A tak se trochu zdálo, že k mnohému z těch předvedených konců již již teď se stal náběh. Nejvíce porozumění u četného publika, které neustále naplňovalo plynárenský pavilon výstavní, nalézala budoucí úprava Malostranského náměstí, na němž dle slov vykladačových Radecký to už nemoh' vydržet, Nerudova ulice s vražednými výsledky elektrické dráhy, příští vzhled panoramatu Hradčan, kterých za domy Malé Strany již není viděti a zfruktifikování barokního pavilonu v bývalé botanické zahradě smíchovské. Vykladači z řad studentských - hlavně jeden z nich - svými přilehavými poznámkami k výstavě velmi obecnostvo rozjařovali a pomohli úspěšně narážky přitrojit*“.²²⁾

Nevelkou expozicí pražských pohlednic se v roce 1906 Klub zúčastnil světové výstavy v Lutychu a v témže roce výstavou pražských vyobrazení českého oddílu rakouské výstavy v Londýně. Koncem roku 1907 pak projednávala domácí rada Klubu nabídku zúčastnit se v pavilonu města Prahy Jubilejní výstavy obchodní a živnostenské komory na pražském výstavišti v létě roku 1908. V této expozici měly být předvedeny vybrané stavební a regulační problémy Prahy i s klubovním návrhem jejich řešení. Současně připravil arch. Vladimír Zákrejs k vystavení kolekci 90 fotografií Vladimíra Bušky, „*tvorících programově cyklický obraz Prahy a krásy jejího architektonického a přírodního celku. ... Expozice doznala obdivu i cizích odborníků, navštívivších Prahu a byl jí přiknut diplom s právem ražení zlaté medaile*“.²³⁾ Kromě této expozice se Klub zúčastnil i výstavy projektovaných studií v levém křídle průmyslového

15. Z expozice Klubu Za starou Prahu na jubilejní výstavě v roce 1908

paláce, a to s úpravou Podskalí (arch. Rospal) a návrhem znovuzastavení průlomu U Klíčů (arch. Vondráček).

K velmi oblíbeným a prestižním aktivitám Klubu patřily **společenské hudební večery**. 17. října 1905 byl uspořádán v Colloredo-Mansfeldském paláci Večer staré pražské hudby a tamtéž 18. ledna 1908 večer písní Emmy Destinové, k němuž Jan Konůpek namaloval krásný plakát. Třetí z hudebních večerů byl pořádán v roce 1910 ve vinohradském Národním domě s názvem Večer Mozartův.

Nejmladší klubovní generace ovšem tíhla spíše k **recesi a satíře**, a tak právě od ní vzešla inspirace na pořádání **Večerů staré Prahy**. První ze zábavních večírků se konal v divadelním sále Národního domu na Vinohradech 17. dubna 1905. „Úspěch jeho byl morální, skončil však deficitem obnosu 110 korun“, konstatuje se v následující schůzi domácí rady. Jaký byl však program? Obsahoval dramatizaci *Večerních šplechtů* z Nerudových Malostranských povídek,

scénu z Jiráskova F. L. Věka *Jak F. Věk poprvé k Butteauových přišel*. Vrcholem večera však byla satira K. D. Mráze *Dobojovano*. „*Sochy z Karlova mostu Luitgarda (slč. Rýdllová), Turek (p. Nedošínský), Ivo (p. Müller), Bruncvík (p. Sojka), Neptun z nebožky Krocínovy kašny (p. Slavínský) prodiskutovaly celý spor pro a proti staré Praze ze všech hledisek, takže návštěvníkům celý komplex těch otázek vysvětlil lépe než z malé sbírky letáků. Představitelé oživených pískovcových i mramorových soch v šalebně věrném maskování (provedeném Franklem) podali výkony na tendenci a vysokou cenu literárního díla naprosto přiléhající.*“²⁴⁾ Další podobný večer komponovaný z monologů a účelových dramatizací se konal ve vinohradském Národním domě po dvou letech 16. dubna 1907.²⁵⁾

Směrem k veřejnosti s cílem popularizace myšlenek Klubu Za starou Prahu byl zaměřen bohatý vycházkový program a četné fotografické soutěže (viz články J. Cejpa na str. 204 a A. Vrby na str. 207).

Klub před první světovou válkou - s čerstvými silami k tvůrčímu rozletu

„Agresivní gesto a zvučné heslo, emfatické výkřiky a nadšené tirády..., tento způsob boje charakterisuje prvních několik let života našeho Klubu, než se přešlo k taktice méně hlučné, pro veřejnost a rozhodující kruhy snad méně úspěšné, ale pro budoucnost závažnější - k aktivní součinnosti na obtížném díle obrody staré Prahy k modernímu velkoměstu...“

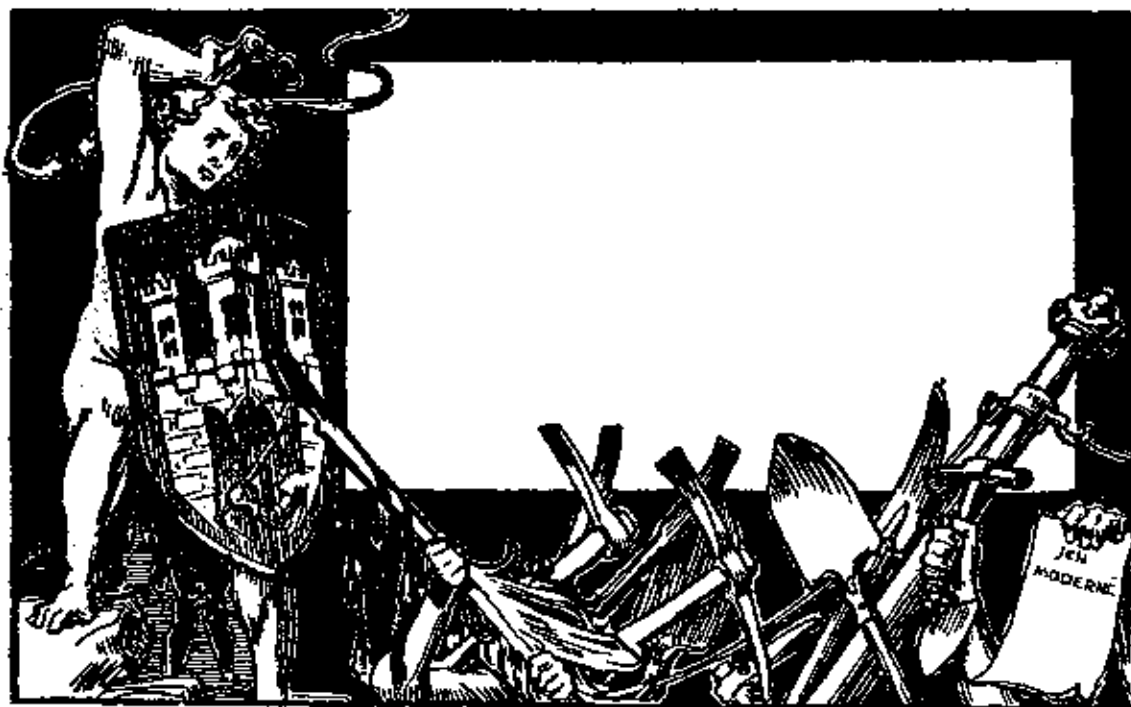
Nekrolog Viléma Mrštíka, Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, ročník III, č. 2 (26. 3. 1912), str. 15

Příchod tvůrčí generace architektů a mladých historiků umění do domácí rady Klubu Za starou Prahu v druhé polovině prvního desetiletí 20. století (architekti Antonín Engel, Josef Chochol, Pavel Janák, Bohumil Hübschmann, Vladimír Zákrejs, Stanislav Sochor a další, historici Zdeněk Wirth, V. V. Štech, Antonín Matějček) a její značné věkové omlazení znamenaly odklon od původních metod práce zakladatelské generace Klubu a kritiku pasivního protestování. Nová metoda spočívala v aktivním spolupůsobení při řešení problémů, v předkládání vlastních klubovních návrhů a vlastních expertních stanovisek, zpracovaných v nově utvořené technické komisi Klubu (podrobněji viz článek M. Pavlíka na str. 88)

Obsahová kontroverze mezi starší a mladší klubovní generací byla naznačena i v některých publikovaných textech v Kráse našeho domova. V březnovém čísle roku 1906 vyšel v redakční části Svazu okrašlovacích spolků článek malíře Miloše Jiráka *O Krásné Praze*,²⁶¹ který byl publikovaným textem přednášky pronesené 13. února toho roku na schůzi Svazu československého studentstva. V úvodu se píše: „...nejsem Staropražan a nečekejte ode mne pragmatického výkladu o nynějším stavu otázky staropražské ani o jejím vývoji, odstrašil mne od ní na počátku hlučný buben

páně Mrštíkův...“ A v dalším textu pak znějí pro uši stoupenců staré Prahy tato troufalá slova: „...dbejme, aby za zbourané staré přišla vždy lepší náhrada. Ideál by byl zachovat ze staré Prahy jen opravdové drahokamy a montovat okolo nich pečlivě Prahu novou. Město jako Praha je skutečné museum v plannairu, a v museích se chová jen, co obstálo před kritikou věků.“ Vilém Mrštík, který nebyl terčem podobného slovního útoku poprvé, a Jirákův byl ještě dost krotký, se cítil zveřejněním článku a jeho tónem velmi dotčen. Klub pak musel v dalším čísle časopisu vysvětlovat, že odpovědnost nese jen za vlastní redakční oddíl. Toto nedorozumění opět utvrdilo domácí radu Klubu v myšlence dříve či později založit vlastní tiskový orgán, což se však podařilo až za dalších pět let, kdy vyšlo nákladem Klubu v redakci Pavla Janáka první číslo Věstníku Klubu Za starou Prahu.

V letech 1905 a 1906 byla ve schůzích domácích rad, později i v souvislosti s úspěchem výstavy Krásná Praha v Rudolfinu, zvažována myšlenka přejmenování Klubu, např. na Klub Za starou a krásnou Prahu nebo jen Za krásnou Prahu. Zdrojem těchto úvah byly myšlenky o významu obou přívlastků a jejich vztahu k sobě navzájem: „Rozcházíme-li se někdy bojovníci za starou Prahu a bojovníci za krásnou Prahu, jest to jistě velmi zřídka.

16. První legitimace Klubu Za starou Prahu s kresbou Karla Klusáčka

Tak ještě při detailech, v boji o celky, komplexy budov, jest boj za starou a krásnou Prahu společný... V tom boji není pak řeči proti novému umění, není vyzvedání sterilního historismu proti moderně. ... Proti novému, vsutku krásnému a době odpovídajícímu stylu bojovníci za krásnou Prahu nikdy, myslím, ani na boj nepomýšleli...²⁷⁾ Údajně pod tlakem nevole z řad členstva jsou v roce 1906 nahrazeny novými původní klubovní legitimace s bojovnou ilustrací Karla Klusáčka expresivně znázorňující vítězný boj staropražských myšlenek, personifikovaný postavou se znakem Prahy, s brutálním modernismem, symbolizovaným zas lesem krumpáčů, lopat a motyk, mezi nimiž se zvedá ruka s listinou nadepsanou heslem *Jen moderně*. Nová legitimace používaná od roku 1907 obsahuje smířlivý motiv Nerudovy ulice od Adolfa Kašpara. V roce 1910 byla však opět nahrazena jen typograficky v dobovém stylovém cítění upravenou novou legitimací podle návrhu V. H. Brunnera.

Velice soustředěně a bedlivě sledoval Klub všechny stavební a regulační záměry související s Malou Stranou. Ostraži-

lost byla více než namístě. Měšťané a též živnostníci Malé Strany aktivizovaní v občanských klubech tvrdě prosazovali již od roku 1900 asanaci *Menšího Města pražského*, neboť zde byl pocitován nedostatek stavebního ruchu. Absence moderních bytů donutila prý zámožnější vrstvy a úřednictvo hledat komfort a pohodlí v jiných částech Prahy. „S úbytkem těchto zámožnějších tříd pak souměrně vzniká chudoba a nedostatek. Všeho toho příčinou pak jest ruch za starou Prahu, neboť jedině ten nedovoluje, aby se stavělo. ... Jest ovšem otázka, kdo vlastně útraty za starobylost tuto má zaplatiti?“²⁸⁾ V jednohlasné rezoluci přijaté na shromáždění Malostranské besedy a občanských klubů Malé Strany a Hradčan dne 18. dubna 1900 jsou kromě požadavku urychleného vypracování regulačního plánu pro Malou Stranu vyjádřeny i tyto požadavky: „... jest nutné rozšíření ulic na hlavních liniích komunikačních, vystavení malostranského nábřeží a mostu od Rudolfiny na Malou Stranu, úprava Kampy a zasypaní Čertovky, zařízení drah k pohodlnému a rychlému spojení jednotlivých čtvrtí, zejména dráhy na Hradčany aj.“²⁹⁾ Jak je zřej-

17. Severní strana průlomu U Klíčů, domy bývalé „úzké“ Karmelitské ulice, kolem r. 1905

18. Jižní strana průlomu U Klíčů, v pozadí pomník Radeckého na Malostranském náměstí, kolem r. 1905

mé z těchto řádků, snahy měšťanů a živnostníků byly velkým ohrožením pro Malou Stranu a v této souvislosti byl Klub Za starou Prahu očima agilních Malostranáků považován za úhlavního nepřítele.

Po mnoha diskusích byl Balšánkův regulační plán Malé Strany, zpracovávaný od roku 1902, oficiálně hotov a zveřejněn roku 1908 a dočkal se přibližně jedné stovky protestů. Největší kritiku sklídila navržená budova sněmovny v oblasti Kampy, a to kritiku jak z pozic obhájců staré Prahy, tak podporovatelů malostranské asanace, kteří by zde radši viděli bloky činžovních domů. Z jara roku 1909 byl architekt Balšánek zproštěn vedení kanceláře pro malostranskou regulaci a jeho funkci převzala městská regulační komise. V roce 1913 byl zveřejněn plán zastavení pobřežních partií s návrhem osmi dvojvil na Kampě v zahradě Michnova paláce a několika domovních bloků u Klárova v bývalých Rybářích. Klub reagoval řadou protestů, mezitím se však na jaře roku 1914 objevila myšlenka umístit v prostoru Kampy novostavbu Moderní galerie.

Rozpor i otevřené nepřátelství mezi malostranskými měšťany a živnostníky a Klubem Za starou Prahu vyvrcholily na protestní schůzi zorganizované malostranským občanským klubem spolu s tamější mladočeskou organizací v zahradní restauraci U Sv. Tomáše dne 3. června 1912. Hlavním bodem programu bylo projednání opětného odkladu zástavby průlomu U Klíčů v souvislosti s novým protestem Klubu Za starou Prahu. Vzpomeňme, že Klub prosazoval od počátku nekompromisné zástavbu průlomu U Klíčů domem s podjezdy a zachování původní šíře úzké Karmelitské uličky. V tomto názoru se vzácně shodoval i s oficiálním projektem zástavby průlomu, zpracovaným městskou regulační kanceláří, avšak právě proti stanovisku malostranského občanského klubu a představitelů malostran-

ského živnostenstva, které preferovalo přeložení komunikace do Karmelitské ulice rozšířené na 18 m a zastavení průlomu domy bez podjezdů (podrobněji viz článek K. Hanzlíkové na str. 112). Toto druhé, tzv. *asanáčnické* řešení zástavby průlomu nakonec schválil na základě dobrozdání architektů Josefa Fanty a Jana Kotěry Zemský výbor království Českého. Městská rada se rozhodnutí pokorně podřídila a zpracovala odpovídající projekt. Právě ten se však svým dalším protestem proti navržené nové parcelaci pokusil ještě Klub zvrátit v roce 1912. Protest měl odkladný účinek a to vyprovokovalo malostranské, kteří vyřešení již 16 let trvajících provizoria považovali za téměř svou životní otázku, k bouřlivé nesouhlasné reakci. Na schůzi s 350 účastníky nemohl zástupce Klubu (arch. B. Hübschmann) téměř obhájit své názory pro nesouhlasný hluk. *...pro povstlou bouř odporu a nevole nad jednáním pana architekta Hübschmanna byl pan předseda dr. Pinkas nucen schůzi ukončiti. ... Schůze mohla poučiti Klub Za starou Prahu, že v řadách malostranského občanstva mnoho přízně nemá...*³⁰⁾

Kumulace malostranských problémů, zejména v oblasti pobřežních partií, inspirovala Klub k **započítí práce na modelu Malé Strany a Hradčan** pod vedením arch. Bohumila Hübschmanna. Model měl být názornou pomůckou při ověřování urbanistického účinku nových stavebních záměrů (podrobněji viz článek K. Bečkové na str. 216).

Mimořádnou energii věnovala domácí rada Klubu také regulačním záměrům **podskalského nábřeží pod Emauzy**. V druhém desetiletí činnosti Klubu se tohoto problému ujal aktivně arch. Bohumil Hübschmann. Realizace jeho návrhu počátkem 20. let je také jedním z největších a trvalých úspěchů Klubu (podrobněji viz článek M. Pavlíka na str. 127).

V druhém desetiletí 20. století jsou ještě stále řešeny a diskutovány některé ože-

19. Průhled Celetnou ulicí od původního domu U Černé Matky Boží

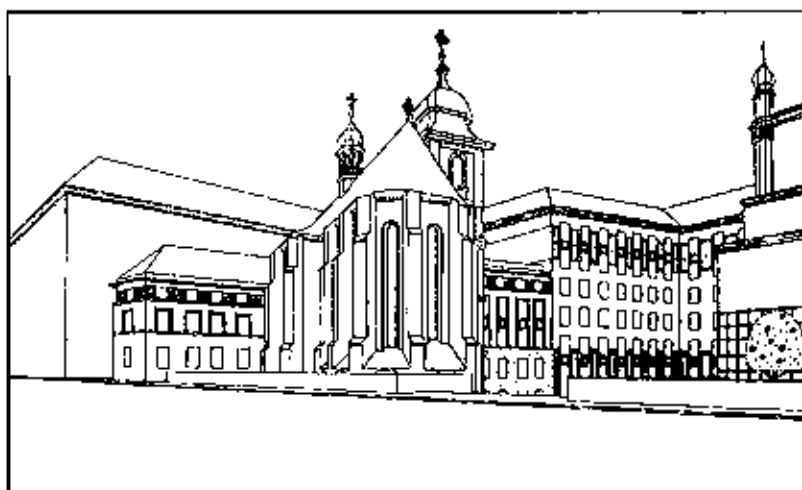
havé komunikační problémy, s nimiž jsme se již setkali při líčení činnosti Klubu na počátku století. **Elektrická trať z Malé Strany do Břevnova** byla sice již projektována přes Klárov a Chotkovými sady na Mariánské hradby, ale v roce 1910 se objevuje vážně míněný záměr vést ji dále přes Prašný most kolem Arcibiskupského paláce (místem dnešní zahrady Na Baště) na Hradčanské náměstí a ukončit smyčkou na Pohořelci. Po protestech a petičích ve spolupráci se spřízněnými pražskými spolky a za podpory vídeňské ústřední komise pro zachování památek se podařilo zvrátit tento záměr a plánovaná trasa byla odkloněna přes tzv. Lumbeovy pozemky.³¹⁾

15. ledna 1910 obnovili na zasedání městské rady někteří staroměstští zástup-

ci jednání o otázce **komunikačního propojení Starého a Nového Města** nejlépe rozšířením Melantrichovy ulice. Městský radní dr. Luboš Jeřábek, předseda Klubu Za starou Prahu, okamžitě protestoval a podobně jako před deseti lety v Klubu navrhl rozšířit raději Železnou ulici nebo vést podjezd Richtrovým domem. V této souvislosti vznikl na půdě Klubu Za starou Prahu vlastní návrh, jakým způsobem Železnou ulici rozšířit. Ten především chránil oba nárožní domy do náměstí a ve vlastní ulici navrhl zřídit u některých domů západní strany, na jejichž zachování Klubu zvláště záleželo, v parteru podloubí pro pěší.³²⁾ Projekt byl podán městské radě, ale narazil z pochopitelných důvodů na problémy finanční. Současně byly zpracovány architektky Josefem

Vejrychem a Stanislavem Sochořem dva jiné návrhy řešení komunikace mezi Starým a Novým Městem, které podrobil Klub kritice v podání městské radě dne 19. října 1911.³⁹ Klub především namítal, že podle schváleného regulačního plánu pro Staré Město má být Melantrichova ulice zachována a rozšířena ulice Železná. Vejrychův návrh však rozšiřuje Melantrichovu ulici po celé pravé straně od Václavského náměstí a mění ji v ulici o nejmenší šířce 13,25 m. Vyústění do náměstí pak je předloženo ve dvou variantách, z nichž každá boří jednu stranu nároží ulice do náměstí a druhou zachovává s použitím podjezdů. Sochorův návrh je údajně pietnější, neboť pravou část Melantrichovy ulice pouze adaptuje, ovšem způsobem velmi neobvyklým. „Trať kolejové dráhy násilně prodírá se nově projektovaným loubím v celé pravé straně Melantrichovy ulice. Náhlý a neočekávaný výjezd na Staroměstské náměstí dociluje se dvěma oblouky loubí domu čp. 478. Komunikace vedená takto v délce asi 100 metrů jakýmsi tunelem, byla by komunikačně nebezpečná a nepohodlná.“ Žádný z těchto tří krkolomných projektů, mezi něž počítám i klubovní návrh rozšíření Železné ulice, naštěstí realizován nebyl. Nakonec se ukázalo, a naše současné zkušenosti to potvrzují, že žádného dalšího rozšiřování ulic pro spojení Starého a Nového Města nebylo a není zapotřebí. Z tohoto případu a jemu podobných však můžeme vyvodit mimořádně cenné poučení pro nás i naše následovníky, že totiž sebevíc a sebenaléhavěji pocífovaná potřeba města, a to nejen v oblasti dopravy, může být jen krátkodobou přechodnou záležitostí, která pomine stejně náhle, jako vyvstala, ale památkové ztráty v jejím zájmu uskutečněné již zůstanou bohužel navždy nezvratné.

V průběhu let se Klub zabýval řadou jednotlivých zásahů do historického prostředí Prahy. Bojovně a houževnatě

20. Návrh Josefa Chochola na úpravu okolí kostela sv. Ducha, (reprodukce z klubovního věstníku, 1910)

a s řadou vlastních originálních návrhů vystoupil za záchranu **Braunova domu čp. 730-II**, tvořícího klín mezi ulicemi Jungmannovou a Vodičkovou. Tento mimořádně cenný architektonický skvost z roku 1726, vlastní dům sochaře Matyáše Bernarda Brauna, osobitě se odlišující od obvyklého barokního tvarosloví, byl zbořen v roce 1910 (podrobněji viz článek K. Hanzlíkové na str. 105).

V roce 1910 Klub vystoupil také **proti regulaci Perštýna** v souvislosti s plánovanou demolicí domu čp. 346-I, rozsáhlého starého objektu mezi Perštýnem a Bartolomějskou ulicí. V souvislosti s projektovanou novostavbou na jeho místě byly stanoveny městskou radou regulační čáry v neprospěch celého prostoru Perštýna, neboť jejich dodržení by znamenalo změnu charakteristického rozšířeného tvaru Perštýna v tuctovou ulici, a nebezpečí pro dům U Medvídků. Podobně kritizoval Klub regulační záměry města v okolí kostela sv. **Apolináře**, kde hrozilo vážné nebezpečí zastavění malebného komorního plácku převýšenými činžovními domy a zastínění typického pohledu na apolinářský kostel.

Bezúspěšně hájil Klub v letech 1910-1911 zachování rozlehlých staroměstských historických domů **U Štupartů**

21. Torzo románského domu čp. 16 v ulici U Radnice

a V **Templu** v blízkosti kostela sv. Jakuba, čp. 647 a 648-I, a zachování historické konfigurace závěru Celetné ulice s domem **U Černé Matky Boží čp. 569-I a sousedním čp. 570-I**. V tomto případě však by bylo křivdou prvoplánově odsoudit Klub za nepochopení geniálního Gočárova návrhu kubistického domu, opak je totiž pravdou. V době, kdy Klub protestoval proti zamýšlené demolici původní zástavby, ještě podoba nového domu známa nebyla. Panovala proto zcela oprávněná obava, že na tomto urbanisticky citlivém místě vznikne, jak to bylo tehdy obvyklé, převýšená novostavba bezohledně porušující průhled Celetnou ulicí. Je proto i zásluhou Klubu Za starou Prahu, že realizovaný projekt Josefa Gočára víceméně respektuje hmotu a objem původních domů včetně mansardové střechy a umístění originální plastiky černé Madony v nároží.

Zajímavou vlastní iniciativou Klubu Za starou Prahu je **návrh řešení okolí kostela sv. Ducha**.³⁴⁾ Jde o jednu z mála akcí v oblasti asanačního obvodu. Motivem k návrhu je projektovaná situace, podle níž má být kostel, původně ze tří stran těsně obklopený nízkou zástavbou, obnažen jako osamocený ostrůvek v moři vysokých činžovních domů, „*bude státi zcela bezradně na náhle utvořeném a jemu úplně cizím prostranství.*“ Klubovní studie vytváří oproti asanačnímu plánu zcela novou konfiguraci okolí kostela, na něž napojuje budovu fary a dále činžovní blok. Mezi kostelem a Španělskou synagogou vzniká uzavřené prostranství s ponecháním původního terénu, spojeného s novou vyšší úrovní dvěma schodišti. Studie, jejímž autorem byl architekt Josef Chochol, samozřejmě přináší zcela soudobé řešení fasád nových objektů. Tato iniciativa, která pochopitelně neměla šanci prosadit se proti *posvátnému* asanačnímu plá-

22. Maketa Husova pomníku na Staroměstském náměstí

nu, je velice zajímavou ukázkou tvůrčí iniciativy na půdě Klubu, jedním z dokladů, že své předsevzetí nejen protestovat, ale i spoluvytvářet brala tehdejší klubovní reprezentace vážně.

Politováníhodnou informaci přináší klubovní věstník 30. listopadu 1911.³⁵⁾ V noci ze dne 2. na 3. července 1911 bylo zbořeno až do úrovně budoucí dlažby **torzo románského domu čp. 16-I v ulici U Radnice**, které zde již několik let očekávalo naplnění svého osudu, avšak stále nebylo jasné, zda jím bude rekonstrukce vzácné památky podle návrhu architekta Kamila Hilberta či demolice. Městská rada svolala k řešení tohoto problému komisi ze zástupců obce, městského stavebního úřadu, Společnosti přátel starožitností českých a Klubu Za starou Prahu, která měla zpracovat k věci dobrozdání. „Když cennost tohoto objektu dokládal architekt Kamil Hilbert tím, že jest dokumentem nejstarší Prahy kamenné, sna-

žil se dr. Pík (zástupce obce - pozn. aut.) zlehčiti jeho vývody způsobem člověka ne sice věci znalého, zato však tím smělejšího. Architekt Hilbert upozornil dra Píka, že sice jeho neznalost jest pochopitelná, ale že by právě proto měl ponechat zde slovo odborníkům. Smrtelná tato urážka musila býti pomstěna: Dr. Pík prohlásil, že se nedá poučovati, a žádal za odročení schůze, až se staroměstští obecní starší poradí. Jak porada vyzněla, řekli jsme již nahoře: obec dala dům zbořit a neuznala ani za vhodné, aby se omluvila účastníkům komise, proč se v jednání nepokračovalo.“ Klub sledoval osudy tohoto domu bedlivě a jeho historiko-architektonický význam si plně uvědomoval. I proto se například dopisem z 8. února 1910 ucházel u městské rady o možnost budoucího pronájmu místnosti *upravených ze zbytků románského domu po čp. 16* pro svoje klubovní sídlo. Žádost byla městskou radou zamítnuta 15. března téhož roku.³⁶⁾

23. Čítárna a zasedací místnost Klubu v domě U Vejvodů

Jedním z problémů, v nichž Klub také neuspěl, bylo umístění pomníku **mistra Jana Husa na Staroměstském náměstí**. „Ve hmotě je pomník rozložitý podstavec, jako velká mísa, postava Husova stojí vpředu, po stranách a za ním skupiny rozvíklaných hmot zkamenělého živého obrazu. Celek je nearchitektonický... Sloh pomníku je soudobý naturalismus vykvetlý v posledních desetiletích ve Francii a nepodložený zákonnou formou výtvornou...³⁷⁾ Názor Klubu navazuje na strastiplné a dlouhodobé hledání místa pro Husův pomník, které bylo sledováno dobovým tiskem a pro svou komplikovanost a nerozhodnost se dočkalo i posměchu v humoristických časopisech. Klub se s tak výrazným vizuálním zásahem do uspořádání Staroměstského náměstí zcela logicky nemohl smířit, stejně jako s příliš moderní formou navrženého pomníku. Doporučuje proto umístit Husův pomník do plochy Karlova náměstí

a poukazuje na ideové souvislosti se zbořenou kaplí Božího Těla. Tento případ skýtá opět jeden zajímavý moment k zamyšlení. Uvědomme si totiž, jak zvyk a časový odstup, i když pouhých několika desetiletí, dokáže zcela otupit hrany, které, objektivně řečeno, byly tehdy skutečně velmi ostré. Jak bychom se asi v podobné situaci chovali dnes? Bylo by však právě dnes vůbec možné jen uvažovat o trvalém umístění tak soudobého a navíc tak rozměrného uměleckého díla do tolik historického prostoru?

První léta druhého desetiletí 20. století přinesla opět mnoho památkových ztrát, na které Klub mohl reagovat jen formálním protestem, popřípadě je zaregistrovat ve svém věstníku. Redakce v něm zřídila **rubriku Mizící Praha** a tam byly publikovány jakési *nekrology* za mnohé významné památky: dům U Zlaté štiky čp. 705-I v Dlouhé tř., dům U Zlatého be-

ránka čp. 840-II na Václavském nám., dům U Kamenné hlavy čp. 59-II na Ferdinandově (dnes Národní) třídě, Aehrenthalský palác čp. 795-II na nároží Václavského náměstí a Štěpánské ulice, věž při domě U Lhotků čp. 791-II na nároží Vodčickovy ulice a Václavského náměstí a další.

V roce 1910, v době zřejmého rozkvětu klubovní činnosti, kdy členská základna dosahovala 800-900 členů, přistoupil Klub Za starou Prahu k dávno vysněnému zřízení vlastního časopisu **Za starou Prahu s podtitulem Věstník Klubu Za starou Prahu**. První číslo v redakci architekta Pavla Janáka vyšlo v den desátého výročí Klubu 28. ledna 1910. Úvodní ročník věstníku této řady je rozsahem nejbohatší, obsahuje celkem 94 stran velkého formátu, jednotlivá čísla vycházejí zpravidla měsíčně. V druhém ročníku se redakce ujal dr. Zdeněk Wirth, kterého pak po odchodu na bojiště první světové války vystřídal pro léta 1914-1917 dr. Karel Guth. Slibný rozvoj periodika, které si pro V. ročník v roce 1914 dalo hrdý podtitul **Věstník pro ochranu památek v Čechách**, byl prudce narušen všeobecným útlumem ve válečných letech, kdy byl rozsah věstníku z finančních důvodů redukován. Jistá konsolidace nastává teprve v roce 1920. Návrat k původně stanovenému rozsahu se však již v historii Klubu nikdy nezdařil.

V letech před první světovou válkou došlo i díky zázemí v domě U Vejvodů **k rozmachu klubovní agendy a kanceláře**, z níž bylo vypraveno například v roce 1912 dvanáct set dopisů a ještě větší počet byl přijat. Rozsáhlá administrativa si vyžádala zaměstnat pomocné síly. Klub platil jednoho až tři pracovníky, především sekretáře, často i korespondentku, sluhu a v době vzniku modelu Malé Strany též kresliče. Je zajímavé, že jako klu-

bovní sekretáři pracovali ve svých mladých letech U Vejvodů dva později světově proslulí čeští malíři: Bohumil Kubišta od 1. 4. 1911 do 1. 6. 1913, kdy ho vystřídal Jan Zrzavý. Ten však v Klubu neuspěl a po čtyřech měsících jej opustil (viz vzpomínky J. Zrzavého na str. 232).

Klub budoval fotografický archiv, jehož cenný základ vytvořil dar dvou set fotografií z pozůstalosti pražského fotografa Jindřicha Eckerta a další přírůstky zajišťovaly zejména fotografické soutěže Klubem organizované (viz článek A. Vrby na str. 207). V klubovních místnostech byla **roku 1910 vybavena fotokomora a od roku 1911 otevřena čítárna a knihovna**, která byla členstvu k dispozici denně v dopoledních i odpoledních hodinách s obdivuhodnou nabídkou na 400 knižních titulů a dokonce 87 titulů periodik (!).

V květnu 1913 dochází k dohodě o **odchodu Klubu z domu U Vejvodů** v důsledku změny dispozice pronajímaných místností, kdy by v novém uspořádání Klub ztratil možnost samostatného vchodu do svých prostor. 27. srpna 1913 dostal Karel Klusáček od domácí rady dopis s poděkováním za poskytnuté služby v předchozích několika letech a jako nová adresa Klubu je uveden dům čp. 359-I na nároží Perštýna a Martinské ulice. Bohužel provizorní charakter najatých prostor, do nichž se od 15. srpna 1913 Klub přestěhoval, již veřejný provoz čítárny a knihovny neumožnil. Proto je dále pátráno po výhodnějších prostorách. Ty se naskytly **v domě čp. 42-III v Josefské ulici na Malé Straně**, kam kancelář Klubu přesídlila od 1. srpna 1914. Zde bylo možné aktivity Klubu opět plně rozvíjet, bohužel vše v této době ovlivnila válka, včetně odchodu tří členů domácí rady na frontu (dr. Zdeněk Wirth, architekti Alois Kubiček, Otakar Vondráček).

IV Klub ve dvacátých letech - naděje i deziluze v novém státě

„Jako zralý muž po bouřlivých letech mládí a učení vstupuje Klub náš do velké doby, jež čeká stejně velké činy.“

Antonín Engel, Nové úkoly Klubu Za starou Prahu, Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, ročník VII, str. 1

Po období stagnace stavebního ruchu v době první světové války a těsně po ní přináší zrod republiky a nový statut Prahy jako hlavního města státu zvýšenou stavební aktivitu. Klub Za starou Prahu vřele vítá politické změny, ale zároveň ostražitě střeží své poslání a nepropase žádnou příležitost vlastní tvůrčí iniciativou vstoupit do děje. Mnozí z mladých odchovanců Klubu vstupují do zralého věku a myšlenky v Klubu osvojené uplatňují a prosazují v různých významných státních funkcích (Zdeněk Wirth, V. V. Štech, Alois Kubiček), stejně jako při vlastních architektonických realizacích (Pavel Janák, Bohumil Hübschmann, Antonín Engel).

V úvodním článku prvního popřevratového vydání věstníku formuluje A. Engel **zásady činnosti Klubu v nových podmínkách**: *„Při vytváření nového upravovacího plánu musíme prosadit náležitý vliv na vymezení celých partií či vytvoření rezervací. Nutno odvésti moderní proudy do řečišť mimo staré partie ležících a koncese připouštět jen tam, kde to budou žádati nesporně vitální potřeby města, a pak jen za podmínky, že se tak stane formou upřadě uměleckou a monumentální. Za ztráty hodnot starých musíme žádat náhradu v hodnotách nových. ... Ostře musíme sledovat hustotu a výšku zastavění ve všech čtvrtích, neboť jest velmi důležitým činite-*

*lem pro zachování správného poměru vůči dominantám i terénu. Oproti ziskuchtivému zastavování výškovému budeme ostře bojovati, proti případnému zavádění amerických mrakodrapů se postavíme s největší vehemencí a vůbec proti všem produktům ať domácí nebo cizí nekultury.“*³⁸⁾

První veřejnou akcí v nové republice však bylo vydání **memoranda Klubu Za starou Prahu** a dalších českých kulturních organizací a spolků **proti ničení památek** v souvislosti s popřevratovou euforií, kdy po celé české republice došlo k boření soch a strhávání orlů i dalších rakousko-uherských a habsburských symbolů. Kritizován je však i organizačně administrativní chaos při budování nového státu, kdy například při zřizování nových kanceláří v palácích či zámcích jsou rozrušovány původní interiéry a nesespaný mobiliář živelně přemísťován bez naděje, že bude ještě někdy možné původní interiér rekonstruovat (podrobněji viz článek J. Hyzlera na str. 134).

S novými podmínkami jsou také organizačně proměněny některé státní a městské orgány související s Klubem sledovanou problematikou. Původní *Komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlav. města Prahy* neboli tzv. *soupisná komise*, ustavená městem v roce 1894, byla zrušena roku

1919 a místo ní, po schválení jeho jednacího řádu, ustaven v únoru 1921 **Památkový sbor hlavního města Prahy**, kde má Klub stejně jako dříve v soupisné komisi svého zástupce. Ani památkový sbor však nedostal do vínku žádné důležité pravomoce, jeho úkolem bylo jen vytvářet soupis památek a dohlížet na to, *aby památky nebyly ohroženy nebo poškozeny*. V tomto smyslu měl podávat městské radě svá doporučení a návrhy.

Nadšeně uvítal Klub Za starou Prahu schválení **zákona o hlavním městě Praze a o státní regulační komisi pro hlavní město Prahu**, v níž zasedli také dva členové domácí rady Klubu. V té souvislosti ve svém věstníku v článku B. Hübschmanna Klub vyslovil své zásadní myšlenky k budoucím pražským regulačním záměrům.³⁹⁾ Na pravém vltavském břehu je největší současný problém spatřován v možnosti souvislého zastavění nábřeží Starého Města mezi mostem u Rudolfiny (Mánesovým) a čtvrtí na Františku, kde *„jest Vltava nejuzší a stráž letenská nejvíce k městu se tísní. Stěna zde projektovaných bloků nejen zakrývá Staré Město, nýbrž tvoří současně kulisu, předsunutou do pohledu Malé Strany právě tak, jako na druhé straně domy u lávky.“* Dále článek varuje před unáhleným zastavováním dominantních pozic, které by měly být rezervovány pro významné stavební projekty *„i tehdy, není-li takových v době dohledné. Malá Strana je spatřována jako dílo umělecky celkem hotové, zbývá dokončiti jen rámování a oprávití zasazení.“* Klub bude usilovat o zachování pobřeží se zahradami a naprosté vyloučení rozměrných budov nebo jejich skupin. Pieta k obrazu Hradčan vylučuje také zastavění Petřína či umístění velké budovy na vrcholek Letné. Naopak v zájmu uměleckého účinku Malé Strany by bylo třeba podle názoru Klubu v budoucnu korigovat vady

na malostranském panoramatu, k nimž došlo v druhé polovině 19. století. Jsou to zejména tyto čtyři problémy: třetí patro Lichtenštejnského paláce na Kampě, Rožánkův činžák v ohybu Chotkových sadů (zbořen v 60. letech 20. století), převýšené Hubáčkovy domy v Letenské ulici a rovněž převýšený dům Hergetovský v Cihelné ulici.⁴⁰⁾

Iniciativně se Klub přihlásil k otázce regulace Starého Města a ve spolupráci se zástupci Státního památkového úřadu v Praze a Památkového sboru hl. města Prahy zformuloval **memorandum**, které podal 24. ledna 1928 Státní regulační komisi jako **podkladový materiál pro právě zpracováváný Upravovací plán Starého Města**. Hlavní myšlenky memoranda spočívají v názoru, že Staré Město je útvarem dokončeným, které však bylo v některých částech poničeno asanací a předchozí regulací, a proto by mělo být pomyslně rozděleno na oblast zničenou a rezervaci. Navržená rezervační oblast zahrnuje celou část Starého Města jižně od linie dané ulicemi Dlouhou a Platnéřskou. Mimo tuto oblast je však nutno věnovat zvláštní pozornost dořešení *asanačního* prostoru v okolí kláštera blahoslavené Anežky. V navržené rezervaci by mohly být připuštěny některé stavební změny z důvodů ulehčení komunikace, jako je na některých místech zřízení loubí nebo podjezdů. Celkově by se však mělo usilovat o odvedení průběžné a těžké dopravy i elektrické tramvaje, náležitými předpisy usměrnit a omezit dopravu, vyloučit velkoobchodní provozy, preferovat samozřejmě kromě bydlení funkce maloobchodu a kancelářů, šetrně adaptovat zchátralé objekty.⁴¹⁾

Státní regulační komisi zpracovaný a veřejnosti v létě roku 1928 předložený Upravovací plán Starého Města však byl pro Klub velkým zklamáním, které

vyjádřil ve svých připomínkách.⁴²⁾ Především s údivem konstatuje, že plán velmi zřetelně navazuje na regulační plán Josefa Sakaře z roku 1903 a nelze ho tudíž považovat, jak bylo očekáváno, za originální práci odpovídající novým podmínkám. Na základě klubovního protestu je možné si uvědomit, jaké demolice historických budov byly z komunikačních důvodů podle tohoto oficiálního plánu přípustné: čp. 588-I a 589-I v ulici Celetné, čp. 378-I a 382-I U Zlatého úlu a U Šalamouna na Můstku, čp. 424-I s loubím na Uhelném trhu, čp. 342-I s kavárnou Union na Národní třídě, čp. 350-I U Šedivých na Perštýně.

V souvislosti s **proměnou Pražského hradu v sídlo hlavy nového státu** bylo nutno provést v hradním areálu mnohé stavební změny. Klub Za starou Prahu se o toto dění velice živě zajímal a s prvními stavebními kroky, jako byla oprava fasád, slavnostní osvětlení či vyhlášení soutěží na úpravu zahrad, nebyl spokojen a adresoval Kanceláři prezidenta republiky memorandum, v němž důtklivě žádal, aby všechny práce byly svěřeny jediné umělecké osobnosti, jejíž význam by byl veřejnosti zárukou kvalitního přístupu jak v otázce opravy a restaurování starého, tak doplňování novým. Jako takovou osobnost Klub navrhl architekta Josipa Plečnika, který byl také zanedlouho hradním architektem jmenován.⁴³⁾

Velký teoretický problém prožíval Klub Za starou Prahu v roce 1924 při řešení otázky **propojení staré a nové části katedrály sv. Víta**, která odrážela střet dvou protichůdných památkářských názorů. Klub Za starou Prahu zcela pod vlivem generace stoupenců Aloise Riegla,⁴⁴⁾ jejichž hlavním českým mluvčím byl Zdeněk Wirth, se stavěl plně za ponechání obou částí oddělených. K řešení tohoto problému svolal Klub 9. února 1924 diskusní fórum -

veřejnou anketu, již se zúčastnily mnohé významné osobnosti (podrobněji v článku J. Hyzlera na str 137).

K svatovítskému chrámu se Klub vrátil zorganizováním ještě jedné podobné veřejné schůze 26. ledna 1927, tehdy šlo o doslova *preventivní opatření* proti absurdní a diletantské myšlence, která se objevila různé modifikovaná v denním tisku - **zbořit příčné křídlo Hradu mezi druhým a třetím hradním nádvořím**, aby v prostorovém odstupu lépe vynikla monumentalita průčelí chrámu sv. Víta (podrobněji opět v článku J. Hyzlera).

Přestože Klub sám s plnou uměleckou důvěrou navrhl Josipa Plečnika na post hradního architekta, **Plečnikovy úpravy Hradu si přízeň Klubu Za starou Prahu nezískaly**. Vzhledem k tomu, že Klub veřejně proklamoval památkářskou konzervační teorii formulovanou A. Rieglem a jeho žáky, byly nové úpravy hradních nádvoří a dotváření jejich architektonického účinku soudobými novotvary pocho-pitelně zcela proti duchu klubovního názoru. Bezúspěšně se snaží Klub *hájit starobylý ráz Hradu*, tedy i původní úroveň a charakter dlažby nádvoří, zvláště pak protestuje proti úpravě třetího nádvoří s mrákotínským monolitem a na novém soklu osazenou sochou sv. Jiří.⁴⁵⁾

Mezi ohroženými památkami, které se Klub ve 20. letech snažil zachránit, byl **palác Thun-Salmů čp. 35-II v Jungmannově ulici**. Šlo o barokně-rokokovou palácovou stavbu z doby kolem roku 1770 se zachovaným torzem nádvoří a zahrady, v níž byla nevelká sála terrena. V roce 1920 domácí rada suverénně prohlásila: „...*veřejně prohlašujeme, že zkázu této budovy zmaříme.*“⁴⁶⁾ Tiskárně Melantrich, která budovu zakoupila, Klub nabídl projekt arch. Bohumila Hübschmanna, který by novostavbu si-

tuoval do zadní části parcely a průčelní palácovou budovu zachoval. Mezitím došlo ke změně majitele a Škodovy závody, které objekt získaly, byly plně rozhodnuty nahradit budovu pětipatrovou novostavbou. V jejich prospěch byly poté přehodnoceny původně stanovené regulační podmínky včetně požadavku zachování průčelního stavení. Bylo totiž shledáno, že palác je ve velmi špatném stavu, a tak byl v létě roku 1924 stržen. Klub reagoval pobouřenou stížností, v níž opravené rozhodnutí města považuje za úřední zvlí a žádá vyšetření domněnky, že stavebník nechal objekt úmyslně zpustnout a ještě této zkáze pomáhal.⁴⁷⁾

Další konkrétní nebezpečí demolice v samém jádru města vytanulo, když Pražská úvěrní banka zakoupila při nároží Václavského náměstí a ulice Na Můstku pět domů, aby zde vystavěla svůj palác. Šlo o domy architektonicky velice cenné, z nichž dva krajní v této skupině, **dům U Zlatého úlu čp. 378-I s pozdně barokním průčelím do Václavského náměstí a dům U Šalamouna čp. 382-I** se zalomeným průčelím v ulici Na Můstku, vynikaly i působivými plastickými prvky fasády. Klub se v roce 1921 rozhodl vyvolat *energickou akci* na jejich záchranu.⁴⁸⁾ Řešení architektonického projektu nové budovy bylo předmětem vyzvané soutěže, v níž figurovala jména J. Gočár, F. Roith a J. Kotěra. Výsledky soutěže však z regulačních důvodů neprošly ve Státní regulační komisi. Nakonec, zřejmě pro komplikace s povolením stavby i pro nevíтанou negativní reklamu v tisku, banka od záměru ustoupila. Klub prezentoval tento fakt jako své vítězství, ve skutečnosti však k prohře chybělo jen docela málo.

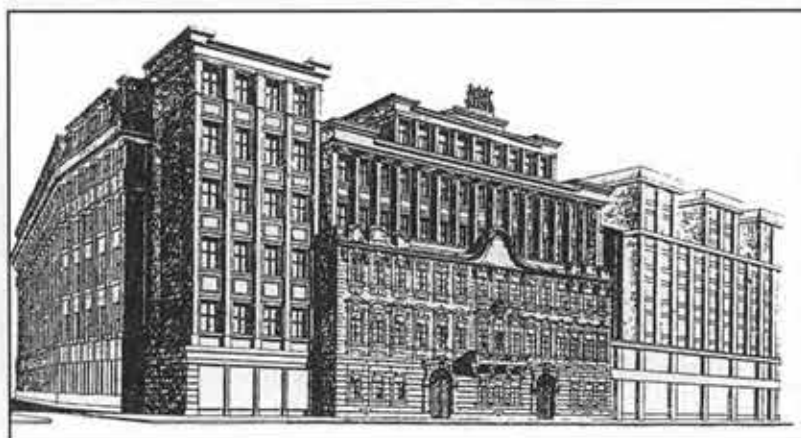
O několik let později byla ohrožena novostavbou bankovního paláce jiná urbanisticky významná a architektonicky velmi cenná skupina pěti měšťan-

ských domů mezi Ovocným trhem a Příkopy, čp. 574-I až 578-I pro německou banku Union. 14. prosince 1927 svolal Klub k tomuto problému protestní shromáždění - anketu, aby zveřejnil všeobecný nesouhlas pražské kulturní veřejnosti s brutálním demoličním záměrem. Architekt Alois Kubiček přítomným barvitě popsal, co je pro parcelu připravováno: *„Výška budovy projektované banky začíná teprve tam, kde výška staveb dosud v Praze stavěných končí. Přimyslíme-li si k tomu ještě délku fronty mezi Bazarem a Kolovratským palácem, lze říci, že letos svítlo slunce na Ovocném trhu naposledy.“*⁴⁹⁾ Sílu slov a oprávněnost argumentů proti naddimenzované novostavbě však banka Union postupně přebila silou argumentů vlastních. Odvolala se proti nepříznivému stanovisku městské rady a tento rekurs vyhrála. Pak již nebránilo nic tomu, aby v roce 1930 zmíněné historické domy zbořila. Tato situace znamenala pro Klub více než prohru, byla popřením třiceti let usilovného formování a prosazování památkového vědomí. O to víc tato ztráta bolela a bolí, že byla provedena zbytečně, neboť k novostavbě banky Union nikdy nedošlo a šedesát let byla proluka jen provizoriem, využitým sice kulturně pro výstavní pavilon SVU Mánes s názvem Myslbek, ale skutečně zastavěným teprve v nedávné době obchodním komplexem stejného názvu.

V dubnu roku 1929 mohli členové domácí rady Klubu přihlížet jinému demoličnímu představení, když byly zbořeny dvě poslední mlýnské budovy novoměstského břehu u Sv. Petra, **čp. 1220-II Kubešův nebo též Helmův mlýn a čp. 1224-II mlýn Freundův**, o jejichž zachování řadu let usilovali. Osud obou budov nebyl dlouho vyjasněn, regulační plán této oblasti z roku 1920 s nimi nepočítal, ale z veřejné soutěže na ministerské budovy při nábřeží vyšly roku

24. Pozdněbarokní palác Thun-Salmů v Jungmannově ulici před demolicí

25. Návrh Pavla Janáka na záchranu Thun-Salmovského paláce v rámci novostavby Škodových závodů, 1924

1922 projekty částečně mlýny zachovávají. Později však, současně s povolením novostaveb budov ministerstev zemědělství a železnic, bylo v listopadu 1927 definitivně rozhodnuto o odstranění mlýnů. Za hlavní důvod byl označen jejich závadný stavební stav.⁵⁰⁾

Další diskusní shromáždění - anketu uspořádal Klub Za starou Prahu 30. října 1928 na téma **přemístění Dientzenhoferova pavilonu na Smíchově.**⁵¹⁾ Klub ve prospěch tohoto pavilonu jako pozůstatku bývalé smíchovské botanické zahrady zasahoval již roku 1905, tehdy však šlo jen o situování nábrežní zdi vůči pavilonu a důstojnou úpravu jeho okolí. Tentokrát byl však pavilon ohrožen demolicí v souvislosti s plánovanou stavbou nového mostu. Ten byl sice již plánován v době před první světovou válkou, avšak v ose Myslíkovy ulice, což by Dientzenhoferův pavilon nikterak neohrožovalo. Protože k vlastní realizaci mělo dojít až po téměř dvaceti letech, během kterých se jednak změnilo zastavění smíchovského břehu a jednak zvýšily prostorové požadavky na předmostí, bylo nyní výhodnější trasu zamýšleného

26. Historické domy na Ovocném trhu před demolicí

mostu (budoucí most Jiráskův) posunout více k jihu. To však znamenalo, že pavilon se ocitl v prostoru plánovaného smíchovského předmostí. Při vodoprávním řízení se zástupci obce pražské zavázali, že pavilon bude přenesen do malého parku jižněji od jeho dnešní polohy. O možnostech přemístění pavilonu bez jeho poškození a technologii přemístění se dále jednalo mezi jednotlivými městskými a památkovými orgány více než půl roku, než 3. srpna 1928 zřetelně vzhledem k technickým obtížím a nákladnosti přemístění budovy rozhodla městská rada raději o jejím zboření. Klubovní anketa se zaměřila na kritiku bezohledně vytyčené trasy mostu, teoretické úvahy nad reálností přemístění pavilonu a vyzdvihování jeho architektonické hodnoty. Z úst magistrát-ního úředníka dr. Svobody pak zazněla

demagogická výtka, že Klub a památkový úřad přišly s touto věcí pozdě, protože nyní již nelze nic dělat a navíc „*máme-li tolik památek, je nutno určit, kterou památku je absolutně nutno pro všechny časy uchránit a kterou památku konec konců musíme ve Velké Praze, kde jsou jiné poměry, modernímu životu obětovat.*“ V závěru ankety však bylo přesto odhlasováno, aby městská rada byla vyzvána k vypsání veřejné soutěže na přenesení pavilonu. Rezoluce z protestní anketní schůze byla předána a členové Klubu v jejím duchu osobně intervenovali u primátora dr. Baxy, který s velkým porozuměním sleduje a podporuje všechny akce Klubu. Věc se kupodivu vrátila na pořad jednání městské rady, která revokovala své původní rozhodnutí a vypsala soutěž na přenesení pavilonu s termínem uzávěrky 31. března 1929. Soutěž skutečně pro-

27. Renesanční Helmův (Kubešův) mlýn z Klimentské ulice

běhla, avšak nevyřešily se důsledně problémy s převodem pozemku ze státu na město a otázka finančního krytí akce si město a příslušná ministerstva (financí, školství a veřejných prací) mezi sebou bezradně přehazovaly, takže obec pražská nakonec přenesení pavilonu nezadala. Klub se ještě pokusil hledat zveřejněním problému v tisku finanční prostředky soukromého rázu, ale kromě příznivců akce se začali veřejně formovat i její odpůrci.⁵²⁾ Poslední záchrannou myšlenkou bylo postavení kopie pavilonu s osazením originálních kamenných fragmentů, je-

nomže začátkem února roku 1930, když práce na novém mostě podstatně pokročily, se městská obec rozhodla celou věc rázně skoncovat a zvolila nejsnazší řešení, demolici.⁵³⁾

Formu veřejné ankety zvolil Klub Za starou Prahu i v případě ohrožení románských zdí bývalého biskupského dvora na Malé Straně, vykopaných v květnu roku 1928 na staveništi ministerstva financí v blízkosti Dražického náměstí. Ministerstvo veřejných prací jako stavebník ministerstva financí se od počátku stavělo záporně k možnosti románské torzo zachovat,

svou neochotu v této věci názorně do-
ložilo i lhostejností k ochraně vykopá-
vek před mrazem a sněhem přes zimu
roku 1928. I proto bylo Klubem svolá-
no na 6. února 1929 veřejné diskusní
 fórum.⁵⁴⁾ Rezoluce, která byla jeho vý-
 sledkem, přispěla k tomu, že alespoň
 zčásti bylo požadavkům odborné ve-
 řejnosti vyhověno a pod částí budovy
 ministerstva financí byly románské
 zbytky biskupského dvora zachovány.

Dvacátá léta byla také obdobím no-
 věho útoku na myšlenky Klubu Za sta-
 rou Prahu. Z protikladných pozic jako
 výraz radikálního modernismu vznik-
 lo hnutí výstižně se nazývající **Klub Za
 novou Prahu**. Jedním z bezprostředních
 podnětů byla Klubem Za starou Prahu
 vyvolaná diskuse o propojení staré
 a nové části chrámu sv. Víta a v této sou-
 vislosti Klubem houževnaté, srdnaté
 a téměř *proti všem* s pomocí všech do-
 stupných prostředků včetně sdělova-
 cích hájený *rieglovsko-wirthovský* názor
 na zachování dvou oddělených prosto-
 rů chrámu. Posměch modernistů ne-
 vzbudoval ani tak samotný názor Kl-
 bu jako vůbec celá diskuse o otázce tak
 konzervativní a přežití, za jakou dostav-
 bu chrámu sv. Víta považovali. Klubu
 Za starou Prahu vytýkali, že svými myš-
 lenkami za čtvrtstoletí své existence tak
 ovlivnil rozhodování na příslušných
 městských úřadech, že je nyní zcela ne-
 přípustné vystavět v centru např. na
 Příkopech budovu nového stylu, vysou-
 kou a s plochou střechou, zatímco střed
 města je plný nehodnotných starých
 domů, krásná moderní architektura je
 vystrkována na periferii. Karel Teige
 doslova píše: „...Roztrhané šaty se zaha-
 zují, vyčichlé básně se nečtou. Staré domy
 se mají bourat... Ostatně jest v Praze příliš
 málo historických budov, které by upravdě
 moderní česká architektura nedovedla nahra-
 dit daleko krásnějšími.... Není třeba hlásati
 vandalské obrazoborectví, ... ale je třeba za-

křiknouti *excesy památkové ochrany, které
 brzdí rozvoj města, ovlivňují stavební řád,
 jenž v Praze zakazuje i rovnou střechu, ne-
 zbytnou moderní architektonickou vymože-
 nost jako rušivý nestaropražský element,
 a nutí architekty zalhávati počet poschodí
 pod škraboškou několika směšných man-
 sard.*“⁵⁵⁾ Klub Za starou Prahu na útok
 reaguje vlastním vyjádřením, které sta-
 ví proti bouřlivému radikalismu hodno-
 tu vlastní zkušenosti: „(Klub) Je ovšem
 přesvědčen, že každá radikální metoda
 i v rukou svěžích a mladých sil selže a akce,
 která si chce pomáhati hlásáním negace, ne-
 povede k cíli. Praha nepotřebuje zvučných
 hesel, nýbrž práce.... Zejména v Praze máme
 velmi špatné zkušenosti s bořením v zájmu
 moderního umění a nového stavebního díla,
 poněvadž výsledkem bývají prozatím dlou-
 ho pustá staveniště nebo opuštěná rumiště
 a kde uskutku ke stavbě dojde, skoro vždy se
 stydíme za výsledek. Klub Za starou Prahu
 proto nemíní následovati členy nové gene-
 race v útočnoti a vášnivé polemice, vyčká
 v klidné práci výsledků jejich pozitivní vý-
 konnosti.“⁵⁶⁾

Domácí rada Klubu Za starou Prahu
 stále sledovala možnost získat do nájmu
 nebo ještě lépe do vlastnictví objekt v ně-
 které pražské historické čtvrti, do nějž by
 nejen přenesla svou kancelář a v němž
 by rozšířila své aktivity vůči veřejnosti,
 ale mohla též vzorovým způsobem ná-
 zorně uplatnit své zásady restaurování
 starých domů k novodobému užívání.
 V roce 1924 zahájil Klub jednání
 s městskou radou ohledně možnosti zís-
 kání domu čp. 56-III, bývalé malostran-
 ské solnice pod menší malostranskou
 mosteckou věží, protože se objevila mož-
 nost, že dosavadní uživatel tento dům
 opustí. Tento předpoklad sice nenastal,
 ale Klub získal v roce 1927 pro svou kan-
 celář pronájem kuriózních prostor dru-
 hého a třetího patra menší malostran-
 ské mostecké věže, románské věže
 Juditina mostu, které upravil pro své po-

třeby. Zároveň však se nevzdal myšlenky koupit i přilehlý nízký dům bývalé solnice a v budoucnu ho rekonstruovat do původní renesanční podoby kolem roku 1600 s obnažením zazděné lodžie a rehabilitací románského reliéfu na stěně věže zabeďněného v interiéru záchodu (!). S nárožním bytem v patře domu bylo počítáno jako se spolkovou místností a v přízemním krámě Klub uvažoval zřídit prodejnu publikací, upomínkových předmětů, fotografií a pohlednic.⁵⁷⁾

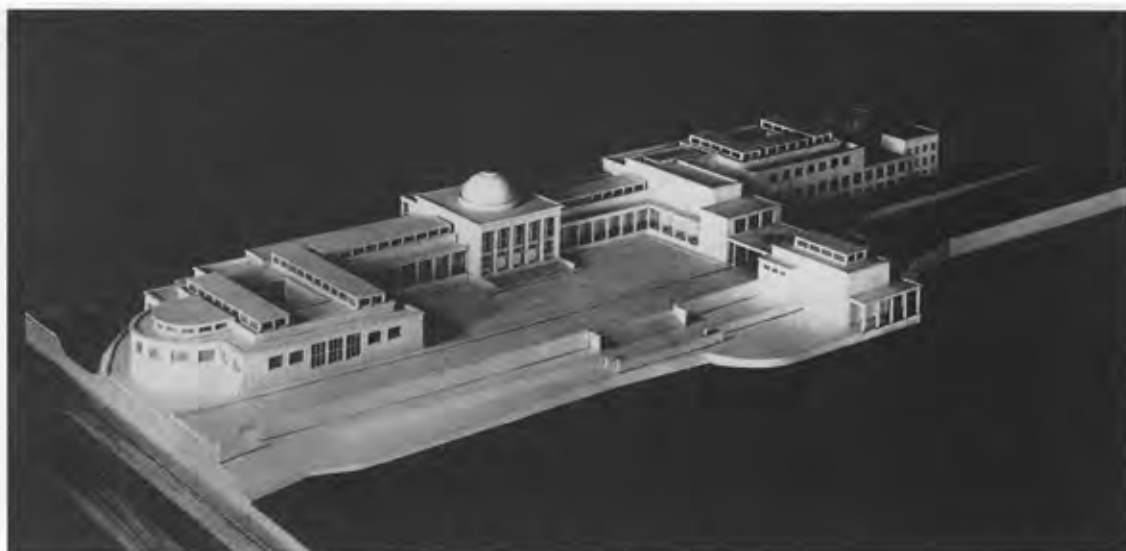
Ve dvacátých letech se nečekaným, ale jistě potěšitelným způsobem rozvinula

mimopražská aktivita Klubu. Venkovské odbory Klubu Za starou Prahu zřizované od roku 1910 z aktivity místních dobrovolníků intenzivně pracovaly zejména v Českých Budějovicích, Domažlicích, Kutné Hoře a Pelhřimově. Jejich ochranná činnost byla věnována dostatečné místo i ve Věstníku Klubu a na každoročních valných hromadách Klubu (podrobněji v článkách Z. Duška na str. 162 a K. Hanzlíkové na str. 168). Mimo to však byly okrajově sledovány záležitosti památek po celé republice včetně Slovenska.

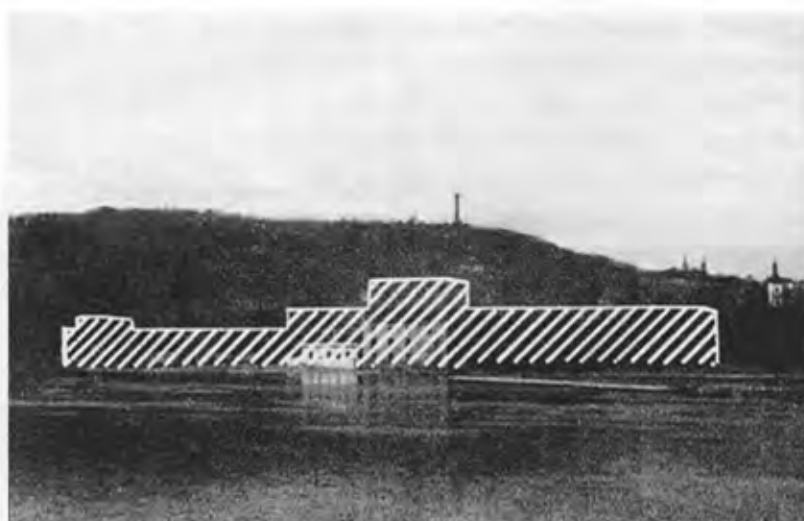
Klub v letech třicátých a čtyřicátých - stará Praha pod tíží velkoměstských problémů

Počátkem třicátých let se začalo vážně schylovat k realizaci stavebního záměru, který měl však své počátky již před první světovou válkou, k **plánované stavbě Moderní galerie, později Státní galerie, na Kampě**. V roce 1914, v době projednávání regulačních záměrů města na malostranském břehu, Klub Za starou Prahu podpořil tehdy vzniklý záměr vystavět na Kampě budovu Moderní galerie, protože její nízká horizontální hmota se zdála příznivější než městem navržena zástavba vilami. Za Klub tehdy podepsali B. Hübschmann a A. Engel společný projev zástupců uměleckých a kulturních spolků, v němž byli vyzváni odpovědní činitelé, aby byl v regulačním plánu pozemek Odkolkova mlýna a části zahrady Zbrojnice (Michnova paláce) rezervován pro budovu Moderní galerie království Českého. Po přerušení první světovou válkou byla záležitost obnovena kuratoriem Moderní galerie v únoru roku 1922 při jednání na ministerstvu školství a národní osvěty, které projekt přijalo doslova za svůj s myšlenkou vybudovat na Kampě *státní uměleckou galerii*, v níž by byly soustředěny nejen sbírky Moderní galerie, ale i další kolekce z majetku státního či spolkového. Současně byla vypsána soutěž na projekt budovy galerie a stát začal postupně skupovat potřebné pozemky. Představa o galerijní budově, která postupem doby, kdy se specifikovala širší jejího účelu včetně požadovaných prostorových rezerv pro přírůstek v příštích padesáti letech, značně narostla a začala budit v Klubu Za starou Prahu neskrývané obavy. Vítězným projektem z 33 zúčastněných se stal v soutě-

ži vyhodnocené roku 1924 návrh architekta Josefa Gočára, kterému též ministerstvo zadalo vypracování definitivních plánů. Klub zaslal proti plánovanému stavebnímu kolosu protesty na všechna odpovědná místa, doporučil nové zvážení problému po vypracování modelu Malé Strany se zasazením novostavby a *„varuje před jakýmkoli násilným řešením této otázky a doufá, že také ostatní veřejnost, zejména výtvarná, nedopustí, aby bylo nejbližší prostředí malostranské a hradčanské kaženo ve svobodném státě tak, jak nikdo nepřipustil ani neosmělil se ani za Rakouska.“*⁵⁸⁾ V roce 1927 byl položen na Kampě základní kámen budovy galerie a na rok 1929 byly již ve státním rozpočtu plánovány finanční prostředky pro započítání stavby. Klub se v průběhu roku 1928 proti hrozící realizaci opět zaktivizoval a žádal odpovědná ministerstva o vyšetření, zda nebude uměleckým sbírkám na závadu vlhkost prostředí, vztlak spodních vod a nebezpečí velké vody, dále upozornil na nákladné založení budovy pod úrovní řeky a nutnost vyšších suterénů, v neposlední řadě však znovu upozornil na poškození hradčanského panoramatu 300 m dlouhou stavbou a navrhl zvolit pro galerii jiné významné místo - Letnou. Přebíjení názorů zastánců a odpůrců stavby galerie bylo vítanou chuťovkou i pro denní tisk. V rozhovoru pro Národní listy se snažil mnohé obavy Klubu věcně vyvrátit člen kuratoria Moderní galerie prof. Max Švabinský.⁵⁹⁾ Dr. Karel Kramář, předseda kuratoria, se uchýlil k podstatně demagogičtějším argumentům, když blízkost řeky bagatelizoval odkazem na obdobnou situaci v jiných světových galeriích - v Er-

28. Fotografie modelu vítězného návrhu arch. Josefa Gočára na budovu Státní galerie na Kampě

29. Zkušební vytyčení Státní galerie na Kampě a zákres do fotografie (reprodukce z klubovního věstníku, 1931)

mitáží na Něvě, Louvru na Seině, natož pak v benátských galeriích obklopených mořskými lagunami, a od uraženosti nad návrhem Klubu umístit galerii na Letné pak přechází k populistickým frázím: „Jsme odkazováni s galerií na Letnou. Uctivě děkujeme! Dost dlouho bylo to české umění zastrčeno daleko od centra města... Od října do jara do galerie (ve Stromovce) nepřijde skoro nikdo, nanejvýš se ohrát. Na Letné by to nebylo o mnoho lepší. ... Naopak máme nejživější zájem výchovný, aby byla galerie na ráně, aby přímo vyzývala široké vrstvy lidové

k návštěvě! A o tu návštěvu není se co bát, když bude ve středu města, když ji každý uvidí, kdo se podívá na Hradčany. Vždyť je to vážný zájem národní, aby lid naučil se milovat své umění...“⁶⁰⁾

V roce 1930 došlo k názornému vytyčení obrysů galerie na Kampě, které dalo jednoznačně za pravdu klubovním argumentům o porušení hradčanského panoramatu. V následujícím roce vypsal ministr veřejných prací anketu, v níž se k vytyčení galerie vyjadřovaly různé orgány, ústavy a korporace. Výsledek nevyzněl pro stavbu galerie jednoznačně kladně a začala být zvažována redukce projektu, což narazilo na odpor u obhájců a představitelů galerie, nebo instalace galerie v jiném objektu (Valdštejnský palác) či dokonce novostavba na Klubem Za starou Prahu prosazované Letné. Z této patové situace se projekt státní galerie již nevzpamatoval, ostatně v době hospodářské krize třicátých let ani nebylo dost vůle vkládat velký objem finančních prostředků do nejednoznačného kulturního podniku.

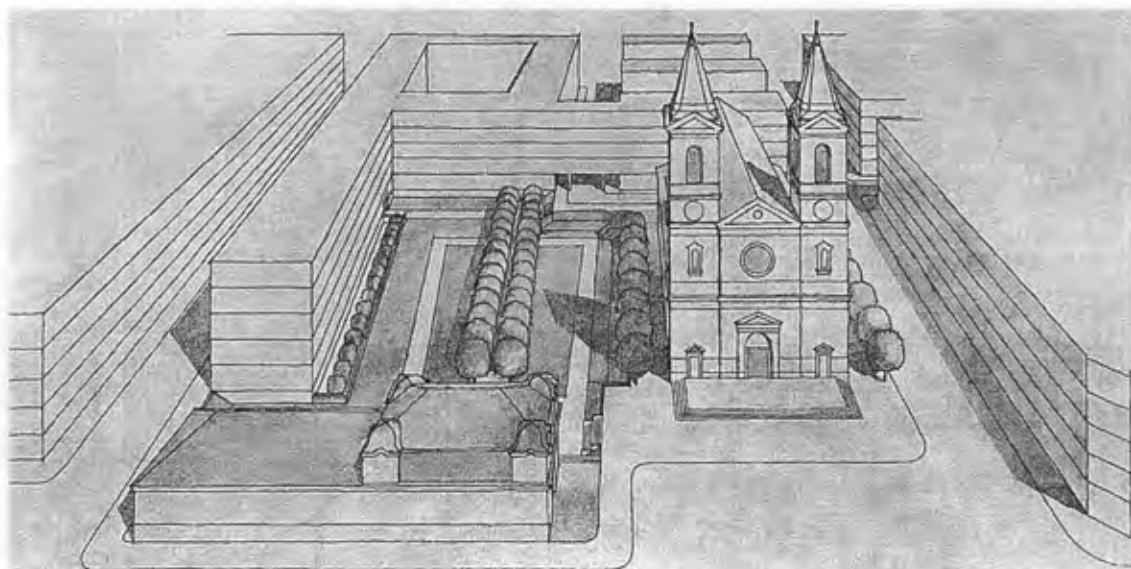
V třicátých letech se Klub Za starou Prahu zabýval dalším velkým levobřežním projektem, tentokrát dopravního charakteru, návrhem petřínské komuni-

kace. Soutěž na tuto komunikační tepnu z Malé Strany po svahu Petřina ke Strahovu byla vyspána městskou radou v roce 1926. Klub pak k výsledným plánům předloženým Státní regulační komisí veřejnosti k posouzení zaujal jednoznačně odmítavé stanovisko. Komunikace byla představena jako serpentina s dvojitým obloukem po svahu Petřina nad Malou Stranou vycházející od Újezdu. Klub vyslovil pochybnost vůbec o účelu tohoto záměru a domněnku, že podnětem k němu byl prozatím jen ve fámách kolující nápad zbudovat na petřínském úpatí na místě újezdských kasáren hotel.⁶¹⁾ Nevhodnou shledal také Klub tuto komunikaci pro funkci *výpadovky* na západ a dále z hledisek zdravotních - zamoření dosavadní zelené stráně nad Malou Stranou dopravou všeho druhu s jejími negativními důsledky, a tudíž i znehodnocení sadů a zahrad na petřínské stráni, bezpečnostních - serpentina s oblouky a stoupáním mohou být příčinou nehod, hospodárnosti - velká nákladnost stavby. V případě petřínské komunikace projevil shodný názor s Klubem jinak nepřátelský Klub Za novou Prahu a další korporace.

V klubovním věstníku vyšel text přednášky architekta Bohumila Hübschmanna z ledna 1931,⁶²⁾ který k myšlence petřínské komunikace nebyl tak odmítavý jako oficiální názor Klubu. Snažil se totiž objektivně vystihnout smysl a potřebu této komunikace, který zcela nacházel v potřebě odlehčení rapidně narůstajícího množství dopravy směrem do severozápadního sektoru Prahy, jež se celá valí Chotkovou silnicí. V oficiálním návrhu petřínské komunikace však bylo počítáno též s elektrickou dráhou, kvůli níž byly navrženy serpentina, aby stoupání nebylo tak prudké. Kdyby se však počítalo jen s automobilovou dopravou včetně autobusů, uvažuje B. Hübschmann, mohlo by spojení být vedeno přímo bez zákrutů a tím by zůstala větší část petřínských

sadů neporušena. K Hübschmannovu publikovanému názoru podotýká redakce věstníku pod čarou, že klubovní odmítavý názor k petřínské komunikaci se nezměnil. Přestože Státní regulační komise pracovala dále na specifikaci variant petřínské komunikace a v roce 1931 dokonce dala pro posouzení návrhu vytyčit a barevnými žárovkami označit obě varianty trasy, s dvěma zákrutami i přímou, hospodářská krize neslibovala brzkou realizaci tohoto záměru.⁶³⁾ Přesto myšlenka petřínské komunikace ožila opět v roce 1936 tak intenzivně, že její problematice byl Klub nucen věnovat většinu své aktivity a vystoupení veřejnosti. Elektrické podniky uvažovaly o šetrnějším projektu dráhy podle návrhu architekta Emanuela Hrušky, mimochodem pozdějšího předsedy Klubu, který navrhoval trasu vést od Štefáníkových kasáren k Dlabáčovu s tunelem pod Strahovem a Pohorelcem. Státní regulační komise však k provedení projektu, s jehož brzkou realizací se tehdy vážně počítalo, vyzvala architekta Bohumila Hübschmanna, který, ač člen domácí rady Klubu Za starou Prahu, se od počátku netajil vcelku kladným stanoviskem k možnosti vybudování petřínské komunikace samozřejmě s náležitou pietou k zachování památkových a estetických hodnot. Domácí rada Klubu ovšem ze svého odmítavého stanoviska ani poté neustoupila, protestovala u městské rady a aktivně se zúčastňovala všech diskusí a debat, odborných i veřejných.⁶⁴⁾

Posledním prostředkem, k němuž se Klub uchýlil jako ke krajnímu řešení, bylo svolání protestního veřejného shromáždění spolků, zainteresovaných do problému nejen odborně, ale i místně, dne 1. dubna 1937 pod heslem *Na obranu Petřina*, a sepsání rezoluce podepsané 50 právními subjekty.⁶⁵⁾ Současně ve spolupráci s Klubem přátel Malé Strany byla zorganizována mohutná podpisová akce

30. Návrh arch. Aleše Hübschmanna na úpravu okolí smíchovské Portheimky

při vstupu do Petřínských sadů. 29. dubna 1937 se pak konala ještě odborná anketa.⁶⁶ Z té vzešel důrazný požadavek vůči městské radě, aby byla vypsána veřejná soutěž na vyřešení spojení Prahy se severozápadním sektorem města, jejíž porota by byla složena z nestranných odborníků. Tato akce byla úspěšná, neboť navrhovaná soutěž vypsána skutečně byla. Přes obavy, že myšlenka komunikace petřínskou strání ještě není zcela zažehnána a soutěží znovu ožije, byl výsledek pro Klub Za starou Prahu mimořádně příznivý. Jako nejlepší byl oceněn a II. cenou poctěn **projekt arch. Kubička, Balcárka a Koppa, řešící spojení se severozápadní oblastí města dvěma tunely, pod strahovským stadionem a pod Letnou.** Lze tedy říci, že oba dnes již realizované tunely, jejichž komunikační význam pro Prahu je nepostradatelný, mají svůj ideový počátek v boji Klubu Za starou Prahu proti petřínské komunikaci.⁶⁷

Počátkem třicátých let se Klub Za starou Prahu zabýval také návrhem změny části asanačního obvodu, kde původní plán nebyl dosud realizován. Byla to **oblast v okolí Anežského kláštera a kostela sv. Haštala.** Protože platnost asanačního zákona byla neustále prodlužována,

naposled v roce 1933 s platností na dalších deset let, byl původní asanační plán z roku 1893, jen nepatrně korigovaný regulačním plánem staroměstským z roku 1903, stále platný. Jeho provedení, jež městská rada nikdy nezpochybnila, by znamenalo brutální demolici řady cenných domů. Proto vznikl na půdě Klubu v roce 1930 návrh změny regulačního plánu, který zpracoval architekt František Tchoř. Oproti plánu oficiálnímu hájí především haštalskou faru, část obecního dvora čp. 800-I a další domy v téže ulici čp. 798-I a 799-I, spjaté s rodinou Mánesů, některé domy Anežské ulice a severní křídlo kláštera.⁶⁸ V roce 1935 se pak k této oblasti Klub vrátil doporučením regulačního návrhu na úpravu okolí Anežského kláštera, který zpracoval arch. Bohumil Hübschmann. Jeho návrh byl ze všech dosud zpracovaných nejohleduplnější, pojal totiž klášterní skupinu propojenou Anežskou ulicí s kostelem sv. Haštala a jejich bezprostřední okolí včetně haštalské fary v zahradě, Řásnovky a části ulice U Obecního dvora jako malou starobydlou čtvrť, kterou je třeba ochránit i s jejími vnitřními vztahy.⁶⁹ Hübschmannův návrh Státní regulační komise akceptovala jako optimální řešení úpravy anežské

31. Braunerův dům s kavárnou Union na nároží Národní třídy a Perštýna

a haštalské oblasti a zahrnuje je do svého plánu.

V roce 1934 věnoval Klub pozornost parcelaci okolí kostela sv. Václava na Smíchově v souvislosti se sadovou úpravou Portheimky. Majitel letohrádku se rozhodl jej darovat obci za podmínky, že mu bude povoleno rozparcelovat část původní zahrady. Domácí rada Klubu Za starou Prahu se v této souvislosti ztotožnila s projektem architekta Aleše Hübschmanna, který vypracoval návrh na zastavění východní a severní části zahrady a úpravu parku před Portheimkou. V něm byla jako dominantní prvek navržena alej v ose budovy, která bohužel ztratila svou symetrii

ubouráním jižního křídla v souvislosti se stavbou baziliky sv. Václava. Navržená okolní obytná zástavba v jednotném stylu strohého konstruktivismu pak vytváří k oběma památkám zajímavý kontrast.⁷⁰⁾

V roce 1935 byl regulací Soukenické ulice i stavebněpodnikatelskými záměry svého majitele ohrožen renesanční dům U Čapků čp. 1186-II na Petřském náměstí. Dům s vzácným pozdně renesančním arkádovým nádvořím z roku 1612 se stal předmětem protestní výzvy Klubu v denním tisku. Snažení bylo však marné, neboť majitel chtěl využít daňového zvýhodnění novostavby a jeho rozhodnutí o demolici bylo nezvratné.⁷¹⁾

Regulace a rozšíření ulic pro dopravní potřebu, to byly dvě zaklínací formulky ještě koncem třicátých let vážně ohrožující pražské památky. V roce 1939 byl vyňat z památkové ochrany v rámci upravovacího plánu Starého Města barokní Braunerův dům čp. 342-I na nároží Národní třídy a Perštýna s proslulou kavárnou Union. Dům zužoval Národní třídu v místech důležité křižovatky, kvůli níž však byl již krátce před tím obětován Šlikův palác čp. 61-II na protějším nároží Spálené ulice. Pro nároží Perštýna byla nyní stanovena nová ustupující regulační čára a o plochu uvolněné parcely projevila zájem pojišťovna Elbe. Otázkou však zůstává, zda náhlá nezbytnost regulace nároží nebyla právě důsledkem zájmu investora o tuto plochu. Klub Za starou Prahu zaslal 4. října 1939 technickému prezidiu hlavního města Prahy návrh na jiné řešení dopravních poměrů křižovatky, ohleduplnější vůči Braunerovu domu, v němž bylo navrženo zřídit v parteru podloubí. V prosinci 1939 na klubovní iniciativu odpověděly Elektrické podniky, hlav. města Prahy naprostým odmítnutím tohoto návrhu. Domácí rada Klubu pak 29. prosince 1939 reaguje ostrou replikou, v níž znovu dokazuje účelnost svého řešení a nakonec rozjitřeně dodává: „... jest chybné i Vaše stanovisko zásadní, které v rozporu s technickým vývojem cizím i domácím spatřuje ve vedení kolejí elektrické dráhy tak trvalé zařízení, že by mu měly i ustoupiti trvalé umělecké a historické hodnoty Braunerova domu. Ten ani technicky ani hygienicky není takovým přežitkem, jako je kolejová doprava v nejživějším jádře města...“⁷³⁾ Dům však válečná léta šťastně přežil. Teprve v srpnu 1948 rozhodla rada Ústředního národního výboru hlavního města Prahy o zboření Braunerova domu opět z důvodů komunikačního uvolnění křižovatky, Klubem již dříve zpochybňovaných. Deputace Klubu pak osobně předložila protestní memorandum primátorovi města.⁷⁴⁾ 2. února 1949 však bylo rozhodnuto defi-

nitivně o zboření domu, které se Klub snažil ještě oddálit žádostmi, aby povolení k demolici nebylo dáno dříve, než bude zpracován a beprostředně zajištěn projekt novostavby, neboť Prahu již hyzdí příliš mnoho proluk po zbořených domech (U Šálků na Karlově náměstí, staveniště banky Union mezi Příkopy a Ovocným trhem apod.). Přes další úpěnlivé klubovní intervence k předsedovi vlády, primátorovi a plánovací komisi byl dům ještě v roce 1949 zbořen.

Koncem třicátých let Klub vystoupil na obranu domu čp. 412-III na Újezdě na úpatí Petřína, který byl rovněž ohrožen bezohledně stanovenou regulační čarou ve prospěch *dopravních potřeb města*. Podle regulačního plánu zde byl zamýšlen monumentální vstup na projektovanou petřínskou komunikaci zarámovaný dvěma velkými budovami. Projekt petřínské komunikace byl sice úředně opuštěn, ovšem mezitím se na místě jedné z plánovaných budov již podařilo postavit činžovní dům, „pro jehož vyhlídku z kuchyňských oken musila být zbořena i část Hladové zdi v době, kdy veřejnost měla jiné starosti.“⁷⁴⁾ Klasicistní dům čp. 412-III s barokním zadním křídlem (dnes dům obsahuje dolní stanici lanové dráhy) byl Klubem ceněn nejen pro svoji malebnost, ale i pro omezenou výšku jako podnož pohledu na hradčanské panorama a jeho petřínské popředí. Zpochybněna byla i potřeba rozšíření vozovky, neboť není ani žádoucí, aby směrem na Malou Stranu se valilo větší množství aut. Naštěstí se realizace této hrozby neuskutečnila.

V dalších válečných letech Klub poněkud omezil svoje veřejné vystupování, ostatně i stavební činnost stagnovala. Poslední válečná valná hromada Klubu se konala v roce 1943 a další až po třech letech, neboť domácí rada nepokládala za taktické upozorňovat na sebe policejní orgány, dozírající zvlášť podezřívavě na českou spolkovou činnost.

V průběhu první řádné valné hromady po konci války dne 24. března 1946 bylo vzpomenuáno za války tragicky zemřelých členů Klubu. Patřil mezi ně mladý malíř a student dějin umění Ladislav Lakomý, pečlivý organizátor klubovních vycházek, o němž do jeho zatčení gestapem nikdo v domácí radě netušil, že pracuje pro ilegální odbojovou skupinu. Ladislav Lakomý spáchal v červnu roku 1942 v koncentračním táboře v Mauthausenu sebevraždu. V červenci téhož roku byl popraven bývalý člen domácí rady Klubu dr. František Páta, bibliotékař Národního muzea a specialista na slovanské jazyky. Dalšími popravenými členy Klubu byli dr. Pavel Kropáček a spisovatel Vincy Schwarz, smrt v ulicích Prahy našli v květnu 1945 ing. arch. Jindřich Freiwald a ing. arch. Aleš Hübschmann.

Domácí rada Klubu zpracovala a ihned po skončení války zaslala primátorovi memorandum ohledně rekonstrukce poničených budov na jižní straně Staroměstského náměstí v původním štítovém obrysu a v původní hmotě. Dále Klub navrhl demolici tvarové nedostí ohleduplné pseudo-barokní nárožní budovy Staroměstského náměstí a Pařížské třídy, která v květnu 1945 vyhořela a byla značně poničena. Co se týče vyhořelé Staroměstské radnice, bylo navrženo zachování dosavadní Nobileho a Sprengerovy fasády, dokud nebude vypracován projekt nového umělecky hodnotného řešení.⁷⁵⁾ V prosinci roku 1947 se však rada Ústředního národního výboru (ÚNV) hlav. města Prahy rozhodla torzo radniční budovy s již otloučenými Maxovými skulpturami zbořit. Klub protestoval 29. prosince 1947 k zemskému národnímu výboru a svůj protest odůvodňoval nejen absencí uspokojivého projektu budoucího řešení, ale také tím, že „... ruina, nejnnutněji zabezpečení proti zřícení, bude vhodnějším pozadím pro slavnostní akty, připravované k jubilejnímu roku 1948, než ohromný pustý výlom celé strany náměstí s nežá-

doucím pohledem na zadky domů Malého rynku. Jde o zvlášť působivý dokument národního útisku a nepřátelského pustošení před světovou veřejností. Ani v cizině tak významné ruiny překotně nebourají...“⁷⁶⁾ Námitky Klubu nebyly vzaty v potaz a poničená budova Staroměstské radnice byla zbořena již počátkem roku 1948.

Současně se domácí rada Klubu připravovala na osobní audienci u primátora, na níž kromě jiného chtěla upozornit na svůj požadavek z roku 1934, formulovaný tehdy ve formě memoranda veřejným činitelem, aby byla postupně ozdravena oblast Malé Strany. „Jde o to, aby vybouráním přístavků, restaurací domů a zařízením novodobého komfortu, hlavně pak zbavením nadbytečného kouře, byla Malá Strana zajištěna proti eventuelnímu budoucímu radikálnímu řešení, sledujícímu ozdravovací účely.“⁷⁷⁾

Spolu s řešením těchto všeobecných malostranských problémů, které vždy měly v Klubu prvořadou prioritu, se domácí rada po válce věnovala také řešení úpravy ostrova Kampy, který byl v roce 1941 vybudováním hřiště pro Hitlerjugend a zbořením dělicích zdí původních zahrad a pozemků zcela proměněn. Zástupci Klubu při komisi konané 12. září 1945 vyslovili požadavek obnovy pokud možno původního stavu sadového uspořádání ostrova, tedy „...udržení historických hranic a vymezení bývalých soukromých zahrad a jejich intimity, taktí obnovu oplocení u zahrady Nosticovské, upravení komunikace do původního stavu, rekonstrukci bývalé sally terreny a nové určení ostatních zahradních staveb.“⁷⁸⁾ Na základě tohoto názoru zpracoval v únoru 1946 klubovní projekt úpravy Kampy s řadou detailních vtipných řešení architekt Jan Manssbarth. Návrh byl neprodleně zaslán primátorovi dr. Zenklovi k uvážení, šlo totiž i o to, aby pro úpravu byl primátor získán a tím byly paralyzovány snahy o zřízení tzv. levobřežní komunikace protínající Kampu po celé její délce, které se vynořily v listopadu roku 1945.

Klub v době budování socialismu - od střídme loajality k umírněné opozici

Poslání Klubu Za starou Prahu má tu zvláštní výhodu, že samo o sobě neobsahuje politickou rovinu. Čas od času se však některému politickému směru velice hodí zahrnout ochranu památek do svého programu a jejím prostřednictvím třeba i získat na svou stranu osoby politicky nerozhodné či váhající. Vzpomeňme, že síla ideí *za starou Prahu* byla využita jako výrazný náborový element již počátkem našeho století v pražských komunálních volbách. Do jisté míry podobným způsobem využila ve svůj prospěch myšlenek ochrany památek, kromě jiného samozřejmě, ideová propaganda nového lidovědemokratického Československa. Z úst nejvyšších státních představitelů, prezidenta Klementa Gottwalda a předsedy vlády Antonína Zápotockého, zněly fráze *o prohloubení poznání kulturních statků minulosti, zpřístupnění těchto poznatků nejširším lidovým vrstvám a zachování odkazu minulosti budoucím generacím*. Nelze jim vytknout, že by to snad nemysleli vážně, ale nebylo již samozřejmě dovysvětleno, že oněmi kulturními statky, které mají být zachovány, poznávány a zpřístupněny lidu, jsou jen ty ideově blízké nebo alespoň ideově nezávadné. Výsledkem takto vyšinitých preferencí v ochraně památek pak bylo pietní ochraňování kdejakých dělnických schůzovišť a trestuhodné zanedbání i nejzákladnější údržby mnohých památek církevních. To však naši předchůdci v Klubu nemohli ještě v roce 1948 tušit.

Klub Za starou Prahu se usnesením přijatým na schůzi domácí rady dne 3. března 1948 přihlásil k manifestu kulturních pracovníků a toto své usnesení předložil *ve stanovené lhůtě ústřednímu akčnímu výboru Národní fronty*.⁷⁹⁾ Těžko dnes posoudíme, nakolik šlo o zcela upřímný spontánní projev či již předčasný zárodek typické české schizofrenie, totiž něco si myslet, ale pro jistotu říkat a dělat něco docela jiného, tolik charakteristický pro období pozdější normalizace. Zdá se mi však, že bychom tehdejšími představiteli Klubu onu eticky málo chvályhodnou českou vychytralost podsouvali neprávem. I proto, že oni, vychovaní v demokracii a v ovzduší neskrývané plurality názorů, tehdy nemohli vědět, jako víme my dnes, že opozice by byla přímou cestou k existenční záhubě Klubu. V domácí radě nepochybně převažovala nebo převážila po únoru 1948 nálada s politickými změnami ve státě zcela loajální a to byla pro Klub, aniž to věděl, v tu chvíli záchrana.

Na zmíněné schůzi domácí rady se ustavil akční výbor Klubu Za starou Prahu, který tvořili pánové ing. arch. Běluš Arnold, ing. arch. Jan Mannsbarth a Cyril Merhout. Akční výbor „*vykonal revizi členstva a nutnou očistu s odůvodněním, aby složení Klubu bylo důstojné jeho poslání*“.⁸⁰⁾ Tato očista však byla ryze formální, není totiž známo, že by klubovní akční výbor někoho z členů vyloučil. Současně, aby postavil Klub do vhodného politického

32. Z výstavy k 50. výročí Klubu Za starou Prahu v Uměleckoprůmyslovém muzeu

světla, ve své zprávě uvedl, že „pět deseti-letí svého trvání vyplnil zásadním bojem proti kořistnickým záměrům tehdejšího společenského zřízení ve prospěch obecných hodnot národní kultury a nejširšího veřejného zájmu.“

S velkými nadějemi a důvěrou, že nový režim bude konečně ten správný, který všechny památkově ochrannářské snahy bude nejen chápat, ale i realizovat, zpracoval Klub memorandum k Ústřednímu národnímu výboru hlavního města Prahy.⁸¹⁾ Mimořádně, ony naděje a důvěra byly velmi podobné těm, jaké Klub cítil již při vzniku samostatného Československa v roce 1918 a také pak o mnoho později v roce 1989. Ve všech třech případech však zkušenost s dalším vývojem dokládá zcela neomylně, že každý režim, ať hlásá cokoli jiného, dokáže ochranu památek skvěle podpořit, když se mu to hodí, nechat jít její vlastní cestou, když mu nevádí, a lhostejně odstrčit, když mu překáží v realizaci jiných cílů. Klubovní

memorandum nabádá k odpovídajícímu vybavení Památkového sboru hlav. města Prahy materiálně i odbornými silami, k podpoře úsilí všech pražských spolkových korporací působících v oblasti ochrany památek, např. komitétu pro ozdravení Malé Strany při Masarykově akademii práce, Klubu přátel Malé Strany, Jednoty pro dostavění kláštera bl. Anežky, Společnosti pro nové zbudování Emauz apod. Znovu jsou připomínány již vícekrát uplatňované požadavky vyčištění hradčanského panoramatu snížením nebo zbořením převýšených domů na Klárově, Rožánkova činžáku v ohybu Chotkovy silnice, Hubáčkových domů v Letenské ulici a Hergetovského domu čp. 548-III v ulici Cihelné. Dále je město nabádáno k řešení zanedbaných významných prostranství a okolí chrámů, k ozdravení a obnovení památkových objektů v obecním majetku jako dobrého příkladu.

33. Z výstavy k 50. výročí Klubu Za starou Prahu v Umělecko-průmyslovém muzeu

K padesátém výročí své existence uspořádal Klub Za starou Prahu **výstavu v Umělecko-průmyslovém muzeu v Praze**, jehož ředitelem byl v té době dr. Emanuel Poche, od roku 1946 též předseda Klubu. Výstava se uskutečnila za podpory ministerstva informací a osvěty od 29. září 1950. Příprava výstavy ležela na bedrech zejména architekta Bohumila Hypšmana (od roku 1945 používal zásadně českou verzi příjmení) a dr. ing. Ludvíka Prischinga, i když prací a radou se podíleli i ostatní členové k tomu zřízeného výstavního komitétu. Zahájení výstavy se odehrálo za přítomnosti ministra in-

formací a osvěty Václava Kopeckého a pražského primátora dr. Václava Vacka. Předseda vlády Antonín Zápotocký přítomen sice nebyl, avšak slavnostně byl přečten jeho dopis napsaný k této příležitosti.⁸²⁾ Charakteristika staré Prahy prostřednictvím romantických vedut, líčení bojů za zachování jejího starobylého vzhledu a mnoho konkrétních příkladů dosavadní klubovní ochrannářské i tvůrčí práce byly zarámovány do soudobého ideologického pláštíku od použití citátů z projevu předsedy vlády A. Zápotockého po velebení státních památkověrekonstrukčních akcí, jakými byly obnova Karolina a Betlémské kaple. Výstava plánovaná do 5. listopadu byla pro velký zájem veřejnosti prodloužena do konce prosince 1950 a zhlédlo ji celkem na 13 tisíc návštěvníků.⁸³⁾ S obdivem je třeba konstatovat, že si Klub dokázal jak prestižní účastí vlivných politických osobností při akcích k svému výročí, tak zřejmou podporou veřejnosti vystavět pevnou obranou hráz proti možným útokům na svou existenční samostatnost a organizační nezávislost, která byla zejména v pozdějším období unikátem.

10. prosince 1950 se konala v Lidovém domě konference k **ustavení městského výboru KSČ**, kde zástupce ústředního tajemníka strany Gustav Bareš pronesl řeč na **téma Za Prahu krásnou a šťastnou**.⁸⁴⁾ Tento projev přetiskl i klubovní věstník a to nepochybně nejen proto, aby si Klub *šplhnul u vrchnosti*, ale zejména proto, že mnohé myšlenky a názory z tohoto projevu, když je oprostíme od ideologického řečnického balastu, byly identické s dávno již proklamovanými snahami Klubu: *„Vytvoříme krásný střed Prahy, odstraníme tramvajovou dopravu ze středu města, z Václavského náměstí, ozeleníme všechno, co se ozelenit dá... Hlavní město našeho státu, mozek a srdce našeho státního života, staroslavná Praha je jedním z nejkrásnějších měst světa. Její krása tkví ve vznešenosti Hradčan*

a malebnosti Malé Strany... zvlněný terén a široká plocha Vltavy, ... soulad architektury s přírodou, to vše vytváří z Prahy město vysoké estetické hodnoty. Kapitalistické provozovny, sklady, garáže aj. pronikaly do historického centra města, znešvařovaly vzácné památky, zhoršovaly dopravní situaci a hygienické podmínky života v městě ... Namísto uměleckého citění středověkých tvůrců Prahy nastupovala bezohledná dravost, honba za ziskem, nekus a zanedbávání nejzákladnějších principů života. ... Jde nyní v zásadě o stanovení urbanistické metodiky, která nám umožní vytvořit z kapitalistické struktury města nový organismus socialistického života. ... Idealistický názor několika pražských urbanistů, abychom Prahu zbourali a na jejím místě vystavěli monstrózní síť amerických mrakodrapů, je stejně hloupý jako názor jiných - vytvořit z Prahy zahradní město s nepřehlednou a roztažlou sítí rodinných vil." Jak nadějně bylo slyšet tyto a podobné věty ze skutečného centra pražské moci.

V souvislosti s vydáním nového spolkového zákona byla nucena domácí rada roku 1951 zpracovat nové stanovy Klubu, „*takové, aby odpovídaly úkolům kladeným na památkovou péči v lidovědemokratickém státě a pak těž novému spolkovému zákonu.*“⁸⁵⁾ Tomu předcházelo jednání s několika spolky, jehož výsledkem bylo jejich vplynutí do Klubu Za starou Prahu se statutem jeho odboru nebo částečnou samosprávou. Byl to Klub přátel Malé Strany, Klub přátel starého Smíchova, Společnost pro nové vybudování Emauz a Jednota pro obnovu kláštera bl. Anežky. Návrh nových stanov Klub doprovodil obsáhlým zdůvodněním své existence, zaslaným předsedovi vlády, ministerstvům vnitra, školství, vědy a umění, informací a osvěty a Ústřednímu národnímu výboru hl. m. Prahy. Prezentoval svou činnost jako užitečnou zpravodajskou činnost pro státní památkovou péči i příslušné referáty městského národního výboru. Díky nepolitické náplni, projevené loajalitě a pří-

znivcům v důležitých funkcích byla samostatná a nezávislá existence Klubu obhájena a potvrzena.

Politickou mocí sledovány, v oblasti ochrany památek preferovány a zároveň prezentovány jako vzorový příklad péče státu o památky a jejich navrácení životu byly obnova Karolina, rekonstrukce letohrádku Hvězda a dostavba Betlémské kaple. Ke všem třem akcím Klub nezaujal žádné výraznější stanovisko, i když je rovněž bedlivě sledoval. Obecně však projevil obavu, zda státní komunální podniky a stavební organizace disponují v oblasti obnovy památek dostatkem specializovaných a zkušených dělníků a řemeslníků. Proto také Klub uzavřel v roce 1952 **patronátní smlouvu s jedním ze stavebních závodů pražského komunálního podniku**. Členové Klubu pak navštěvovali některá staveniště a osvětou mezi dělníky se snažili působit na kvalitu jejich práce.⁸⁶⁾ Patronátní činnost se však v roce 1954 setkala s typickými socialistickými problémy. Když byl závod upozorněn na špatné provedení opravy omítek na fasádách paláců a různých zahradních staveb, „*zaměstnanci závodu tuto výtku uznali, ale zároveň vysvětlili, že příčinou toho je nevhodný stavební materiál, který dnes jediné může závod získati, a velmi si stěžovali, že speciální staviva, nezbytně potřebná k těmto odborným pracím, se nyní nevyrábějí.*“⁸⁷⁾ Chybí totiž po uzavření některých pískoven fasádní písek, chybí dobré bílé vápno, např. dříve vyhlášené staroměstské vápno pálené dřevěným uhlím, štukatéřské ozdoby se nyní odlévají z cementu a nikoliv z kufštýnského vápna, je nouze o ostře pálené cihly, topinkové dlaždice, prejzy a polévané tašky.

V roce 1954 postihl podobný *socialistický nedostatek* i klubovní věstník. Koncem toho roku bylo jeho vydávání zastaveno vzhledem k nedostatku papíru. Tím byla přerušena **kontinuita klubovního periodika v jeho XXIX. ročníku**. V roce 1956

pak bylo ministerstvem kultury Klubu povoleno vydávání občasníku - sborníku, který vyšel poprvé v roce 1956 v menším formátu s názvem Ochrana památek. V dalších letech se Klub snažil sborník vydávat jednou až dvakrát ročně, což se dařilo do roku 1961. Šedesátá léta jsou pak charakterizována jen rozmnožovanými strojopisnými *Zprávami Klubu Za starou Prahu*, na něž navázal od roku 1970 opět tištěný sborník stejného názvu.

V roce 1950 byla poprvé vytvořena v Čechách **instituce městských památkových rezervací**, kterou převzalo pod svůj patronát ministerstvo školství, věd a umění ještě před vydáním památkového zákona. Bylo vytipováno 31 městských oblastí, které byly sledovány z hlediska památkové ochrany tzv. rezervačními komisemi, zřízenými při krajských národních výborech. Pražská rezervační komise zahájila svou činnost po schválení radou UNV hlavního města Prahy v únoru 1951. Do oblasti rezervace byla zahrnuta prozatím pouze tři pražská města - Staré Město, Malá Strana a Hradčany. Klub sledoval se zadostiučiněním myšlenku vzniku rezervace, vždyť ji nejednou ve své historii prosazoval. Již v době příprav činnosti pražské rezervační komise se Klub přihlásil soupisem nejvíce ohrožených památných budov ve vnitřním městě, k němuž připojil i odůvodnění oprav a jejich navrženého způsobu, které zpracovala technická komise Klubu. Zvláště důrazně bylo upozorněno na nutnost řešení oblasti Anežského kláštera.⁸⁹⁾ S neskrývaným zájmem pak Klub sleduje veškeré dění související se stavebněhistorickými i archeologickými průzkumy památek, vždyť mnozí protagonisté těchto akcí jsou členy Klubu i jeho domácí rady. Všechny důležité a zajímavé informace z této oblasti byly také postupně publikovány v klubovním věstníku a dále v jeho sborníku Ochrana památek (zejména články dr. Vladimíra Piši,

dr. Dobroslava Líbala, dr. Josefa Mayera a dalších autorů).

Po několika slibných letech zdánlivě ideálního přístupu státu k pražským památkám a jejich důsledné ochraně byl v roce 1953 zveřejněn **směrný plán hlavního města Prahy**, vypracovaný městským plánovacím referátem, a s ním přišlo vážné rozčarování. Klub se ve svém memorandu nejdříve snažil vychválit všechno, co vychválit lze, a teprve potom pozvolna přešel v kritiku, kterou stylizoval mírně, laskavě a konstruktivně.⁹⁰⁾ Navrhované úpravy nepřijatelné pro pražskou památkovou rezervaci shrnul do čtyř bodů: 1. Malostranská komunikace jako pozůstatek stále se opakujících dopravních úvah by zničila Malou Stranu. Místo ní by bylo vhodnější tunelové spojení Smíchova s Břevnovem pod Petřínem. 2. Petřínská komunikace je nadbytečná, i ji nahradí navrhovaný tunel. 3. Velké náměstí u Rudolfiny jako ústřední náměstí Velké Prahy pro manifestace a shromáždění by porušilo půdorysnou uzavřenost Starého Města, neboť by si vynutilo vybourání zástavby od nábřeží až k městské knihovně. Zároveň by bylo cizorodým prvkem v pohledu na Staré Město. Jako ústřední shromaždiště by se více hodila Letná. 4. Proražení komunikace Starým Městem od náměstí Republiky k Mánesovu mostu a dále k Jirchářům je zbytečné, pro průběžnou dopravu je nevhodné a místní doprava je vedena po staroměstském okruhu. Bohumil Hypšman pak dalším kritickým komentářem doprovází ve věstníku zejména záměr ústředního shromažďovacího náměstí u Rudolfiny. *„Tvůrci směrného plánu podněcují svým náčrtem nového středu Prahy činnost, která snadno by se mohla zvrhnout v devastovací. I při nejlepší vůli dát příležitost k nové tvorbě přecenili potenci doby v oboru architektury, která doposud nezvládla uspokojivě ani bytové stavění.“⁹⁰⁾*

Myšlenka **malostranské komunikace**, která nebyla rukterak nová, neboť se objevovala v různých podobách v souvislosti s variantami malostranských regulačních plánů a návrhů řešení malostranského břehu od začátku století až po konec 30. let, se do směrného plánu z roku 1953 dostala jako předpracovaná v návrhu Stavoprojektu, který připravil architekt Bohumil Hypšmanem. Bylo to již podruhé v historii, co se tento architekt - člen domácí rady již nepřetržitě padesát let, odchýlil od radikálnějšího oficiálního stanoviska Klubu (poprvé tomu bylo při tzv. petřinské komunikaci v roce 1936). Klub však jeho návrhu i tentokrát dopřál tolerantně publicity ve svém věstníku. Architekt Hypšman se v návrhu velice snažil vyhovět oběma protikladům, vést silnici Kampou a přitom být co nejhleduplnější k památkám. Jeho návrh vychází z předpokladu, že tato malostranská silnice bude mít jen lokální význam a palčivé dopravní problémy spojení se severozápadním sektorem Prahy budou vyřešeny jinak, neboť přes malostranské pobřeží nemůže být vedena žádná těžká a tranzitní doprava. Přesto tento návrh předpokládá stavební zásahy, které by snad v dnešní době, po téměř padesáti letech, nemohl nikdo vyslovit ani žertem, natož myslet vážně: *„Cesta vlastní Malou Stranou prochází středem plácku, jehož charakteristická náplň keramickým trhem zmizela, zde se rozdvouje na jednosměrný proud do Lužické a na novou ulici, pro druhý směr vyhrazenou, zaústěnou do ulice Cihelné. To se děje rozevřením obou spodních ramen schodiště Krannerova. ... Vывedení nové ulice předpokládá můstek přes Čertovku, tvarově přílehlý k terasám Pražských Benátek, výstup na úroveň Cihelné ulice, přičemž se navrhuje, aby se tak stalo na útraty staršího Hergetova domu čp. 102-III, který symetrickým tvarem zastřešení porušil v 19. století popředí panoramatu.“*⁹¹⁾ Dr. Vladimír Piša v roce 1954 vidí otázku plánované malostranské komuni-

kace velice vyhoceně, jako nesmyslný přežitek minulých dob, otázku bytí či nebytí Malé Strany jako památkové rezervace. Místní trasy již Malá Strana přece má a ty naprosto dostačují, proč by se tedy měla stavět další silnice? Ve svém článku podezřívá plánovací referát města ze záměru realizovat přece jen průběžnou komunikaci Malou Stranou. *„Vždyť komunikační aparát si předem zajistil realizaci této ohavné myšlenky. Připravil si nově rozšířené nábreží od mostu Švermova k mostu Mánesovu a po nové zbraslavské silnici se jezdí u řeky přes Smíchov až po Vítěznou třídu, tj. k ostrovu Kampě. Proč stavěli naši komunikátoři v těchto letech své rozšíření silnic z obou stran až těsně před brány Malé Strany?“*⁹²⁾ Tato reálná katastrofická předtucha se naštěstí nevyplnila. Přesto měla vize propojené levobřežní komunikace ještě jedno velmi dramatické dějství, tentokrát v tunelové variantě. Již v roce 1961 je v klubovním sborníku Ochrana památek publikován článek spoluautora tohoto projektu, ing. Adolfa Benše.⁹³⁾ Jde o spojení Zborovské třídy na Smíchově s Klárovem, které je vedeno 700 m dlouhým tunelem. Do tunelu se podle návrhu vjíždí před Sovovými mlýny a trasa je vedena řečištěm Vltavy pod Karlovým mostem, aby vyústila přibližně na konci Cihelné ulice v místech malostranské náplavky. Přestože je tunel nezastřešen určen pro dálkovou tranzitní dopravu, návrh se tváří nevinně a prohlašuje se málem za zachránce Malé Strany. S návrhem *malostranského tunelu*, jakýmsi pohrobkem všech předchozích projektů levobřežní komunikace, svedl Klub velmi litý, ale vítězný boj koncem šedesátých let.

Dalším mimořádně závažným problémem, který měl řešit komunikační potřeby velkoměsta na úkor pražských památek, byl **projekt pražské podzemní dráhy**, vážně promyšlený již od konce dvacátých let. V roce 1940 si domácí rada Klubu dala vyložit od architekta Emanuela Hrušky

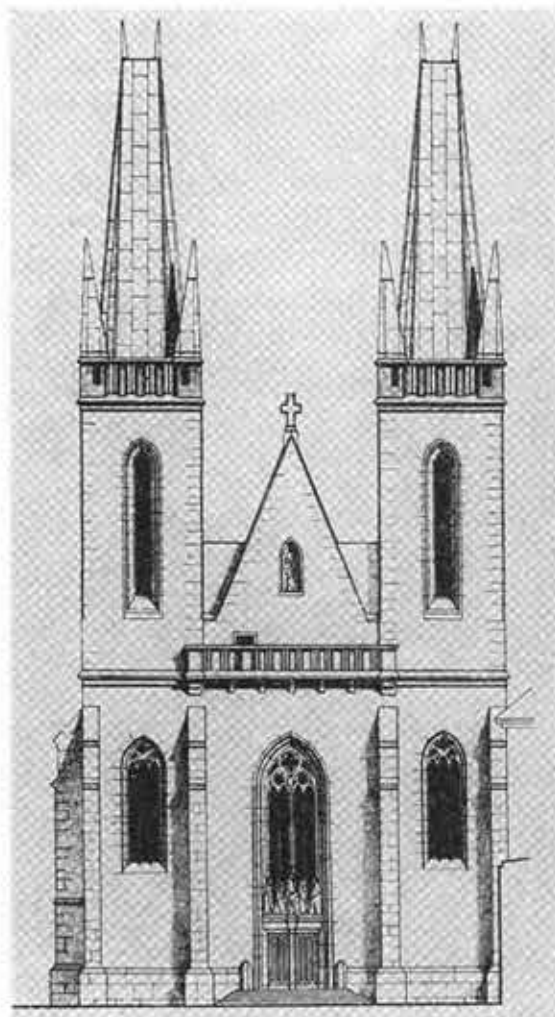

34. Stav klášterního kostela v Emauzích po válce

připravovaný projekt Elektrických podniků a shledala, že se bezohledně dotýká podzemních památek románské Prahy, zejména že ničí dům čp. 16-I v ulici U Radnice. Již tehdy bylo konstatováno, že pro Prahu by bylo vhodnější vést dráhu hlouběji pod zemí.⁹⁴⁾ Rozhodování mezi metrem a podpovrchovou tramvají probíhalo v padesátých letech. Pro metro svědčila možnost jeho využití k účelům civilní obrany, avšak bylo mnohonásobně nákladnějším podnikem. Koncem šedesátých let zpracoval Klub memorandum s názvem *Varujeme!*,⁹⁵⁾ které vyjadřovalo obavu ze stavebních ztrát v souvislosti se stavbou podpovrchové dráhy, jejíž mělké trasy měly být vedeny nejen pod ulicemi, ale i pod domy historického centra. Pokud by pak tyto domy nepadly za oběť stavbě, byly by pravdě-

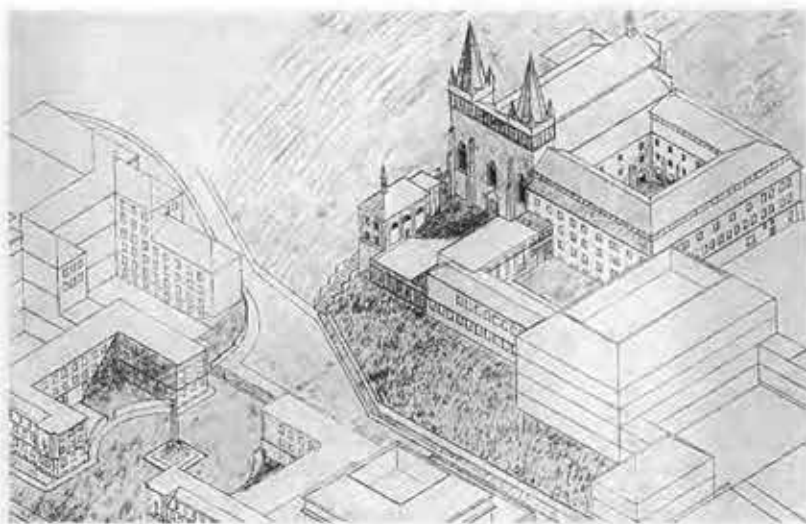
podobně poškozeny nebo zničeny provozem. Naštěstí pro památky byla státními orgány v roce 1967, ovšem po období dramatického váhání, zvolena na doporučení sovětské expertízy varianta hloubková. Bohužel i realizace hlubinného metra, zejména pak jeho stanic, si vyžádala demolice historické zástavby, například u Anděla na Smíchově či ve Spálené ulici.

Záležitostí vlekoucí se ještě celých dvacet let po skončení války bylo vyřešení **obnovy věží klášterního kostela v Emauzích**. Problémy obnovy areálu kláštera zle poničeného bombardováním dne 14. února 1945 byly jedním z nejžhavějších témat domácí rady Klubu hned po válce. Diskuse se soustřeďovala pochopitelně zejména kolem obnovy věžové siluety kláštera jako výrazné novoměstské dominanty. Nemyslitelný byl návrat ke gotic-

35. Návrh arch. O. Stefana na obnovu emauzského dvojvěží

ké hmotě bez věží či k baroknímu tvaru věží ze 17. století. Ovšem ani novogotická přestavba věží beuronskými benediktiny z roku 1886, tedy poslední podoba kostela, nebyla shledávána vhodnou pro cizost českému prostředí. Domácí rada Klubu proto vyzvala architekta Bohumila Hypšmana, jako autora urbanisticko-architektonického řešení prostoru pod Emauzy, aby pro toto choulostivé místo panoramatu navrhl novou kompozici emauzského dvojvěží. Jeho náčrt nového řešení byl předložen domácí radě 22. května 1946. Mezitím začalo odklizení trosk z poničeného kláštera a pozvolna byla též zahájena obnova, jíž byl pověřen opatem kláštera prof. arch.

36. Studie arch. B. Hybšmana na obnovu poničeného emauzského kláštera

Oldřich Stefan za technické spolupráce prof. arch. Bedřicha Hacara a stavitele F. Beneše. Tito autoři rekonstrukčního projektu byli potvrzeni i po odchodu mnichů z kláštera roku 1950 novým investorem obnovy, církevním odborem ÚNV. Architekt O. Stefan zpracoval v rámci zadaného projektu též řadu studií obnovy emauzských věží. Konečný návrh průčelí kostela s věžemi byl schválen radou ÚNV 9. prosince 1958.⁹⁶⁾ Tato skutečnost se velice dotkla architekta B. Hypšmana, který se cítil být sám přednostně povolán k vyřešení tohoto problému. Proto podrobil Stefanův projekt zdrcující kritice a ironicky až posměšně zaútočil na jeho autora: „Po druhé světové válce ... svěřena obnova vědeckému doзору experta, který však přestoupením úlohy obnovit začal řadu nekonečného projektování, jsa vždy znovu neuspokojen, takže i poslední návrh vyznačující se balkonem mezi věžemi pod štítem západního průčelí má překvapit Pražany novým výrazem, hmotnými proporcemi a výtvarnou mluvou. Tak by vznikl vnějšek nikoliv v duchu konzervačním obnovený, nýbrž doplněný v restauračním duchu pagotiky!“⁹⁷⁾ Architekt Stefan se snažil obhájit svoji úlohu architekta - projektanta obnovy kláštera a nejen pouze vědeckého experta v dalším

37. Drobná zástavba v ulici U Milosrdných zbořená v rámci rehabilitace Anežského kláštera a jeho okolí

ročníku klubovního periodika Ochrana památek, zároveň však poukazuje na skutečnost, že Hypšmanova kritika a útoky vycházejí z osobního roztrpčení nad tím, že nebyl jako někdejší autor komplexu úředních budov pod Emauzy povolán k rekonstrukci a nové úpravě kláštera. K čemu by tato dvojjediná úloha architekta Hypšmana vedla, vysvětluje pak Stefan takto: „Vyjádříme-li to stručně, byl by arch. H. nejprve projektoval soubor úředních budov ke kostelnímu průčelí a v nové fázi opět nové kostelní průčelí k stojícímu souboru úředních budov. Ze by tento způsob byl ubral průčelí emauzského kostela na výtvarné svěby-

nosti, je jasno. Prokázalo se to již náčrtem kostelního průčelí, jež arch. H. vypracoval brzy po válce a na němž jako hlavního dekoračního prostředku ve velkém měřítku užil téhož pilovitého vlysu, jaký má jeho ohradní zeď pod klášterem - a jaký se již vyskytuje i jinde v jeho souboru.“⁹⁸⁾ Spory kolem již schváleného Stefanova projektu a nejednotnost názorů nakonec vedly k vypsání soutěže na nové řešení emauzských věží. Vítězný návrh architekta F. M. Černého s tvarově zcela moderním řešením betonového dvojvěží byl realizován v letech 1966-1969.

Průběžně se Klub Za starou Prahu zajímal o možnosti obnovy kláštera blahoslavené Anežky a vůbec celé úpravy haštalsko-anežské čtvrti na Starém Městě, která se stala jednou z klíčových akcí v pražské památkové rezervaci. Současně se stavebně-rekonstrukčními pracemi v klášterním areálu probíhala i *asanace* jeho okolí. Od poloviny padesátých let byly postupně odbourávány klášter obklopující drobné domky v Malé Klášterní uličce i v tzv. Myší díře a současně i klasicistní domy při severní zdi kláštera směrem k nábřeží. Protože Klub obdržel od jednoho ze svých členů proti tomuto bourání protest, snažil se dr. Vladimír Piša v klubovním sborníku počínání pražských orgánů památkové péče obhájit a vysvětlit, že demolované domy jsou v podstatě bezcennou hmotou, po stránce stavební, architektonické i hygienické naprosto nevyhovující.⁹⁹⁾ Takový byl tehdy i oficiální názor domácí rady Klubu, která byla právě prostřednictvím dr. V. Piši a řadou dalších osobností činných přímo v domácí radě nebo alespoň s ní pravidelně spolupracujících personálně propojena se všemi důležitými institucionálními rovinami pražského památkového dění a řízení. Velkou výhodou Klubu oproti státním a městským orgánům byla jeho zárukou udržovaná nezávislost, která se nabízela i jako příležitost pro jinak povinně loajální pracovníky památkových organizací

vystoupit s volnějším a otevřenějším názorem právě pod hlavičkou Klubu Za starou Prahu.

Klub sledoval a kritizoval kromě jiného neutěšený stav zahradních architektur a parku na Cibulce a v druhé polovině padesátých let protestoval proti záměru vystavět zde lyžařský skokanský můstek na umělý sníh.¹⁰⁰⁾ Již od doby první republiky Klub evidoval veškeré dění kolem Malostranského hřbitova v Košířích a několikrát protestoval počátkem padesátých let proti rozšíření Plzeňské třídy, které způsobilo redukci plochy hřbitova. Mnohokrát se snažil Klub písemnými protesty, žádostmi i osobními intervencemi zasáhnout proti vandalickým projevům, kterým byl hřbitov dlouho vydán napospas, než se podařilo docílit jeho ohrazení.

Koncem padesátých let se Klub také zabýval o soutěž na řešení okolí Národního divadla na místě Chourových domů, která byla vypsána v roce 1959. Klub hájil stanovisko, že uvolnění severovýchodního průčelí budovy divadla by tuto památku poškodilo, neboť Josef Zítek budovu komponoval již do situace určené Chourovými domy. Jejich zachování či provedení novostavby na jejich místě však Klub považuje za podružnou otázku, o níž by měly rozhodnout především ekonomické argumenty, varuje však před předčasným zbořením Chourových domů. Výsledné zastavění tohoto prostoru, realizované po více než dvaceti letech Klub pak kritizuje nejen z hlediska nevhodného užití nadměrných skleněných ploch, ale i nedostatečné veřejné publicity schváleného projektu.¹⁰¹⁾

Od roku 1951 byla památková péče v Praze vykonávána odborem kultury Ústředního národního výboru hlavního města Prahy jako krajským orgánem památkové péče. Tento stav potvrdil zákon č. 22/58 Sb., o kulturních památkách. Národní výbor hlavního města Prahy pak

zřídil podle vládního nařízení č. 492 z 3. června 1960 Středisko státní památkové péče a ochrany přírody hlav. města Prahy jako svou rozpočtovou organizaci. Nezbytné projekční práce v oblasti památkové péče zabezpečoval od roku 1949 R-ateliér pražského Stavoprojektu, který byl k 1. květnu 1954 přetvořen na Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů v Praze s celostátní působností. Ten byl od roku 1958 převeden z ministerstva místního hospodářství do působnosti pražského národního výboru. Pražská památková rezervace navržená již počátkem padesátých let byla vyhlášena podle památkového zákona z roku 1958 nařízením vlády ČSR č. 66 dne 21. července 1971. Symbolický návrh k tomuto zákonnému vládnímu aktu přednesl Klub na své jubilejní valné hromadě k 70. výročí své existence dne 29. května 1970 v Brožíkové síni Staroměstské radnice. Obvod vládou vyhlášené Pražské památkové rezervace oproti původnímu návrhu zahrnoval navíc Nové Město s Vyšehradem, což lze posoudit jako značný kvalitativní posun v chápání památkového prostředí Prahy uplynulých dvaceti let. Mimořádný podíl na něm nepochybně měly systematicky prováděné stavebněhistorické průzkumy památkově chráněných domů, které vznikaly od padesátých let pod vedením doktora Dobroslava Líbala v Státním ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů. Výsledky těchto průzkumů s často překvapivými závěry skládaly postupně z mozaiky dílčích poznatků o architektonickém a urbanistickém vývoji Prahy působivý reálný obraz, doložený nejautentičtějšími prameny.

Od druhé poloviny sedmdesátých let se dostala do centra pozornosti Klubu a jeho technické komise, vedené ing. Zdeňkem Fukou, otázka dalšího osudu bývalého nádraží Těšnov, ohroženého výstavbou severojižní magistrály. Klub

38. Hlavní průčelní budova Těšnovského nádraží

podporuje myšlenku využití nádražní budovy Muzeem hlavního města Prahy či Národním technickým muzeem i navržený projekt jejího pootočení a dostavby severního křídla. Klub několikrát, bohužel bezvýsledně protestoval proti chystané demolici, která byla provedena 16. března 1985.

Koncem osmdesátých let byla již neodvratně určena k demolici škola na **Komenského náměstí na Žižkově** v rámci celkové plánované asanace Žižkova. Zatímco demolici okolní staré činžovní zástavby Klub považoval za nevyhnutelnou vzhledem k jejímu nevyhovujícímu stavu, s odstraněním školy, která původně měla být zachována, důrazně nesouhlasil. Technická komise Klubu zorganizovala v květnu 1987 důkladnou prohlídku objektu, při níž se zaměřila na kvalitu

technického stavu budovy, a vydala stanovisko, v němž plánovanou demolici považuje za naprosto neoprávněnou. Proti odstranění školy, která zůstala jako osamělý ostrůvek staré žižkovské zástavby této oblasti, se naštěstí zvedlo i veřejné mínění podporované sentimentem žižkovských patriotů. Po roce 1989 již naštěstí nebyla vůle kontroverzní demolici realizovat.

Podobně závažným případem bylo počátkem osmdesátých let i ohrožení **budovy Vinohradské tržnice** záměrem n. p. Ovoce a zelenina Praha postavit na jejím místě novou šestipodlažní budovu. Klub vyvinul velké úsilí o záchranu této budovy z roku 1903 a dosáhl i jejího zapsání do seznamu nemovitých kulturních památek. Technická komise Klubu i nadále sledovala projekční a rekonstrukční práce.

39. Budova Vinohradské tržnice před rekonstrukcí

Technická komise Klubu se svým neúnavným předsedou ing. Zdeňkem Fukou věnovala pozornost i objektům mimo jádro Prahy. V první polovině 80. let se ing. Z. Fuka a ing. arch J. Hyzler svými odbornými i organizačními silami zapojili do přípravných prací rekonstrukce a statického zabezpečení rotundy sv. Maří Magdaleny v Přední Kopanině, které byly úspěšně dokončeny k 700. výročí obce v roce 1985.

Přibližně ve stejnou dobu se Klub snažil o zachování kapličky bývalé osady Háje, na jejímž místě je dnes rozsáhlé sídliště Jihozápadní Město. Drobná hmota kapličky i ve velmi porušeném stavu zajímavě a ušlechtilě působila v okolní panelové uniformitě nového sídliště. Klub proto navrhl svou pomoc při realizaci její rekonstrukce, na vlastní náklad odvezl a deponoval litinovou sochu sv. Jana Nepomuckého se souhlasem investora ve své kanceláři po dobu stavebních prací. Obnovená kaplička se pak stala působi-

vou připomínkou sídelní kontinuity v těchto místech, připomínkou drobné venkovské osady, která musela ustoupit potřebám rostoucího velkoměsta.

V této souvislosti je třeba připomenout, že Klub též aktivně vystoupil ve prospěch zachování dvou mimopražských památek a jeho úsilí bylo úspěšné. Jednalo se o románský kostel sv. Bartoloměje v Červené nad Vltavou a řetězový most v Podolsku. Obě památky byly ohroženy v polovině padesátých let výstavbou vodního díla Orlick. Je velkou zásluhou Klubem delegovaných odborníků (akademik Z. Wirth, akademik B. Hacar, ing. Zdeněk Budinka a architekt A. Kubiček), že intervencí na příslušné orgány technické i památkové prosadili, vyprojektovali a spoluzajistili jak rozebrání a nové osazení kostela z Červené, tak podolského řetězového mostu, pro který bylo vyhlédnuto místo na Lužnici u obce Stádlce. Sestavování mostu probíhalo v letech 1970-1975.

VII Devadesátá léta - historie se překvapivě opakuje

Podobně jako všechny přechozí změny politického režimu, jen s výjimkou nacistické okupace, přivítal Klub Za starou Prahu politický převrat roku 1989 s nadějí, že v novém společenském a kulturním klimatu bude konečně plnohodnotně rozvinuta úloha státní památkové péče, bez ideologických zkreslení a preferencí, a náležitý respekt i úcta věnovány architektonickému dědictví minulosti. Stejně jako ve všech předchozích přelomových etapách však přišlo i nyní zákonité zklamání či vystřízlivění. Diktát totalitní moci totiž nevystřídal naivně očekávaný a bláhově vysněný demokratický respekt k názoru odborníků a znalců, ale opět diktát. Tentokrát diktát peněz, zisku, efektivity, ale i vlivu a moci. Pro současné členy Klubu věc nová, nikoliv ovšem pro Klub samotný, neboť z podobné situace vznikl.

Z jistého úhlu se dokonce zdá, jako by se kruh uzavřel a Klub se dostal zpět na počátek svého snažení před sto lety. Samozřejmě, navíc jsou zde dnes památkové orgány a legislativní rámec jejich činnosti - památkový zákon, procházející nyní strastiplným procesem novelizace. Ovšem nejpodstatnějším rozdílem proti době před sto lety je ta skutečnost, že památkové vědomí proniklo hluboko do obecně lidského etického kodexu podobně jako vztah k přírodě a její ochrana. Proto je dnes téměř nemyslitelná demolice objektu staršího dvou set let, který je již zcela všeobecně a podvědomě vnímán vzhledem ke svému stáří jako památkový. Mladší zástavba je však dnes ohrože-

na stejně, jako byly ohroženy veškeré měšťanské domy v době bestie triumfans.

Brzy po roce 1989 se opět, podobně jako před sto lety, zařadilo stavební podnikání mezi nejvýnosnější podnikatelské obory. Tentokrát se však stavební podnikatelé - investoři zaměřili v centru města na výstavbu nikoliv obytných, ale administrativních budov plných komfortně zařízených kanceláří. Přednostně byly zastavovány proluky (Myslбек na Příkopěch, Tančící dům na Rašínově nábřeží, Hypobanka na nám. Republiky, Longin Center na Rybníčku, Four Seasons na Alšově nábřeží a další), ale investoři se nezastavili ani před demolicí památkově nechráněných domů (novobaroční Špačkův dům čp. 1216-II v Klimentské ulici, klasicistní, ve 20. letech přestavěný, čp. 1067-II Na Poříčí, klasicistní čp. 973-II na Národní třídě, klasicistní čp. 1319-II v Žitné ul.).

Klub Za starou Prahu od roku 1990 bedlivě sleduje všechny stavební záměry ve středu Prahy a soustřeďuje se na posouzení jejich včlenění do organismu města, zvláště když je nyní jádro Prahy od roku 1992 zapsáno v Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO. Zvýšenou aktivitu vyvinul Klub před stavbou monobloku budovy Myslбек mezi ulicemi Na Příkopě a Ovocným trhem,¹⁰²⁾ hotelu Four Seasons na Alšově nábřeží¹⁰³⁾ a administrativní budovy ING/PPS na Hořejším nábřeží v Praze 5¹⁰⁴⁾ (o uvedených třech akcích podrobněji v článku H. a M. Polívkových na str. 178).

Dlouhodobě Klub sledoval nejprve stavebněhistorický a archeologický průzkum, poté nejrůznější záměry využití a nakonec i problematickou rekonstrukci kostela sv. Michala na Starém Městě¹⁰⁵⁾ (podrobněji viz článek M. Pavlíka na str. 176). Velká pozornost byla věnována také kontroverzní rekonstrukci Trautmannsdorfského paláce na Starém Městě¹⁰⁶⁾ (podrobněji viz článek R. Biegla na str. 190). Jako kulturní barbarství bylo Klubem označeno využití přízemí paláce Sylva-Taroucca na Příkopech pro uniformně kosmopolitní jídelnu McDonald's¹⁰⁷⁾ a dosud nerealizovaný záměr hotelového využití Novomlýnské vodárenské věže na Novém Městě.¹⁰⁸⁾ Jako bezohledná, unikátní historické prostředí nerespektující, byla označena novostavba Longin Business Center v ulici Na Rybníčku v samém sousedství rotundy sv. Longina¹⁰⁹⁾ (podrobněji viz článek K. Hanzlíkové na str. 182) a připravovaná přístavba Lindtova domu v dolní části Václavského náměstí prezentovaná jako převýšený věžový hranol¹¹⁰⁾ (podrobněji viz článek R. Biegla na str. 190).

Devadesátiletá činnost Klubu Za starou Prahu byla v roce 1990 oceněna Evropskou cenou památkové péče udělovanou Nadací Fridricha von Stein v Hamburku. Cena spojená s finančním darem 25 000 DEM byla předána dne 12. června 1990 v Brožíkově síni Staroměstské radnice zakladatelem nadace dr. h. c. Alfredem Töpferem do rukou tehdejšího předsedy Klubu JUDr. Oldřicha Hory. Laudatio přednesl prof. arch. dr. Alois Machatschek z Technické univerzity ve Vídni a děkovnou řeč předseda Klubu dr. Hora.¹¹¹⁾

V roce 1994 se podařilo již za předsednictví ing. arch. Josefa Hyzlera obnovit pravidelné vydávání klubovního periodika v půlročním intervalu. První **obnovené Zprávy Klubu Za starou Prahu** vyšly na jaře roku 1994 v redakci mladého

tajemníka Klubu Tomáše Kleisnera. V roce 1997 převzala redakční štafetu autorka tohoto článku.

Na tradici předválečných *diskusních anket* navázal Klub **uspořádáním semináře věnovaného barevnosti průčelí** dne 29. února 1996 v přednáškovém sále Národního muzea. Záznam referátů i diskusních příspěvků je publikován v klubovním zpravodaji.¹¹²⁾ Další podnětné sympozium, **o díle a škole prof. dr. Vojtěcha Birnbauma**, uspořádal Klub 5. listopadu 1996 v prostorách dominikánského kláštera v Praze 1. Také jeho obsah byl publikován.¹¹³⁾ Kontakt s členskou základnou udržuje Klub kromě pravidelného rozesílání klubovních Zpráv též pořádáním přednáškových a diskusních podvečerů - **Hovorů o Praze** - jedenkrát měsíčně ve spolupráci s Obvodní knihovnou v Praze 5. Tradice této volné řady pondělních podvečerů započala 14. června 1971 a do konce roku 1999 bylo v jejím rámci uspořádáno 278 akcí. Zakladatelem Hovorů a jejich prvním organizátorem, moderátorem a velmi často též hlavním přednášejícím byl prof. dr. Karel Krejčí. Hovory o Praze se v 70. letech - nesnadné době normalizace - staly významnou názorovou tribunou, jednou z mála možností necenzurovaného veřejného vyjádření názorů v oblasti kulturní historie a památkové péče. Po smrti zakladatele Hovorů v roce 1979 převzali jeho úlohu při přípravě a organizaci akcí dr. Oldřich Hora a dr. Helga Turková.¹¹⁴⁾

Devadesátá léta přinesla Klubu Za starou Prahu též výraznou obměnu členské základny a velký zájem o členství i ze strany studentů a mladých lidí vůbec. Od poloviny 90. let se tento příznivý trend projevuje i ve složení domácí rady Klubu. Na poslední valné hromadě 6. března 1999 bylo do třiadvacetičlenného výboru Klubu zvoleno 9 osob mladších třiceti let! Tak výrazné omlazení a příliv *čerstvých sil* Klub nepamatuje již

několik desetiletí. Po dvouleté pauze byla opět obsazena nelehká funkce jednatele Klubu jedním z mladých členů domácí rady Richardem Bieglem. Aktivity a dynamika, s níž nejmladší klubovní generace nyní přichází na jednání domácích rad, možná připomíná bouřlivé období Klubu před rokem 1910, tolik ovlivněné mimořádnými osobnostmi tehdy ještě neznámých mladých mužů - zejména P. Janáka, B. Hübschmanna,

V. V. Štecha, Z. Wirtha - a jejich konfrontací s názory starší generace. Snad se skutečně historie trochu opakuje. V každém případě se zdá, že myšlenka, na níž je Klub postaven, neztratila ani po sto letech nic ze své přitažlivosti. Skutečně nezávislá památková organizace schopná otevřeně vyslovit názory odborníků i formulovat citění kulturní veřejnosti a obyvatel města má v Praze stále své pevné místo.

Poznámky a odkazy

- ¹⁾ Jen v pražské asanaci bylo kromě cca 250 domů Josefova zbořeno cca 200 domů přilehlých částí Starého Města a dalších cca 200 staroměstských domů zbořila soukromá stavebněpodnikatelská aktivita. Ještě horší byla situace na Novém Městě, kde bylo v období přelomu století zbořeno cca 600 domů
- ²⁾ Luboš Jeřábek, *Boj proti starobylému rázu Prahy od století XVIII. až na naši dobu*, Praha 1904, str. 21
- ³⁾ Státní ústřední archiv, fond Zemský výbor 1874-1928, i. č. 4492, kart. 5382
- ⁴⁾ K činnosti Umělecké komise: Volné směry, roč. 1897, str. 186, 478, 518
Volné směry, roč. 1898, str. 177, 288
- ⁵⁾ Podrobněji k průběhu schůze: Volné směry, roč. 1899, str. 100
Národní listy, 28. a 29. 11. 1898
- ⁶⁾ Podrobněji k průběhu schůze: Volné směry, roč. 1899, str. 393
Národní listy, 17. 4. 1899
- ⁷⁾ Jednání manifestační a protestní schůze pražského lidu konané 16. dubna 1899 na Žofíně, samostatný otisk, Praha 1899
- ⁸⁾ Archiv Klubu Za starou Prahu, protokoly ze schůzí domácí rady Klubu Za starou Prahu.
- ⁹⁾ Tamtéž. Stejný pramen patří i k ostatním publikovaným informacím z jednání domácích rad Klubu, které již nejsou v dalším textu opatřeny odkazem
- ¹⁰⁾ Soupisná komise vznikla v souvislosti s pražskou asanací jako zvláštní orgán fungující pod magistrátem. Jejím cílem bylo sestavit inventář památek ohrožených regulací. Členy komise byli zástupci města a významných kulturních spolků a organizací. Komise se mohla vyjadřovat k regulačním záměrům města, její názor však nebyl pro městskou radu závazný
- ¹¹⁾ Volné směry, roč. 1900, str. 62
- ¹²⁾ Krása našeho domova, roč. I, 1905, str. 198
- ¹³⁾ Archiv Klubu Za starou Prahu, protokol ze schůze domácí rady Klubu 16. 1. 1905.
- ¹⁴⁾ Krása našeho domova, roč. I, 1905, str. 78, 149
- ¹⁵⁾ Tamtéž, str. 80, 95, obr. na str. 94 - 100
- ¹⁶⁾ Tamtéž, str. 98
Krása našeho domova, roč. II, 1905/1906, str. 30, 67
- ¹⁷⁾ Zemský výbor Království Českého v čele s nejvyšším zemským maršálkem (předsedou zemského sněmu) byl výkonným orgánem zemského sněmu, voleným ze zemských poslanců. Zemský výbor byl nejvyšší instancí územní samosprávy v zemi. Proti jeho rozhodnutí bylo možné podat odvolání u Správního soudního dvora, ale jen tehdy, pokud byl porušen rozhodnutím zemského výboru zákon
- ¹⁸⁾ C.k. Centrální komise pro výzkum a zachování stavitelských památek se sídlem ve Vídni byla zřízena císařským rozhodnutím v roce 1850, pracovat však začala až v roce 1853. Při centrální komisi působili konzervátoři, kteří dohlíželi na jednotlivé kraje
- ¹⁹⁾ Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XX, 1936, str. 61
- ²⁰⁾ Archiv Klubu Za starou Prahu, spisový archiv, karton VII
- ²¹⁾ Krása našeho domova, roč. II, 1905/1906, str. 82
- ²²⁾ Tamtéž, str. 143
- ²³⁾ Krása našeho domova, roč. V, 1909, str. 99

- 24) Krása našeho domova, roč. I, 1905, str. 151
- 25) Krása našeho domova, roč. III, 1907, Věstník Krásy našeho domova, str. 151
- 26) Krása našeho domova, roč. II, 1905/1906, str. 75
- 27) Krása našeho domova, roč. I, 1905, str. 93
- 28) Národní politika, 19. 4. 1900, článek O asanaci na Menším Městě pražském
- 29) Národní listy, 19. 4. 1900, článek Asanace Menšího Města pražského
- 30) Národní listy, 7. 6. 1912
- 31) Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. I, 1910, str. 24, 38, roč. II, str. 17
- 32) Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. I, 1910, str. 20
- 33) Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. II, 1911, str. 29
- 34) Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. I, 1910, str. 35
- 35) Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. II, 1911, str. 25
- 36) Archiv Klubu Za starou Prahu, spisový archiv, karton VII
- 37) Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. II, 1911, str. 1
- 38) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. VII, 1920, str. 3
- 39) Tamtéž, str. 4
- 40) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. IX, 1922, str. 14
- 41) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XIII, 1929, str. 1
- 42) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XIII, 1929, str. 3
- 43) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. VIII, 1921, str. 20
- 44) Alois Riegel (1858-1905), reprezentant tzv. vídeňské uměnovědné školy, generální konzervátor předlitavské části monarchie. V roce 1903 vydal spis „Der moderne Denkmalkultus. Sein Wesen und seine Entstehung“ (Moderní kult památek. Jeho podstata a vznik). V něm rozebírá pojem památky a její hodnoty. V památce nalézá cenu stáří (Alterswert). Důraz klade na všechny fáze vývoje památky a jejich originální hmotné substance, které je třeba zkoumat a dokumentovat vědeckými metodami. Nepřijatelné je dotváření a doplňování památky v historických formách. Rieglova teorie je základem tzv. analytické konzervační metody památkové péče (maximální odhalení a zviditelnění fázi sta-
- vebního vývoje památky). Teoretickým protikladem je syntetická restaurační metoda Václava Wagnera (1893-1962), která v památce nevidí jen historický dokument, ale trvale živé umělecké dílo, v zájmu jehož celkového estetického vyznění je památkář oprávněn použít i nápodoby a kopie.
- 45) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XIV, 1930, str. 1
- 46) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. VII, 1920, str. 6
- 47) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. X, 1924, str. 16
- 48) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. VIII, 1921, str. 17
- 49) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XII, 1928, str. 2
- 50) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XIII, 1929, str. 18
- 51) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XIII, 1929, str. 4, 36
- 52) Odpůrci přenesení Dientzenhoferova pavilonu publikovali v časopise Čin
- 53) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XV, 1931, str. 42
- 54) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XIII, 1929, str. 12
- 55) Teige Karel: Ochrana památek, in: Pondělní noviny, 1. a 8. 9. 1924, další články obdobného zaměření: Právo lidu, 16. 3. a 19. 3. 1924 Národní osvobození, 14. 6. 1924 Venkov, 28. 9. 1924 (článek J. Hilberta: Za dvacet let) Národní politika, 5. 12. 1924
- 56) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. X, 1924, str. 1
- 57) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XIII, 1929, str. 35
- 58) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XI, 1926, str. 17
- 59) Národní listy, 22. 12. 1928
- 60) Národní listy, 1. 1. 1929
- 61) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XII, 1927, č. 3, str. 2
- 62) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XV, 1931, str. 20
- 63) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XVI, 1932, str. 4
- 64) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XX, 1936/1937, str. 8, 13, 33, 49 a násl., 73

- 66) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XX, 1936/1937, str. 82
- 66) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XX, 1937/1938, str. 2
- 67) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XX, 1937/1938, str. 47
- 68) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XIV, 1930, str. 35
- 69) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XX, 1936, str. 27, 45
- 70) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XIII, 1934, str. 43
- 71) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XX, 1937/1938, str. 6, 44
- 72) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XXII, 1939-1947, str. 26
- 73) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XXIII, 1948/1949, str. 37
- 74) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XXII, 1939-1947, str. 29
- 75) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XXII, 1939-1947, str. 76
- 76) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XXIII, 1948, str. 14
- 77) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XXII, 1939-1947, str. 76
- 78) Tamtéž
- 79) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XXIII, 1948, č. 3-4, str. 1
- 80) Tamtéž
- 81) Tamtéž
- 82) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XXV, 1951, str. 41
- 83) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XXV, 1951, str. 45 a násl.
- 84) Tamtéž, str. 65
- 85) Ochrana památek, Věstník Klubu Za starou Prahu a jeho odborů, roč. XXVII, 1952, str. 22
- 86) Ochrana památek, Věstník Klubu Za starou Prahu a jeho odborů, roč. XXVII, 1952, str. 55
- 87) Ochrana památek, Věstník Klubu Za starou Prahu a jeho odborů, roč. XXIX, 1954, str. 30
- 88) Ochrana památek, Věstník Klubu Za starou Prahu a jeho odborů, roč. XXVII, 1952, str. 14
- 89) Ochrana památek, Věstník Klubu Za starou Prahu a jeho odborů, roč. XXIX, 1954, str. 2
- 90) Tamtéž, str. 3
- 91) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XXVI, 1951, str. 10
- 92) Ochrana památek, Věstník Klubu Za starou Prahu a jeho odborů, roč. XXIX, 1954, str. 22
- 93) Ochrana památek, Sborník Klubu Za starou Prahu na rok 1961, Praha 1961, str. 36
- 94) Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XXIV, 1949, str. 19
- 95) Zprávy Klubu Za starou Prahu, Praha 1970, str. 24
- 96) Ochrana památek, Sborník Klubu Za starou Prahu na rok 1959, Praha 1969, str. 92
- 97) Ochrana památek, Sborník Klubu Za starou Prahu na rok 1958, díl 2, Praha 1958, str. 17
- 98) Ochrana památek, Sborník Klubu Za starou Prahu na rok 1959, Praha 1959, str. 95
- 99) Ochrana památek, Sborník Klubu Za starou Prahu na rok 1958, díl 1, Praha 1958, str. 34
- 100) Ochrana památek, Sborník Klubu Za starou Prahu na rok 1959, Praha 1959, str. 129
- 101) Zprávy Klubu Za starou Prahu, Praha 1980, str. 102
- 102) Zprávy Klubu Za starou Prahu č.1/95, Praha 1995, str. 38
Zprávy Klubu Za starou Prahu č.1/97, Praha 1997, str. 33
- 103) Zprávy Klubu Za starou Prahu č.1/96, Praha 1996, str. 12
- 104) Zprávy Klubu Za starou Prahu č.1/98, Praha 1998, str. 26
- 105) Zprávy Klubu Za starou Prahu č.1/94, Praha 1994, str. 24, 26
Zprávy Klubu Za starou Prahu č.2/94, Praha 1994, str. 9
Zprávy Klubu Za starou Prahu č.2/96, Praha 1996, str. 5
Zprávy Klubu Za starou Prahu č.2/98, Praha 1998, str. 55
- 106) Zprávy Klubu Za starou Prahu č.2/97, Praha 1997, str. 12
Zprávy Klubu Za starou Prahu č.2/98, Praha 1998, str. 34
- 107) Zprávy Klubu Za starou Prahu č.2/98, Praha 1998, str. 38
- 108) Zprávy Klubu Za starou Prahu č.2/98, Praha 1998, str. 37
- 109) Zprávy Klubu Za starou Prahu č.2/98, Praha 1998, str. 30
- 110) Zprávy Klubu Za starou Prahu č.1/98, Praha 1998, str. 29
- 111) Zprávy Klubu Za starou Prahu, Praha 1992, str. 7
- 112) Zprávy Klubu Za starou Prahu č.2/96, Praha 1996, str. 81
- 113) Zprávy Klubu Za starou Prahu č.1/97, Praha 1997, str. 54
- 114) Zprávy Klubu Za starou Prahu, Praha 1982, str. 120

Tvůrčí architekti mezi členy a funkcionáři Klubu Za starou Prahu

Milan Pavlík

Myšlenky ochrany architektonického dědictví Prahy a boj za prosazení zásad ochrany života v dosud nezničených historických čtvrtích přivedly do řad Klubu Za starou Prahu již po roce 1900 čelné architektky své doby. Ti vystupovali velmi aktivně v jednotlivých kauzách, jak dokládají zápisy ze schůzí domácích rad Klubu a později články klubovního věstníku, a ovlivnili i svou další praktickou činností vývoj názorů na teorii ochrany památek.

Seznam členů Klubu koncem roku 1908¹⁾ informuje o velmi různorodé skladbě architektů, kteří se přihlásili k ideám ochrany staré Prahy v jeho prvním významném období, které můžeme omezit počátkem první světové války. Velké generační rozdíly, různé typy vzdělání a zkušenosti z architektonické praxe vnášely do života Klubu intenzivní napětí a bojovné diskuse o smyslu úlohy architekta při ochraně a rozvíjení historické Prahy a zpětně pak v teorii památkové péče.

Velký impuls pro tyto diskuse přinesla jak známá práce prof. Aloise Riegla *Der moderne Denkmalkultus* z roku 1903, tak vídeňské školení mnohých architektů u prof. arch. Wagnera, zakladatele vídeňské moderny, či vliv nových urbanistických idejí architekta Camilla Sitte.

Můžeme tedy konstatovat, že mezi členy Klubu se sešly k roku 1908 tři generace. Zcela mimořádnou osobností byl zástupce nejstarší generace architekt Josef Zitek, který však již roku 1909 umírá a klubovní život ovlivnil vlastně jen nepřímo – svým dílem, svými žáky a svými názory, které hájil jako předseda magistrátní *Umělecké komise* v době asanace.

V prvním desetiletí Klubu ovládali důležité pozice v domácí radě Klubu architekti narození po polovině 19. století. Nejvlivnější z nich byl profesor Jan Koula (1855-1919), který právě v prvním desetiletí 20. století stál na vrcholu tvůrčí činnosti a byl vůdčí osobností tehdejších padesátníků. Jeho vídeňské hansenovské školení a vliv Cornelia Gurlitta a Camilla Sitte jej přivedly k novoklasickému pojetí architektury. Na fasádách svých architektur však neváhal použít i historizující tvarosloví domácí proveniencence, nejvíce novobarokní. Byla to významná osobnost, která se angažovala v soutěžních porotách a v komentářích při urbanistických zásazích i regulačních studiích. Prosazoval uměřenou malebnost. Mezi vrstevníky Jana Kouly nacházíme v řadách členstva Josefa Sakaře (nar. 1856), Josefa Fantu (nar. 1856), Antonína Cechnera (nar. 1857), Celdu Kloučka (nar. 1855), Rudolfa Kříženeckého (nar. 1861), Ludvíka Láblera (nar. 1855) a další.

Všichni tito architekti, za funkcionalistické éry hluboce zatracovaní, byli nesporně brilantní kreslíři, vzdělání buď na pražské technice, nebo UMPRUM a velmi často i ve Vídni u prof. Hansena, Ohmanna, starší z nich u Fellnera a Hellmera či Siccardsburga a Van der Nülla nebo Achilla Wolffa. Opomíjení Celda Klouček či Richard Klenka z Vlastimilu studovali ve Frankfurtu či ve Francii. Jsme velmi dlužni těmto architektům, kterým historické slohy poskytly jistotu výrazu a dnes těžko dosažitelnou kvalitu řemeslného zpracování stavby např. činžovního domu, s nímž se dnešní panelák v detailu nemůže vůbec rovnat.

Ti z nich, kteří se dožili vysokého věku, svůj styl po roce 1900 modernizovali a přizpůsobili se secesnímu proudu (Josef Fanta). Můžeme k nim přiřadit i další z členů Klubu - Osvalda Polívku (nar. 1859), Antonína Balšánka (nar. 1865) i Josefa Bertla (nar. 1866).

Všichni byli ve své době velmi váženými osobnostmi, které své vzdělání a inspiraci doplňovaly studijními cestami po Evropě. Osud jim dopřál rozsáhlých realizací, z nichž některé, po období prudkého odsouzení nastupující další generací, jsou dnes považovány za reprezentační doklady české architektury a mnohé jsou i samy památkově chráněny (Obecní dům).

S jistou nadsázkou lze říci, že se tato generace členů Klubu zároveň paradoxně podílela některými realizacemi v asanačním obvodu i na katastrofické proměně Prahy (např. R. Kříženecký - Schierův dům na nároží Staroměstského náměstí a Pařížské třídy, nová budova na místě Dientzenhoferovy prelatury u Sv. Mikuláše, O. Polívka - budova městské pojišťovny na místě zbouraných domů severní strany Staroměstského náměstí). Jsme dnes také šťastni, že některé jejich návrhy se nerealizovaly (např. regulační plán Antonína Balšánka pro Malou Stranu, Koulova a později Englova idea na propojení Pařížské ulice s Letnou, která obsahovala

i myšlenku propojení s Václavským náměstím za cenu průlomu Starým Městem).

V roce 1904 byli do domácí rady Klubu zvoleni architekti Pavel Janák (nar. 1882), Antonín Engel (nar. 1879), v roce 1905 delegován spolkem Mánes Bohumil Hübschmann (nar. 1878), v roce 1907 Otakar Novotný (nar. 1880), Josef Chochol (nar. 1880) a v dalších letech před první světovou válkou ještě P. Šebek, Vl. Hofmann, J. Almer, A. Kubíček, F. Thoř, E. Mölzer, S. Sochor, F. Roith. Řadovými členy Klubu pak byli i J. Gočár, A. Špalek, M. Urban a L. Machoň. Ve vedení Klubu se tedy od roku 1904 začala formovat skupina mladých, dynamických absolventů architektonických fakult v Praze a ve Vídni, i vídeňské univerzity, která si počátkem 20. století vydobyla pověst moderní vysoké školy s proslulým ústavem dějin umění. Nepostradatelnými oporami klubovního života se na dlouhá léta stali zejména Pavel Janák, žák Wagnerův, a Bohumil Hübschmann, žák Wagnerův a spolupracovník Ohmannovy vídeňské kanceláře (do roku 1902). Obtížné kauzy se snažili řešit tvůrčím způsobem, přinášeli vlastní návrhy, s nimiž pak často Klub vystupoval jako se svým oficiálním názorem, aniž ovšem upíral příslušnému tvůrci autorství. V roce 1910 vyšlo první číslo oficiálního tiskového orgánu Klubu, *Věstníku Klubu Za starou Prahu*, jehož redaktorem se stal právě architekt Pavel Janák. Již v prvním čísle věstníku referoval v podrobném článku o Rieglových názorech na ochranu památek Zdeněk Wirth.²⁾ Právě on se stal ideovým vůdcem mladé generace, která se po rezignaci Jana Kouly na předsednický post v roce 1909 prakticky ujala vedení Klubu, a celoživotním zastáncem a obhájcem názorů Aloise Riegla.

Konflikt mezi starými a nastupujícími členy vedení Klubu byl neodvratný. Ještě dlouho do dvacátých let můžeme sledovat polemiky v denním tisku i na stránkách klubovního věstníku.³⁾ V nově

ustavené technické komisi Klubu pracovaly tehdy vycházející hvězdy českého architektonického nebe - mladý Josef Chochol, třicátník Antonín Engel, Pavel Janák, Bohumil Hübschmann.

V roce 1909 šokoval Prahu arch. Josef Gočár svým soutěžním řešením na přestavbu Staroměstské radnice (mrakodrap) a v letech 1911-1912 kubistickým návrhem domu U Černé Matky Boží. Všichni mladí architekti prosazovali tehdy v duchu Rieglových zásad nezadatelné právo architekta vložit novostavbu do historického prostředí a právo vyjádřit se soudobou moderní formou. Soutěže na přestavbu Staroměstské radnice (1901, 1904, 1909 ad.) však ukázaly úskalí jak historismu, tak moderní formy (tehdy wagneriánské moderny, secesního tvarosloví). Teprve po desetiletích se prokázalo, že nejbližze dospěl k úspěšnému zasazení novostavby do pražského prostředí projektem domu U Černé Matky Boží právě Josef Gočár.

Po první světové válce se dostaly do popředí snahy řešit ochranu historického

40. Prof. arch. Jan Koula

41. Arch. Pavel Janák

42. Arch. Bohumil Hübschmann

43. Arch. Antonín Engel

města v závislosti na jeho urbanistických funkcích. Antonín Engel v článku *Nové úkoly Klubu Za starou Prahu*⁴⁾ napsal: „...zkušenost nás poučila, že ani cenných památek nelze zachrániti, vezmou-li se jim životní podmínky.“ Nastává doba, kdy architektonická praxe tlumí radikální požadavky Rieglovy analytické teorie, u nás prosazované Zdeňkem Wirthem a Vojtěchem Birnbauem, předsedou Klubu v letech 1922-1923. Mluvčím reformní teorie syntetické se stal Václav Wagner, též člen domácí rady Klubu ve dvacátých a třicátých letech.

Zřízení poválečné Státní regulační komise pro Prahu a okolí byl čin, který měl dalekosáhlé důsledky. Komise vládla rozsáhlými pravomocemi. Důležité bylo, že rozhodující pozice v ní zaujali členové Klubu. Po Josefu Sakařovi se stal jejím předsedou bývalý předseda Klubu z roku 1919 dr. ing. Eustach Mölzer a členy postupně další osobnosti z okruhu Klubu, architekti Antonín Balšánek, Antonín Engel, Bohumil Hübschmann, Pavel Janák a Ladislav Machoň.

44. Arch. Josef Chochol

45. Arch. Vlastislav Hofman

Snahou tehdy revolučně naladěných komunistických architektů (Jaromír Krejcar) bylo znevážení Klubu, který si již vydobyl společenskou prestiž. Krejcar drsně varoval před „přehnanou péčí o starobylý ráz... , co existuje více v poplašené fantazii Klubu za starou Prahu než ve skutečnosti...“ (1923), „před terorem, který tu provádí několik sentimentálních uměleckých historiků nejen nad moderně cítícím architektem“ (1925).⁵⁾

V polovině 20. let vznikl Klub Za novou Prahu, který prosazoval programově agresivní konfrontační architekturu, která hrozila naprostým zničením genia loci Prahy. V této vážné chvíli začal Klub Za starou Prahu pracovat na požadavku ochrany historického města zákonem. V roce 1931 dokonce předložil návrh zákona vztahujícího se speciálně k území Hradčan a Malé Strany. Hnacím motorem této legislativně-architektonické činnosti, která přežila svou dobu, byl architekt Bohumil Hübschmann.⁶⁾ Tím se zařadil Klub mezi moderní instituce, jejichž činnost vyústila po druhé světové válce v mezinárodní dohody, tzv. charty o ochraně historických sídel, stvrzené mezinárodně platnými dokumenty.⁷⁾

Tuto moderní koncepci Klub hájil jak v třicátých letech, tak v těžkých válečných dobách i v neméně těžkých letech totality. Na štěstí stáli v čele Klubu zkušení, kultivovaní architekti-urbanisté (Bohumír Kozák, Emanuel Hruška, spolupracovali i architekti Jan Sokol a Jindřich Krise), kteří svou profesionální prestiží a aktivitou členů pomohli

zabránit jak likvidaci Klubu, tak totální devastaci země.

Přínos Klubu pro teorii a metodiku ochrany historických urbanistických celků charakterizoval Ivo Hlobil⁸⁾ takto:

1. Klub spojil různé tendence směřující k zachování historického města s teorií a zásadami památkové péče vídeňské školy dějin umění (Alois Riegel, Max Dvořák);
2. rozpracoval metodiku ochrany historického města územním plánem;
3. přenesl teorii ochrany uměleckého díla na historické urbanistické celky;
4. předložil návrh zákonné ochrany starého města;
5. naznačil řešení ochrany urbanistického celku a jeho architektonických památek v závislosti na aktivních užitkových funkcích.

Klub Za starou Prahu svým programem prokázal již v prvních letech své činnosti, že zastával moderní a teoreticky progresivní zásady při ochraně hodnot historických měst a zvláště Prahy. Stal se přitažlivým kolbištěm střetu názorů předních soudobých architektů. Z těchto diskusí vznikly nad konkrétními architektonickými úlohami myšlenkové závěry, které zpětně ovlivnily teoretické zásady Rieglovy školy.

Mnohé z těchto progresivních názorů můžeme najít v legislativních návrzích soudobé památkové péče a hlavně v programech mezinárodních dohod (chart). Klub a jeho činní architekti tak nesporně přispěli k pozitivním tendencím vývoje ochrany kulturních hodnot u nás i v širším evropském měřítku.

Poznámky a odkazy

- ¹⁾ Seznam členů Klubu Za starou Prahu dle stavu koncem roku 1908 byl publikován jako příloha brožury Klub Za starou Prahu, 1899-1909, vydané Klubem v Praze roku 1909. Je však překvapivé, že mezi členy není jmenován architekt Josef Chochol, který byl od roku 1907 dokonce členem domácí rady.
- ²⁾ Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. 1, 1910, str. 4
Zdeněk Wirth v této době působil jako asistent v Uměleckoprůmyslovém muzeu.
- ³⁾ Např. polemika ohledně regulace Podskalí

⁴⁾ Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. VII, 1920, str. 3

⁵⁾ R. Švácha v knize Od moderny k funkcionalismu (1985) cituje na str. 165 J. Krejcar: Mra-kodrapy v Praze (Československé noviny II., 11. 2. 1923) a J. Krejcar: Cesta k moderní architektuře (Disk II., 1925, str. 26). Ve druhém vydání Šváchovy knihy (1996) na str. 163

⁶⁾ Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek, roč. XV, 1931, str. 18

⁷⁾ Ivo Hlobil, Teorie městských památkových rezervací, Praha 1985, str. 15

⁸⁾ Tamtéž, str. 9

**Některé
případy, příklady
a podrobnosti ze stoleté
památkářské činnosti
Klubu Za starou Prahu**

2000

**STOLET
KLUB**

**STAROU
PRAHU**

1900

Regulační plán Starého Města v roce 1904

František Kašička

Vleký postup realizace z dnešního pohledu rozporuplné pražské asanace si vynutil, jak známo, pravidelné prodlužování asanačních zákonů v desetiletých intervalech. Prvého prodloužení docílila městská rada roku 1903. Souběžně byl vyhotoven *plán polohy* pro zbývající část Starého Města, jehož zpracováním na základě konkursu pověřila městská rada architekta Josefa Sakaře. Vypracovaný plán byl v dubnu a květnu 1904 podle platného stavebního zákona veřejně vyložen, aby se k němu mohli vyjádřit jak majitelé dotčených nemovitostí, tak veřejnost. Po důkladném prověření a projednání připomínek autorem polohopisného plánu a městskou technickou komisí byl nově upravený návrh předložen městskou radou v dubnu 1906 ke schválení sboru obecních starších. Závěrečnou schvalovací instancí byl Zemský výbor království Českého ve shodě s c. k. místodržitelstvím.

S velkou bedlivostí prostudoval vystavený plán polohy Starého Města v roce 1904 také Klub Za starou Prahu a podal své připomínky. Je velmi zajímavé sledovat tuto epizodu jako součást celkového zápasu Klubu za záchranu kulturního dědictví Prahy a v hrubých rysech ji připomenout. Současně s tím však zaznamenejme i tehdejší pohled městské rady, magistrátních komisí

a autora plánu, kteří se k připomínkám vyjadřovali. V jejich odpovědích, návrzích a argumentech se z našeho hlediska zřetelně zračí míra citu a znalostí architektonických, urbanistických a památkových hodnot staropražské zástavby, které ostatně mohl v plnější míře přinést až objevený plošný stavebněhistorický průzkum (pasportizace) Prahy, prováděný od roku 1951 pod vedením dr. Dobroslava Líbala v SÚRP MO.

Jedna z prvních připomínek Klubu proti novému plánu polohy se týkala Anenské ulice. Klub žádal zachování a upravení bývalého kláštera sv. Anny k veřejným účelům včetně zachování zbytků jeho gotických štítů. Na návrh autora plánu J. Sakaře městská rada žádost klubu zamítla „*ježto budovu celou nelze zachovati a ... fasáda do Anenské ulice jest úplně holá, zpuchřelá a zčernalá...*, po gotice není zde ani památky.“ Teprve pozdější záchranná zápolení dosáhla ušetření raně středověké trasy Anenské ulice s gotickým klášterním křídlem včetně jeho původních krovů a větších částí průčelních štítů do dnešních dnů.

Protest Klubu se dále týkal navržené regulace blízkého Pachtovského paláce čp. 208-I. Technická a stavební komise i městská rada doporučily tehdy zamítnout námitky Klubu s odůvodněním, že bývalý palác „*jest velice sešlá jednopat-*

46. Domy radničního bloku na Malém náměstí, kolem roku 1905

rová budova, téměř zřícenina, již nelze zachovat." Významná barokní památka svého druhu se středověkými konstrukcemi připisovaná M. Kaňkovi, případně J. J. Wirchovi, zůstala naštěstí dodnes součástí dochovaného historického fondu staroměstské části Pražské památkové rezervace i s ohroženou jedinečnou sousední Stříbrnou uličkou ve středověkých hranicích.

Nový plán polohy architekta Sakaře, navazující na předchozí regulační koncepcce, nešetřil ani Starou rychtu čp. 404-I při nároží ulic Rytířské a Na Můstku, v raně gotických zdech s předpokládanými substrukcemi Havelské brány

a s dalšími cennými stopami vrcholně gotických, renesančních a mladších zásahů. Společně s charakteristickým domem čp. 378-I U Zlatého úlu v dolním čele Václavského náměstí a s následujícími domy měla nyní padnout ve prospěch rozšíření ulice Na Můstku. Tady je nutno v zájmu pravdy přiznat, že Klub pro zachování Staré rychty a dalších domů při západním boku ulice Na Můstku byl tehdy nucen volit menší zlo a navrhl rozšíření ulice na úkor její protilehlé strany. Na tento námět přistoupil i arch. Sakař, kterého v tomto případě zaujala představa, že by tak figurální rizalit novorenesanční městské spořitel-

ny v Rytířské ulici padl do osy ulice Na Můstku. Dnes si lze lépe uvědomit rozsah ztrát, pokud by došlo k realizaci nabídnuté varianty. Jen nárožní dům čp. 383-I proti budově spořitelny má nad raně gotickými sklepy dochováno mladší středověké zdivo až do výše třetího patra a o jeho někdejší výstavnosti svědčí mimo jiné zejména nálezy freskové výmalby průčelí s vedutou gotické Prahy.

Zásadní protest vyslovil Klub proti navržené regulaci Malého náměstí na úkor radničního bloku od domu U Minuty čp. 3-I až po čp. 13-I U Zelené žáby, které dodnes tvoří rázovitý, výjimečně hodnotný soubor s četnými pozůstatky románských, gotických a renesančních stavebních článků. Stavební úřad, místní komise, stavební komise a nakonec i městská rada námitky Klubu zamítly ve shodě s názorem arch. Sakaře, že menší budovy čp. 5-I až 13-I nelze pro uvažovanou přístavbu Staroměstské radnice adaptovat a při dobré vůli lze ponechat pouze starou uliční čáru domu U Minuty a sousedního nárožního domu při Malém náměstí čp. 4-I.

Do svých námitek proti novému plánu polohy zahrnul Klub i loubí jediného dochovaného historického domu na západním boku Uhelného trhu - čp. 424-I a loubí domu středověkého původu a dočasného sídla W. A. Mozarta na nároží Skořepky čp. 420-I. Městský stavební úřad námitku nekompromisně smetl tvrzením, že domy nelze zachovat, a tím ani loubí. Podobně se vyjádřila i technická komise. Stavební komise a městská rada však s přihlédnutím k návrhu p. obecního staršího dr. Jana Podlipného doporučily loubí v případě Mozartova bydliště (čp. 420-I) zachovat, případně rozšířit i do zákoutí při kostele sv. Martina, a tato změna byla uložena k vypracování architektu Sakařovi. Později sestavený polohopisný plán

47. Perštýn s domem U Sladkých v pozadí, kolem roku 1905

podle návrhu soupisné komise nám však prozrazuje, že změna zde spočívala v návrhu novostavby na nové regulační čáře, při níž se uvažovalo se zřízením podloubí.

Regulaci západního boku ulice Na Perštýně podle Sakařova plánu přežily do dnešních dnů již pouze domy U Herzogů čp. 344-I a U Medvídků čp. 345-I. Protest Klubu, který směřoval proti rozšíření Perštýna na úkor této strany ulice, byl souhlasně zamítnut s odůvodněním, že

48. Zúžený úsek Melantrichovy ulice před jejím vyústěním na Staroměstské náměstí, kolem roku 1905

„rozšíření Perštýna jako velice důležité komunikace od Spálené ulice je velice nutné“ a že jmenované domy s významnými gotickými a renesančními konstrukcemi a články „nevynikají ani uměleckou, ani historickou cenou.“

VeJVodovu ulici včetně nárožního goticko-renesančního domu čp. 353-I U VeJVodů zachránilo po zamítnutí protestu Klubu zpomalení tempa stavebního podnikání v této oblasti, podobně jako ulici Michalskou a Jilskou.

V Michalské ulici byl Klub zřejmě nucen rezignovat na ztrátu zadních traktů domů při Havelské ulici a významného paláce U Zlatého melounu, zasazoval se však alespoň za ušetření následujících domů čp. 433-I a 434-I a naproti čp. 436-I - rozsáhlého v jádře gotického souboru U Železných dveří. U domů čp. 433-I a 434-I připustil architekt Sakař možnost jejich zachování, protože navržená regulační čára se zde jen nepatrně odchyluje od dnešních průčelí. V případě souboru U Železných dveří však doporučil zamítnout připomínky Klubu, protože dům „nevyniká ani fasádou, ani vnitřkem a gotický portál lze přenést na novostavbu.“ Městská rada a všechny komise s návrhem autora nového plánu polohy souhlasily.

Zásadní protest vznesl Klub proti regulaci Jilské ulice na úkor domů čp. 446-I až 450-I s odůvodněním, že toto rozšíření nepovažuje za nutné. Jmenované domy zahrnují prvořadě historické celky středověkých paláců opatů vilémovského a sedleckého kláštera, goticko-renesanční dům s románským jádrem čp. 449-I, Vratislavský dům čp. 450-I a západní díl průchozího domu U Železných dveří. Námitky Klubu stavební úřad, architekt Sakař, komise a městská rada zamítly, protože „ulice jest tak úzká, že ji pro budoucnost bez rozšíření nelze ponechat, a ježto nelze ji rozšířiti na straně západní, kde se nachází kostel sv. Jiljí a konvent dominikánů, musí se tak státi na druhé straně.“

V Melantrichově ulici byly podle nového plánu polohy ohroženy zejména goticko-renesanční dům U Dvou zlatých medvědů čp. 475-I a následující vzácné domy U Stříbrné konvice a U Zlaté konvice čp. 476-I a 477-I. Po novém zvážení hodnot a originality ulice a jejího vyústění do Staroměstského náměstí doporučil zde architekt Sakař jakoukoli úpravu Melantrichovy ulice

49. Vyústění Melantrichovy ulice do Staroměstského náměstí, kolem roku 1905

vyloučit. K této příznivé alternativě se přiklonila i městská rada.

Mimořádně stavebněhistoricky a archeologicky závažné území bývalé zahrady ústavu šlechtičen při Benediktské ulici s pozůstatky zejména románského kostela sv. Benedikta a s významnými nálezy sídla řádu německých rytířů a částí městské hradby zaniklo až výstavbou obchodního domu Kotva v letech 1970-1975. Klub Za starou Prahu protestoval proti návrhu dvou ulic napříč zahradou, které předpokládal Sakařův plán, a navrhoval zde zřídit veřejný sad. O zachování zahrady se přimlouval již roku 1904 i obecní starší a člen domácí rady Klubu dr. Luboš Jeřábek. Architekt

Sakař, městský stavební úřad i městská rada doporučily námítky Klubu zamítnout s odvoláním na výši nákladů, kterou by si vyžádalo zřízení veřejného parku, a na blízkost rozsáhlých sadů na Letné a navržených sadů v prostoru Anežského kláštera a u Sv. Petra.

Jedna z posledních námítek Klubu proti návrhu plánu polohy se týkala domů čp. 630-I až 633-I ve východním dílu Týnské ulice. Historické domy s četnými středověkými relikty zde vznikaly postupnými přístavbami k ohradní zdi starobylého Ungeltu. Při projednávání námítek bylo konstatováno, že „středověký půdorys, malebný a starobylý ráz ulice lze udržet pouze na

50. Nároží Anenského náměstí a Stříbrné uličky, kolem roku 1905

tak dlouho, pokud majitelé dotyčných domů nebudou pomýšleti na jejich zboření a vystavění nových budov. Tomu nelze v budoucnosti dosavadními zákonnými prostředky zabránit, a proto byla navržena úprava této ulice, která by se nynějšímu rázu jejímu přizpůsobila. V tomto duchu navrhl architekt Sakař společně se stavebním úřadem a technickou komisí zamítnutí námitek Klubu, ale stavební komise i městská rada naopak zde překvapivě doporučily zachovat nynější stavební čáru po pravé straně této ulice (ve smyslu požadavku Klubu) a podle projektu architekta Sakaře regulovat pouze stranu levou, což se také - naštěstí jen zčásti - později uskutečnilo.

Připomínky a námítky k plánu polohy architekta Sakaře představují sice epizodu ve stoletém čínorodém působení Klubu Za starou Prahu, nepochybně však významnou. Svědčí o tom především skutečnost, že historické

objekty, které Klub hájil, vesměs existují dodnes. Jejich těžko vyčíslitelné kulturní hodnoty byly výsledky pozdějších stavebněhistorických průzkumů ještě více zviditelněny, mnohé z těchto objektů byly uspokojivě památkově renovovány a využity a zůstávají nadále již nedílnou součástí dochovaného kulturního bohatství hlavního města.

Pramen:

Klub Za starou Prahu, spisový archiv, karton III - Regulace, složka Úprava města, Zpráva pro sbor obecních starších král. hlav. města Prahy o námitkách podaných proti návrhu úpravy Starého Města a části Nového Města z 21. 4. 1906, čj. III. 3393/06 (Magistrát hlav. města Prahy).

Dientzenhoferův pavilon na Smíchově

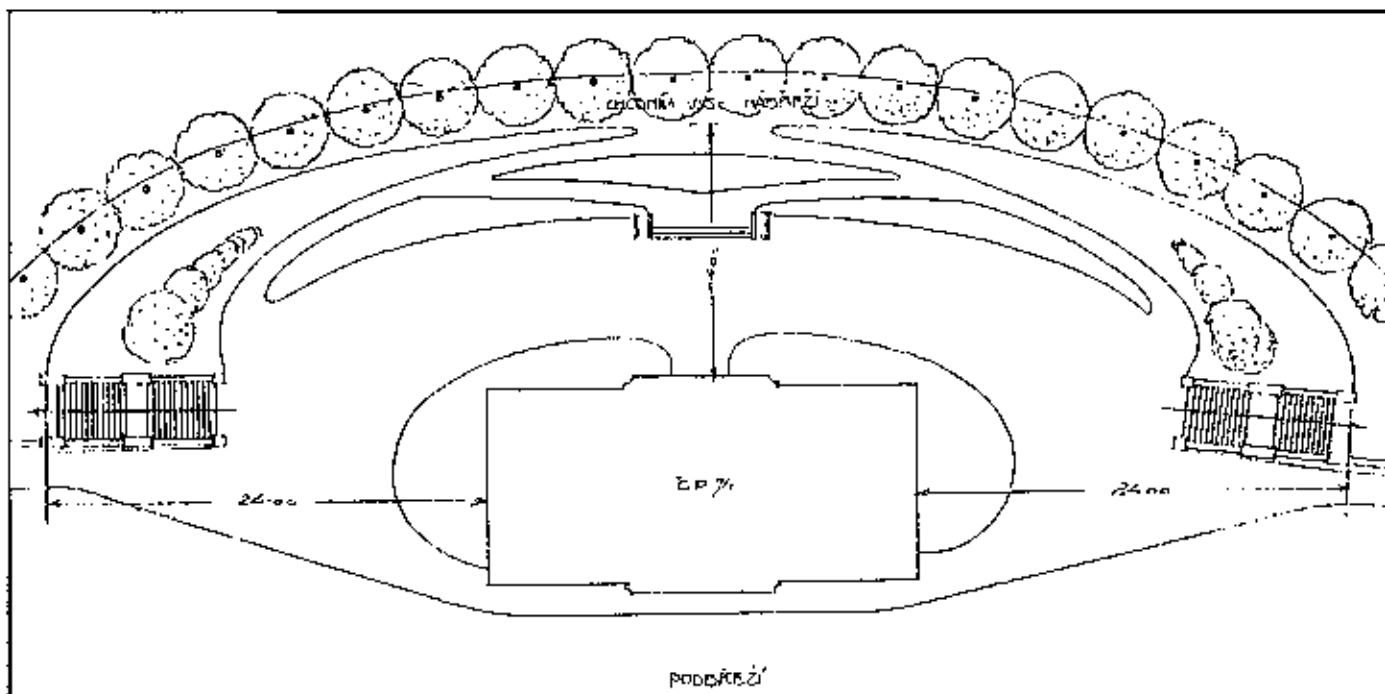
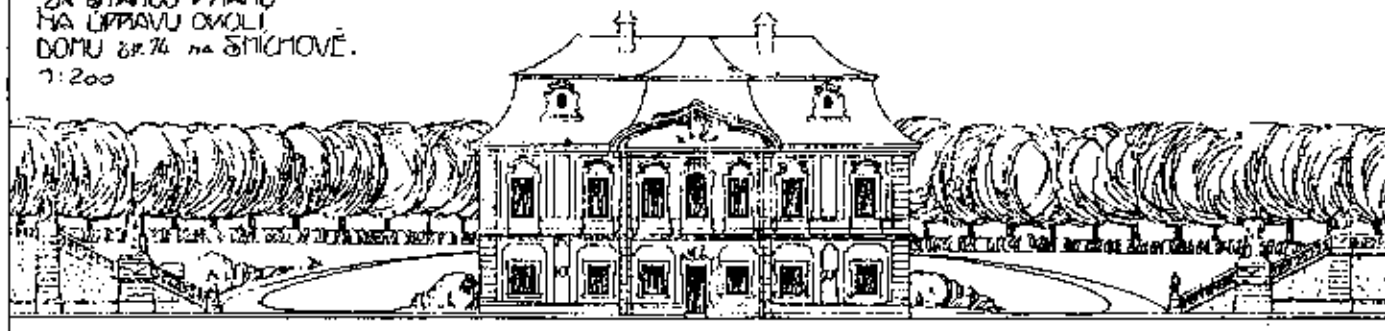
Kateřina Hanzlíková

Snaha o záchranu Dientzenhoferova pavilonu v bývalé botanické zahradě na Smíchově je jednou z neúspěšných kauz v historii Klubu Za starou Prahu, ačkoli Klub v této věci vystupoval velmi aktivně a nepochybně profesionálně. Poprvé se zastával této stavby v roce 1905, kdy šlo o úpravu jejího okolí v rámci regulačního plánu Smíchova a podruhé v roce 1928, kdy se již jednalo o nebezpečí její fyzické likvidace v souvislosti s výstavbou nového Jiráskova mostu. Drobná zahradní architektura pavilonu (Smíchov - čp. 74), přičítaná dle slohové analýzy K. I. Dientzenhoferovi, vznikla kolem roku 1735 jako součást villegiatury (koleje), kterou zde na pozemcích někdejší kartuziánské zahrady založili jezuité ze staroměstského konviktu sv. Bartoloměje pro své gymnazijní chovance. Stavba byla pohledovým zakončením střední osy rozsáhlého architektonicky utvářeného parku, jenž vznikl skoupením starších zahrad.¹⁾ Situování stavby nebylo náhodné, zahrady s letohrádky měly na území dnešního Janáčkova nábřeží, na rozhraní Újezdu a Smíchova, značnou tradici a byly proslulé svou malebností, počnaje věhlasnou kartuziánskou zahradou P. Marie, na kterou navázaly pozdější šlechtické letohrady např. Slavatovský či Eggenberský. Samotná architektura Dientzenhoferova pavilonu přes drobné měřítko stavby vynikala uměřenými propor-

ce a vytříbeným členěním průčelí, podobně jako např. stavba stejného zaměření - vila Amerika.²⁾ V tomto duchu Klub Za starou Prahu ústy Z. Wirtha jako jeden z prvních definoval výtvarnou a architektonickou hodnotu stavby jako základní předpoklad zájmu o její ochranu.

Po zrušení jezuitského řádu byl park chovanců konviktu roku 1775 přeměněn na botanickou zahradu pražské univerzity, která zde existovala do roku 1898. Tehdy byla botanická zahrada přemístěna do ulice Na Slupi a smíchovské botanické pozemky částečně rozparcelovány pro stavbu činžovních domů a částečně zahrnuty do nově regulovaného nábřeží. Podle necitlivého návrhu technického úřadu města Smíchova z roku 1905, který byl těsně před první světovou válkou realizován, byla plocha botanické zahrady před pavilonem zasypána, vzrostlá vegetace vykácena a vznikla zde šablonovitá parková úprava. Pavilon samotný byl pak vestavěn do nového zvýšeného nábřeží a v těsné blízkosti obehnán zdí, takže se ocitl v jakési šachtě, která pohledově zakryla celé spodní podlaží a zásadně tak změnila vyvážené architektonické proporce průčelí. Z druhé strany vedla kolem budovy vozovka, která se jí vyhýbala pouze v nejnútnejší míře obloukem.³⁾ Klub Za starou Prahu protestoval proti této nedůstojné úpravě ještě ve fázi zrodu a předložil stavebnímu úřadu Smícho-

NÁVRH KLUBU
ZA STAROU PRAHU
NA ÚPRAVU OKOLÍ
DOMU č.p. 74 na SMÍCHOVĚ.
1:200

51. Klubovní návrh na úpravu okolí Dientzenhoferova pavilonu

va a Zemskému výboru království Českého vlastní upravovací plán okolí pavilonu vypracovaný architektem Pavlem Janákem. Tento návrh i s pohledovými studii byl pak prezentován veřejnosti, jak bylo zvykem, ve výloze vybraného knihkupectví na frekventovaném místě Prahy. Přestože klubovní návrh regulace nábřeží podpořil i Zemský výbor království Českého, smíchovská obec se k němu postavila odmítavě a zrealizovala svůj původní návrh.⁴⁾

Vypracování upravovacího plánu pro Dientzenhoferův pavilon bylo v rámci technické komise Klubu svěřeno Pavlu Ja-

nákovi, který v této době několikrát řešil úpravu zelených ploch kolem památkových objektů (návrhy vzorových řešení okolí kostela sv. Jindřicha a sv. Petra). Janákův projekt vyšel, jak bylo pro autora typické, z přesné teoretické analýzy závad úředního návrhu. Největší chybou podle něj bylo, že stavba nepopíratelné architektonické hodnoty byla podřezána pouze jako „nutné zlo“ a zbavena všech vazeb k okolnímu prostředí.⁵⁾ Ztráta přirozeného prostředí památky byla v rámci teorie Klubu Za starou Prahu pocíťována takřka stejně silně, jako její fyzická zkáza: „.....způsob a okolnosti, za jakých má

52. Průčelí Dientzenhoferova pavilonu od Vltavy

(pavilon) být zachován budoucnosti, skoro se vyrovnají fyzické zkázce".⁶⁾ Vedoucí myšlenkou Janákova návrhu bylo tedy obklopit dům opět zahradní úpravou, třeba i minimálních rozměrů a s použitím byt i skromných prvků zahradní architektury, protože takové prostředí je této stavbě vlastní, pro ně byla stavěna. Není přitom nutné trvat za každou cenu na kopii původního stavu. Postačí vytvořit kolem budovy znovu architektonicky utvářený prostor - vlastní prostorovou jímku - a to osázením stromů po obvodu oblouku nového nábřeží. Tím se zakryje pohled na nábřeží, iluzivně se zvýší dojem hloubky prostoru a nebude téměř znát, že násyp vznikl jako umělé dodatečné řešení.⁷⁾ V Janákově projektu se terén k nábřežní zdi zvyšuje postupně, čímž zmizí šachta, pracuje se s rampovými schodišti jako prvky historické zahradní architektury. Vyšší terén nábřeží proti nižšímu terénu založení stavby se tak postupně vytrácí

mušlovitou formou a vzniká tak vhodné zahradně upravené pozadí pavilonu.⁸⁾ Tento návrh přitom vyžadoval jen o málo větší odstup průčelí od nábřežní zdi nežli návrh úřední, což nepředstavovalo velké navýšení investic. Navrhované řešení vlastně přímo navázalo na záměr úředního regulačního plánu, dodalo mu pouze citlivou architektonickou formu. Tuto vlastnost lze obecně považovat za velký klad Klubem předkládaných projektů, které byly vždy realistické, vycházející přímo z požadavků regulačních plánů a tím pro obec přijatelné a přímo použitelné. V pozadí Janákova návrhu pro smíchovský zahradní pavilon však stojí ještě další teoretická myšlenka. Podle ní, jestliže není možno zachovat památku spolu s jejím původním prostředím, je nutné se aktivně podílet na vytváření prostředí nového, v němž budou cenné památky zakomponovány jako solitéry. Podle Janáka se pavilon nachází v tak výhodné

53. Průčelí Dientzenhoferova pavilonu od Smíchova po regulaci

poloze, že by ho bylo možné s úspěchem použít ne-li přímo jako dominantního bodu celé okolní regulované části, tedy alespoň jako ohniska zde projektované sadové dispozice. Přitom jej úřední plán zcela pomíjí a nedovede zapojit do vznikajícího moderního prostředí. Naproti tomu „návrh Klubu jest pokusem o zfruktifikování estetického kapitálu barokního domku“.⁹⁾ Z moderního pohledu jsou totiž památky cennými dekorativními a oživujícími prvky prostředí, v dnešní době nudných a šablonovitých čtvrtí, a to bez ohledu na jejich význam pro historii.¹⁰⁾

Dientzenhoferovu pavilonu, významné pražské památce vrcholného baroka, znatelně poškozené necitlivou regulací okolí na počátku století, však začala na konci dvacátých let hrozit demolice. Zhruba od druhého desetiletí se začalo pomýšlet na stavbu dalšího mostu ústícího na smíchovské straně, což nabývalo na aktuálnosti ve dvacátých letech v sou-

vislosti s komunikačním přetížením mostu Palackého. Nejprve bylo uvažováno o stavbě mostu v prodloužení ulice Myslíkovy, od toho však bylo záhy upuštěno pro nemožnost rozvinout na obou stranách řeky předmostí (kvůli stávající činžovní výstavbě) a pro nevhodné napojení na dálkové komunikace. Právě z tohoto důvodu - napojení na Plzeňskou třídu ze středu města - městská rada roku 1927 rozhodla projektovat most v trase Resslovy ulice s vyústěním do ulice V Botanice, tedy přímo v trase, jež by vedla přes Dientzenhoferovy sady a bourala přitom pavilon. Za tuto variantu se postavila i Státní regulační komise, ovšem za předpokladu, že Dientzenhoferův pavilon bude přemístěn na jiné místo.¹¹⁾ S přemístěním stavby souhlasila i obec pražská, která si nechala vypracovat expertní posudek o možnosti přemístění. Avšak myšlenka přemístění stavby nebyla úředními orgány dále rozvíjena a rozpracována.

54. Úprava okolí Dientzenhoferova pavilonu kolem roku 1910

V okamžiku, kdy bylo úřední řízení ukončeno a trasa nového mostu schválena, svolal Klub Za starou Prahu veřejnou anketu o přemístění Dientzenhoferova pavilonu (konanou 30. října 1928 na filozofické fakultě), která se stala poslední nadějí fyzické záchrany této stavební památky.¹²⁾

Cílem mělo být podrobnější nastínění technických parametrů přesunu - proto Klub přizval stavební experty, a zveřejnění celé této památkové kauzy - proto byli

přizváni představitelé veřejných institucí (ministrský rada, předseda Památkového sboru hl. města Prahy, člen Národního shromáždění). Účastníci ankety se jednoznačně shodli na návrhu, aby byla městská rada vyzvána k vypsání veřejné soutěže na přenesení stavby,¹³⁾ avšak tento poslední apel za záchranu Dientzenhoferova pavilonu zůstal bez odezvy ze strany úřadů a pavilon byl při dokončování stavby nového mostu zbořen.

Poznámky a odkazy:

- 1) Za starou Prahu. Věstník pro ochranu památek, roč. XIII, 1929, str. 4. Anketa o přemístění Dientzenhoferova pavilonu konaná dne 30. října 1928 v budově filozofické fakulty v Praze
- 2) Tamtéž
- 3) Krása našeho domova, roč. I, 1905, str. 95. Úprava okolí zahradního domku čp. 74 (na pozemcích býv. botanické zahrady) na Smíchově
- 4) Tamtéž, roč. I, 1905, str. 80. Barokní pavilon v bývalé botanické zahradě

- 5) Pavel Janák, Úprava okolí zahradního domku čp. 74 v bývalé botanické zahradě na Smíchově, Architektonický obzor, roč. IV, 1905, č. 2, str. 5
- 6) Viz pozn.³⁾
- 7) Viz pozn.⁵⁾
- 8) Viz pozn.¹⁾
- 9) Viz pozn.⁵⁾
- 10) Tamtéž
- 11) Viz pozn.¹⁾
- 12) Viz pozn.¹⁾
- 13) Viz pozn.¹⁾

Braunův dům na Novém Městě

Kateřina Hanzlíková

Akce na záchranu Braunova domu zaujímá významné místo v dějinách Klubu Za starou Prahu. Ačkoli nakonec skončila neúspěšně, může posloužit jako příklad toho, jak Klub postupoval po stránce právní, žurnalistické a projekční na vrcholu své aktivity. Rozvinul souběžně celou škálu již dříve prověřených metod a aktivit - usiloval právní cestou o oddálení bourání, intervenoval v městské radě a zemském výboru, neúnavně znovu a znovu předkládal celou záležitost veřejnosti a konečně předložil hned dvě varianty detailně propracovaného projektu na záchranu historického domu s ohledem na nové využití objektu od architektů Pavla Janáka a Vlastislava Hofmana. Tyto projekty, které by se z dnešního pohledu mohly zdát snad příliš památkářsky kompromisní a které maximálně vycházely vstříc soukromovlastnickým zájmům, jsou však ztělesněním reálnosti klubovních návrhů, které se nikdy neomezovaly na ideální, v praktickém životě neprůchodná řešení. Skutečně se těmto projektům díky jejich charakteru a propagaci dostalo tichého souhlasu úřadů a stačil by býval souhlas vlastníka, aby byly schváleny ve stavebním řízení. Ten však neustoupil z pozice naprosté ignorance a dům byl zbořen 19. září 1910. Na jeho místě byla postavena novostavba čtyř-

patrového činžovního domu od stavitel Ed. Huliciuse.

Barokní dům čp. 730-II stával na nároží ulic Vodičkovy a Jungmannovy. Nechal si jej vystavět roku 1726 slavný sochař Matyáš Bernard Braun a opatřil jej vlastní plastickou výzdobou a svým znakem nad hlavním portálem. V majetku sochařovy rodiny byl pak dům až do roku 1773.¹⁾ V čem spočívá jedinečná historická a umělecká hodnota domu, charakterizoval Zdeněk Wirth. Ve svém hodnocení se soustředil na to, co je podle něj nejcennější - tedy průčelí, snad záměrně proto, aby uvolnil ruce mladým architektům technické komise k zásahu do dispozice objektu. Radikální památkářský postoj by v tomto případě vedl do slepé uličky. Podle Wirtha se průčelí domu velice odlišuje jistým konzervativismem od zvlněných forem pražského baroka. Tímto jistým archaismem je proto ojedinelé a ukazuje také na specifický vkus majitele. Kromě hodnoty umělecké má i velkou cenu historickou, jako dům významného umělce, a je tedy i památkou na tuto osobnost.²⁾

Zboření domu začalo vážně hrozit na počátku roku 1910, kdy dům získal nového vlastníka. Majitel v rámci svého podnikatelského záměru zamýšlel vystavět na nároží nový polyfunkční objekt a zásadně odmítal zachování staré-

55. Originální barokní fasáda Braunova domu

ho domu s tím, že jeho prostory mu nemohou přinést dostatečný zisk. Klub majiteli odpověděl podáním ideového návrhu, aby byla do nádvorního prostoru domu vložena novodobá vestavba, která by spolu s prostory historického domu poskytla stejnou užitnou plochu jako novostavba. Toto tvrzení bylo doloženo výpočty užité plochy v obou případech. Pro odmítavý postoj majitele nezbylo architektům technické komise Klubu než dovést ideový návrh do podoby konečného projektu na ochranu historického domu, včetně nárysu fasád, půdorysů a modelu. To vše bylo provedeno bez nároků na honorář a dokonce ve dvou variantách - architektů Janáka a Hofmana.³⁾

Základní myšlenka však byla shodná. Nový dům se měl vztyčit na pilířích umístěných ve dvoře starého domu a ve formě obří nástavby vyrůstát nad hmotou původní stavby (nad dvorem

56. Braunův dům mezi Jungmannovou a Vodičkovou ulicí, 1910

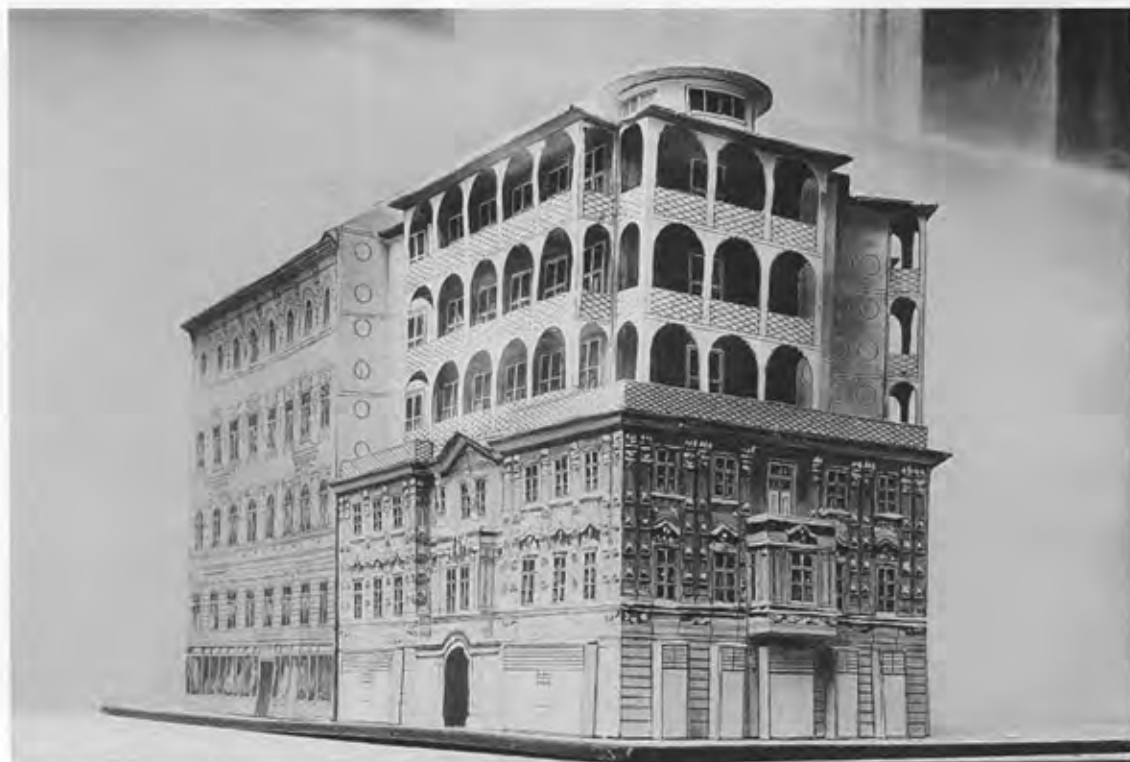
a celou zadní částí), dosahuje přitom výšky okolních nových činžovních domů, přičemž barokní střecha by zůstala zachována pouze nad předním traktem na nároží. Co se týče velikosti, má nástavba hmotově převyšovat starou část. V půdorysech konečného projektu jdou architekti ještě dál - v podstatě ruší historickou dispozici všech

podlaží a nahrazují ji novým provozním schématem, z historického domu ponechávají pouze průčelí s úsekem střechy jako uměleckou kulisu. Principiální souvislost s některými rekonstrukcemi uskutečněnými v Praze v nedávné době není třeba připomínat.

Rozhodně na svou dobu velmi radikální a odvážný projekt obhajuje Pavel Janák teoreticky takto: „...je to přirozené rozvíjení prostředků, které znala již stará doba při přestavbě radnic, kostelů i domů - vestavění nového domu na pilířích do starého jádra“. Docházelo k tomu prý často, když starý dům již potřebám nové doby nevyhovoval a musel být upraven. Projekt měl podle něj být přirozeným navázáním na vlastní principy historické architektury.⁴⁾ Tato argumentace nám ovšem zní nepřesvědčivě, v době, kdy vztah k památkám byl už uvědomělý, rozhodně nešlo o bezděčný zásah. Byla to spíše jediná reálná možnost, jak zachránit alespoň podstatnou část historického domu (dnes bychom ale vnímali dispozici jako nedílnou součást celku architektury), anebo z jiného úhlu pohledu odvážný experiment, jak moc se lze přiblížit k památce s moderní architekturou a jaký bude výsledný kontrast. Pokus ve své podstatě jistě velmi cenný a poučný. Vystává zde vlastně nový problém: nikoliv jak přizpůsobit novostavbu historické zástavbě, nýbrž jak zapojit památkové torzo do zcela zregulovaného a zmodernizovaného prostředí. Slovy Pavla Janáka, jde o: „zachování památky umělecké v moderním okolí a rozumnou, esteticky odůvodněnou regulaci nároží.“⁵⁾ Ve zvoleném přístupu se odrážejí obě metodologická východiska památkových teorií Klubu Za starou Prahu: na jedné straně nelze bránit nastupujícím potřebám nové doby, nová tvorba se musí projevit moderní formou, a na druhé straně snaha

zajistit památky konzervační metodou, kdy se nová architektura nesmí dotknout jejich původnosti. Pro starou vybranou část budou platit přísná konzervační pravidla, nová část se k ní ale připojí se vši razancí vlastních výrazových prostředků a funkčních požadavků. Pavel Janák v tomto duchu popisuje svůj projekt: „...připouštíme přestavbu jen pak, jestliže stará část bude jako samostatná a samobytná co nejúčinněji ve svém zjevu zachována a když se nová část proti ní pokud možno s největším respektem k ní odliší.“⁶⁾ Jeho myšlenku ještě více osvětlují rukopisné poznámky na jedné ze studií fasády, kde jsou jednotlivá hesla stavěna proti sobě. V podstatě jde asi o to, je-li Braunův dům kompaktně komponovaná hmota se zdůrazněnými výškovými osami v průčelích, bude se nový dům odlišovat tím, že nemá výškové osy a jeho hmota bude úmyslně rozdvojená kompozice. Dále jestliže architektonická hodnota starého domu spočívá v jeho bohaté plastičnosti a zdobnosti povrchu, bude nový dům záměrně nečleněný a nezdobný v ploše průčelí, zato bude toto pojato barevně. A konečně, je-li stará architektura založena na kompaktní hmotě, bude nový dům kontrastovat tím, že bude co nejvíce odhmotněn - prostřednictvím ložží - a stane se tak lehkou stavbou.⁷⁾ Na okraj studie si pak její autor poznamenal: „proporce v souladu, prostředky opačné“.⁸⁾

Přes proklamovaný ostrý kontrast mezi starou a novou částí směřuje ve skutečnosti Pavel Janák celým svým založením intuitivně k tomu, aby spojení nové naddimenzované části se starou bylo pokud možno přirozené. Forma nové části by například mohla být mnohem modernější ve srovnání s návrhem V. Hofmana. Vestavba v pojetí P. Janáka působí přirozeněji spíše jako samostatný nový dům stojící v pozadí

57. Návrh arch. P. Janáka na záchranu Braunova domu, 1910

za starým domem; tím, že je zdůrazněna jeho vertikálnost, se zdá vyrůstat logicky z terénu v pozadí. Hofmanova architektura působí naproti tomu jako mohutná nástavba dalších dvou pater, motiv průběžných oken ostře kontrastuje s historickým průčelím. Forma architekta Janáka se více blíží principům historické architektury a tím je ohleduplnější ke staré části. V pohledu od nároží hmota poněkud ustupuje za líc barokní fasády, což je pohledově příznivější a odpovídá logice konstrukce. Zmírnění dojmu velké hmoty je dosaženo pomocí motivu lodžii. Forma arkádové lodžie je jakási obecně historická forma, ke které se Janák často uchýlil, když měl projektovat v historickém prostředí (návrh dostavby Staroměstské radnice). Arkádové lodžie v patře nad sebou jsou vlastně něčím, co k městské palácové architektuře patří. Druhá varianta Janákova návrhu, ke které nevypracoval model a kterou nakonec

neprezentoval jako definitivní řešení, se poněkud liší. Je míněna ještě více v historickém duchu jako nástavba domu o další podlaží. Konzolová římsa a mohutná střecha dostavby tradiční formy tak vlastně přebírají funkci původní barokní střechy a celý dům vypadá tak, že byl pouze zvýšen a dostal nové zastřešení.

Klubovní projekt na záchranu Braunova domu vyvolal svou radikální podobou odbornou polemiku. Kritika zazněla z řad architektů na stránkách Architektonického obzoru v tom smyslu, že projekt je příliš kompromisní - příliš vychází vstříc regulačním a soukromovlastnickým požadavkům, a tak zachovává z historického objektu pouze část - a že než zachovávat dům za těchto okolností, to raději jej zbořit.⁹⁾ Tato formulace ovšem nenechala klidným Pavla Janáka, jenž byl znám schopností brilantní teoretické argumentace. V polemice s kritickými hlasy odpoví-

58. Návrh arch. V. Hofmana na záchranu Braunova domu, 1910

dá: „Ale povinností a posláním Klubu je, aby hájil fyzickou existenci památek, a i tentokrát, kdyby zachování bylo dosažitelné jen fragmentárně a v kompromisu.“¹⁰⁾ Existuje ve světě mnoho památek, např. antických, v podobně fragmentárním duchu, a přece mají svou hodnotu a působivost. Jestliže se prosadí návrh Klubu, bude stále ještě možné v budoucnu, v době většího uvědomění, vrátit stavbě samostatnost domu.¹¹⁾

Závěrem hodnocení klubovního projektu je třeba říci, že jeho koncepce nebyla zcela ojedinělá, ale že zapadala do kontextu soudobé architektury. V témže duchu byly koncipovány i návrhy na záchranu jiných pražských palácových staveb. To, co se nepovedlo u Braunova domu v Jungmannově ulici ani u Thun-Salmova paláce taktéž v Jungmannově ulici (přístavba budovy Škodových závodů, kde jeden z návrhů byl od Pavla Janáka), bylo uskutečněno na budově Anglobanky v Hybernské ulici. Josefu

Gočárovi se zde podařilo realizovat Janákovu myšlenku na zachování původního průčelí představeného novostavbě.¹²⁾

Vypracováním výše popsaných projektů však snaha Klubu Za starou Prahu o záchranu Braunova domu neskončila. Následovala celá řada dalších na sebe navazujících akcí, jejichž šíře a profesionalita jako by spíše příslušely oficiální ochranářské instituci nežli klubu zájemců o památky. Zástupci Klubu informovali odbornou veřejnost a obraceli se s žádostí o iniciování veřejné znalecké ankety, svolané městskou radou a složené ze zástupců uměleckých sdružení a spolků, kteří by vypracovali návrhy na konzervaci domu. V tomto smyslu se měly angažovat následující instituce: c. k. Centrální komise pro zachování památek, Jednota výtvarných umělců, Mánes, Umělecká Beseda, Spolek architektů a inženýrů. Anketa však nebyla pro nezájem městské rady nikdy svolána.¹³⁾ Na zveřejnění celé záležitos-

59. Bourání Braunova domu v roce 1910

ti Braunova domu kladl Klub velký důraz. Klubovní projekty a modely byly vystaveny v Topičově knihkupectví, kopie projektů zaslány městské radě a zemskému výboru, veřejnost byla pravidelně informována v nedělních rubrikách nejčtenějších novin.¹⁴⁾

Zajímavý byl i vývoj kauzy po stránce procedurální a právní. Vídeňská centrální komise, která byla pravidelně zpravována o postupu celé záležitosti, byla požádána o oficiální podporu stanoviska Klubu Za starou Prahu. Předseda Klubu a zemský konservátor dr. Luboš Jeřábek skutečně podal městské radě protest proti bourání Braunova domu, právnicky založený na § 34 platného stavebního řádu, podle kterého novostavby hyzdící městské prostředí povoleny býti nemusejí.¹⁵⁾ O tento odstavec stavebního řádu se Klub často při svých argumentacích opíral, neboť při absenci památkového zákona to byl je-

den z mála právních prostředků na ochranu památek.

Přes všechny podniknuté iniciativy však zůstala městská rada zcela pasivní a dne 22. července dala majiteli domu povolení k bourání s odůvodněním, že nezbývá nic jiného, když nechce přistoupit na návrhy Klubu.¹⁶⁾ Ten však ani potom neustal ve svém úsilí. Místopředseda Klubu J. Emler vznesl ve sboru obecních starších námitku proti oprávněnosti rozhodnutí městské rady o zbourání Braunova domu, neboť předtím nedošlo ke schválení plánů novostavby (jež mělo právně předcházet).¹⁷⁾

Mezitím byla vedena čilá korespondence s majiteli okolních domů, kteří posléze 17. srpna podali protest (snad hlavně z iniciativy Klubu) proti bourání Braunova domu, protože by mohl být ohrožen jejich majetek. Když byl tímto získán cenný procedurální odklad bourání, vložil Klub naději do intervence u

Zemského výboru království Českého jako dohlédací instance. Zemský výbor skutečně potřikrát vyzval městskou radu o předložení spisů, nikdy mu však předloženy nebyly. Městská rada dala z obavy před dalším vývojem událostí dům urychleně zbořit. Mimozákonný vývoj záležitosti pak dostal rychlý spád. V pátek 16. září byly překvapivě náhle odvolány protesty majitelů okolních objektů proti bourání Braunova domu a ještě týž den dáno městskou radou uděleno povolení k bourání, s nímž bylo započato již v pondělí 19. září.¹⁸⁾ Ve zpětném hodnocení kauzy nazvaném Epilog k Braunovu domu, publikovaném v klubovním věstníku, Pavel Janák poznamenal: „Náhly konec celé záležitosti byl i tentokrát inscenován pojednou...., proti návrhům

Klubu ničeho veřejně řečeno..., projevovala se nejvýše jen nechuť a lhostejnost“.¹⁹⁾ Zástupci Klubu ještě v průběhu bourání intervenovali u starosty, aby byl dům zaměřen a zfotografován pro soupis památek. Po jednáních se starostou bylo dohodnuto, že Klub podá magistrátu seznam domů umělecky nebo historicky cenných, které budou následně označeny v úředních spisech a při stavebních zásazích bude kontaktován příslušný konzervátor.²⁰⁾ Tento návrh na seznam památek, který jistě předběhl svou dobu, byl snad jediným světlým bodem v úředních jednáních kolem zboření Braunova domu a byl také důkazem toho, že Klub dokázal i z prohrané kauzy vytěžit preventivní prostředky ochrany do budoucna.

Poznámky a odkazy:

- ¹⁾ Z. Wirth, Dům slavného sochaře M. Brauna má být zbořen, *Za starou Prahu*, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. I, 1910, str. 9
- ²⁾ Tamtéž
- ³⁾ Archiv Klubu Za starou Prahu, spisový archiv, Braunův dům, sign. 9/E
- ⁴⁾ Tamtéž, přípis Zemskému výboru království Českého ze dne 29. 7. 1910
- ⁵⁾ P. Janák, Jak lze zachránit Braunův dům, *Za starou Prahu*, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. I, 1910, str. 38
- ⁶⁾ P. Janák, Jak může být Braunův dům zachován?, *Za starou Prahu*, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. I, 1910, str. 61
- ⁷⁾ Tamtéž
- ⁸⁾ Archiv Klubu Za starou Prahu, plány, Braunův dům - studie fasády (varianta) z návrhu na zachování Braunova domu od P. Janáka
- ⁹⁾ *Architektonický obzor*, 5. 10. 1910
- ¹⁰⁾ P. Janák, Epilog k Braunovu domu, *Za starou Prahu*, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. I, 1910, str. 71
- ¹¹⁾ Tamtéž
- ¹²⁾ V. V. Štech, Jubilejní vzpomínání, *Za starou Prahu*, Věstník pro ochranu památek, roč. XXV, 1950, str. 19
- ¹³⁾ Viz pozn. č. 3
- ¹⁴⁾ Viz pozn. č. 3
- ¹⁵⁾ Viz pozn. č. 3, Prohlášení konzervátora L. Jeřábka
- ¹⁶⁾ *Za starou Prahu*, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. I, 1910, str. 71 (Kronika)
- ¹⁷⁾ Viz pozn. č. 6, str. 60
- ¹⁸⁾ Viz pozn. č. 10
- ¹⁹⁾ Viz pozn. č. 10
- ²⁰⁾ Archiv Klubu Za starou Prahu, protokoly schůzí domácí rady z r. 1910

Průlom U Klíčů na Malé Straně

Kateřina Hanzlíková

Návrh na vybourání domů při západní straně Karmelitské uličky v rozsahu od Prokopské až k ústí do Malostranského náměstí z důvodu rozšíření komunikace vzešel od městského stavebního úřadu roku 1888. Hlavním účelem bylo zřízení tramvajové tratě, pro niž by ulička Karmelitská ve své původní šířce nepostačovala. V letech 1896-1904 byly proto zbořeny historické domy čp. 269, 270, 298 a 268-III, z nichž zvláště poslední, obrácený do Malostranského náměstí, vynikal renesančním štítovým průčelím. Proti zboření domů a za obnovu prostorové uzavřenosti náměstí se vyslovila již roku 1896 Umělecká komise, která poprvé navrhla zastavění průlomu domem s podjezdy. Trvalo však další desetiletí, nežli byl neutěšený stav průlomu vyřešen, a po celou tu dobu zela prostorová průrva do náměstí. Klub Za starou Prahu, po neúspěšných intervencích ve prospěch vypracování úředního plánu na zastavění domem s podjezdy, předložil roku 1908 v tomto duchu vlastní projekt zpracovaný arch. Otakarem Vondráčkem, který dobře reprezentuje v té době již ustálené teoretické zásady Klubu pro aktivní ochranu města.¹⁾

V teoretické obhajobě klubovního návrhu²⁾, jenž jako obvykle projekt doprovází, se uvádí, že není možné bránit potřebě nové komunikace, modernímu

vývoji města, je však nutné se zasadit o to, aby nezbytná regulace dopadla esteticky příznivě a zároveň racionálně, to znamená sladit technické a estetické požadavky. Estetickou prioritou je zacelení průlomu v pohledu z náměstí i z Karmelitské, bude zde tedy do průlomu vestavěn nový dům v obrysech původní zástavby, otevřený vpředu do náměstí i vzadu do Karmelitské podjezdy, jehož středem bude procházet nová komunikace. Tím bude zajištěna potřeba nové komunikace a zároveň zachována historická uliční čára a staré uliční průhledy. Dále je třeba se postarat o to, aby nový dům převzal určité výtvarné zákonitosti a pohledové kvality předchozí zástavby, které budou pečlivě analyzovány a přeneseny na novostavbu. Tak bude zachován historický charakter místa a jeho výtvarná svěbytnost. Fasáda novostavby obrácená do Karmelitské ulice má konkrétně převzít štítový charakter původního renesančního domu, ovšem vyjádřený moderní formou. „Římsa zbořeného starého domu druhdy Goliášovského stoupala v téměř směru, jako se zvedají střecha kupole a věž na Sv. Mikuláši“, což souviselo s měkkou zaoblenou linií nároží Prokopské a Karmelitské, „...Kupole svojí konturou počínala nad vyústěním ulice Karmelitské do Tržiště a vyvrchovala tak malebný pohled této ulice“.³⁾ Fasáda nového domu v pohledu

60. Renesanční Hrachovský dům na nároží Malostranského náměstí a úzké Karmelitské uličky, zbořen r. 1904

61. Renesanční dům U Goliáše na nároží Karmelitské a Prokopské ulice, zbořen r. 1896

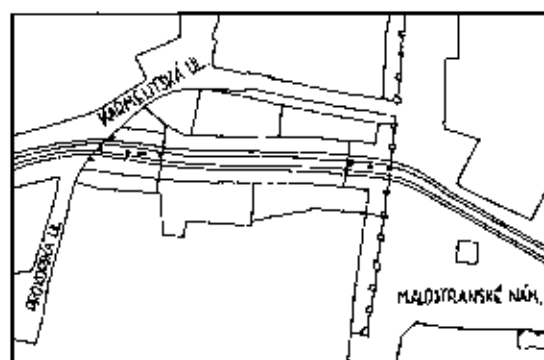
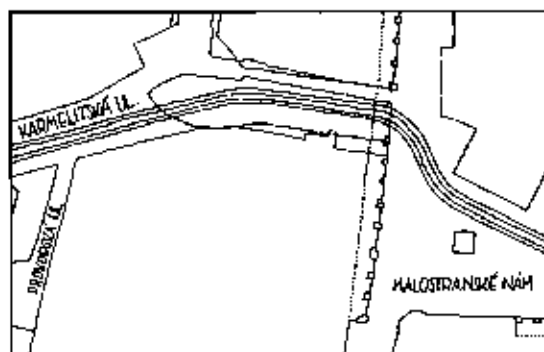
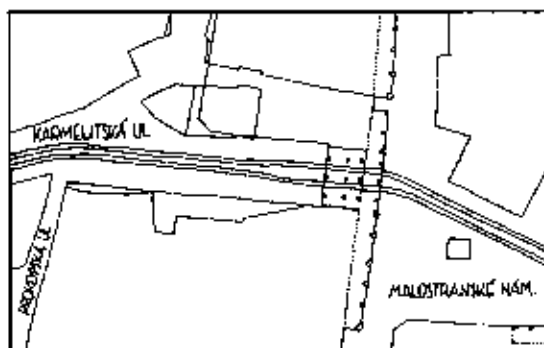
z Karmelitské, navržená arch. Vondráčkem, skutečně dodržuje zaoblené nároží, sled štítů i rytmus okenních os starého renesančního domu, v detailu jsou ovšem všechny tyto motivy pojety zcela moderně. „Návrhem Klubu měl být rehabilitován ... pohled z Újezda k Sv. Mikuláši, a to se všemi jeho estetickými vlastnostmi, někdejší dům zbořený se svou zaoblenou hladkou fasádou, perspektivním sbíháním všech svých linií v oknech i v řadě štítů k basi kupole a horizontálností své hmoty ...“.⁴⁾ Z hlediska metodického přístupu je patrná úzká souvislost s Janákovými projekty v Pelhřimově.

Téhož roku 1908, kdy vznikl klubovní projekt na zastavení průlomu U Klí-

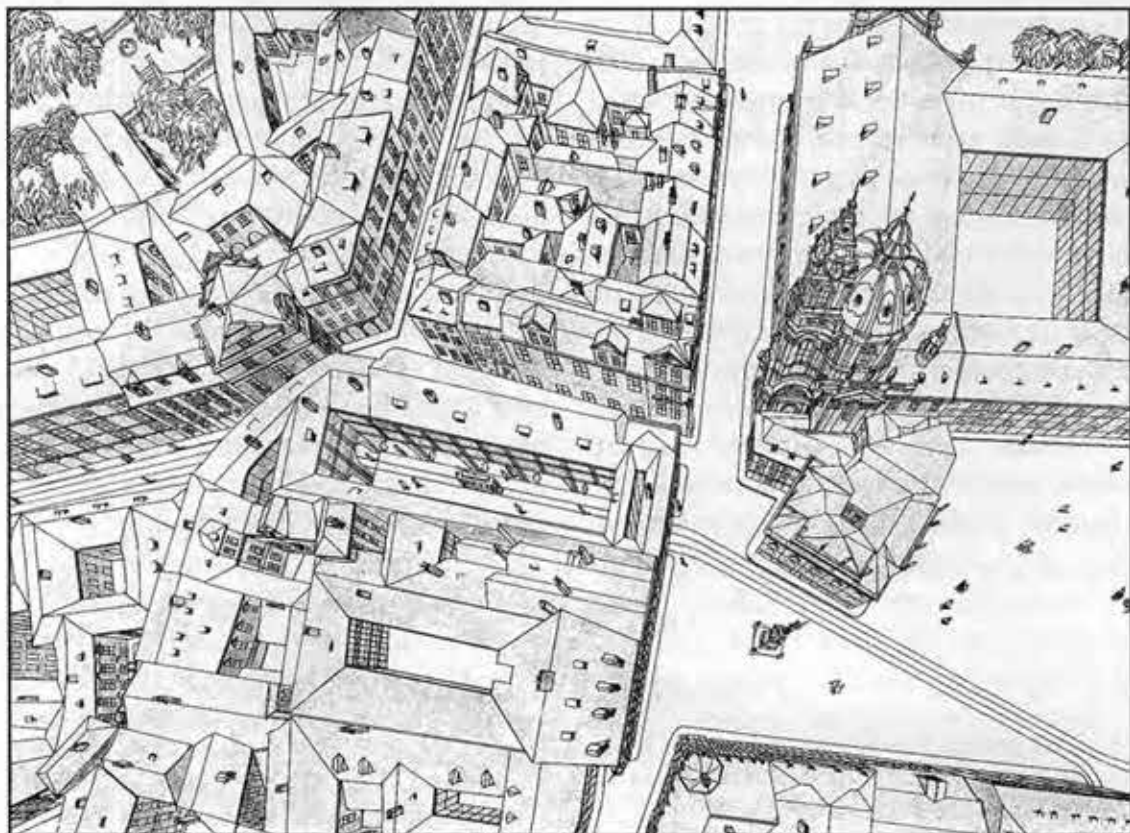
čů architekta O. Vondráčka, připojil architekt A. Balšánek k dosavadním městským návrhům na otevřenou ulici prosté rozšíření Karmelitské v asanačním charakteru. Městská rada však dala stavebnímu úřadu tento návrh přepracovat a současně vypracovala vlastní návrh na zastavění blokem s podjezdy pod vedením architekta S. Sochora.⁵⁾ Klubovní myšlenka domu s dvěma podjezdy v nepravidelné uliční čáře byla zachována, pouze s nutným rozšířením Karmelitské ulice dle zákona. Jedním z rozhodujících podnětů pro tento postup městského úřadu byla jistě soustavná iniciativa Klubu, který dokázal, že zastavění průlomu domem s podjezdy je technicky možné. Úřední projekt na klubovní myšlenku přímo navázal a ztotožnil se s ní, pouze ji uzpůsobil úředním požadavkům. To je možné považovat za velký úspěch a přínos Klubu za starou Prahu, ačkoli dotyčný návrh nikdy nebyl zrealizován. Do ideální polohy se zde dostala spolupráce Klubu jako iniciativy odborníků a stavebního úřadu. Klub také výsledný návrh stavebního úřadu ocenil a publikoval jej jako příkladný ve svém věstníku.

Nicméně městská rada předložila ke konečnému schválení zemskému výboru na nátlak místních politiků kromě výše uvedeného projektu s podjezdy, na němž se podílel Klub, i alternativní projekt asanačního charakteru, který počítal s necitlivým rozšířením Karmelitské ulice. Zemský výbor nakonec v létě roku 1910 rozhodl ve prospěch oné druhé varianty, a to poněkud překvapivě na základě vyžádaných posudků prof. Fanty a Kotěry.⁶⁾

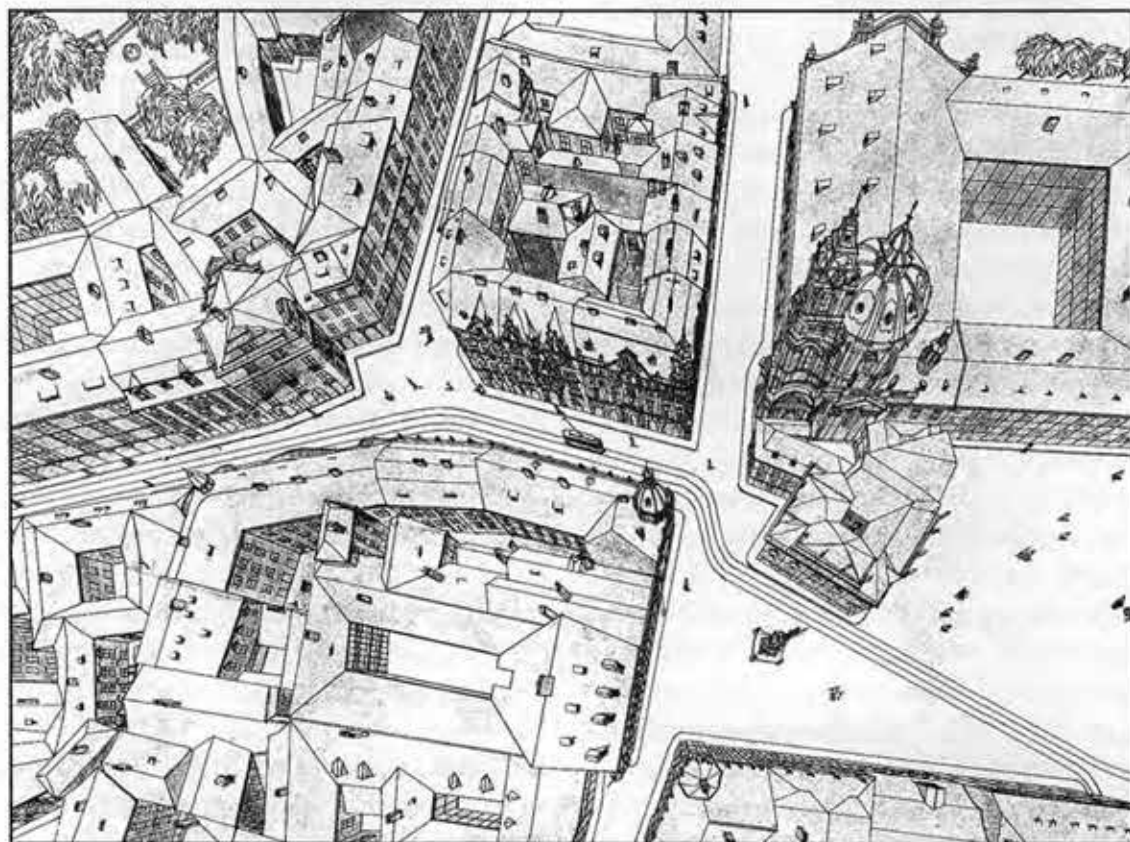
V reakci na toto rozhodnutí zemského výboru publikoval Klub opět srovnání obou projektů, doplněné nyní o konkrétní argumentaci (technické

62. Průlom U Klíčů a varianty jeho řešení: první plánek naznačuje původní situaci zástavby před průlomem, druhý představuje řešení podle regulačního plánu - průlomem prochází ulice s jedním podjezdem, na třetím je znázorněna varianta zastavění průlomu a přeložení komunikace do rozšířené Karmelitské ulice, čtvrtý plánek představuje návrh Klubu: zástavbu průlomu domem s dvěma podjezdy

63. Návrh vzniklý z iniciativy Klubu na zástavbu průlomu U Klíčů domem s podjezdy

64. Návrh zástavby a úpravy průlomu U Klíčů v asanačním duchu, který byl realizován

a ekonomické důvody), proč je dům s podjezdy pro město výhodnější. Především je to řešení komunikačně logické - vede tramvajové koleje nejkratší možnou cestou a již položené inženýrské sítě nemusejí být měněny. Dále je pro obyvatelstvo Malé Strany prospěšný tím, že místo staré zástavby dává moderní náhradu - navrhuje nové bytové a obchodní prostory a tím nepřímou zabraňuje vyliďňování čtvrti, navrhuje maximální možné zastavění plochy. Naproti tomu asanační návrh je komunikačně chybný, protože vede koleje v ostrých

křivkách. Je nákladnější, protože předpokládá další bourání a přeložení sítí. Je stavebně pro město méně výhodný - zastavuje a zužitkovává méně plochy, zato však dává příležitost k asanaci a pozemkové lichvě jednotlivců se starými domy Karmelitské uličky.⁷⁾

Navzdory této fundované argumentaci se již rozhodnutí zemského výboru nepodařilo zvrátit. V letech 1911-1913 pak byla Karmelitská ulice skutečně rozšířena, do náměstí ponecháno široké vyústění a na nároží vznikla novostavba činžovního domu v asanačním duchu.⁸⁾

Poznámky a odkazy:

¹⁾ Klub usiluje o zastavení průlomu U Klíčů, Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. I, 1910, str. 10

²⁾ Tamtéž

³⁾ Návrh stav. úřadu na zastavení průlomu U Klíčů, Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. I, 1910, str. 18

⁴⁾ Viz pozn. č. 1, str. 12

⁵⁾ Tamtéž

⁶⁾ Průlom „U Klíčů“ před konečným rozhodnutím, Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. I, 1910, str. 49

⁷⁾ Tamtéž

⁸⁾ K novostavbě nárožního domu „U Klíčů“, Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. IV, 1914, str. 53

Malostranské nábřeží a splavnění Vltavy

Martin Krise

„ U zeleného stolu.... Je všeobecně známým úředním tajemstvím, že zeleň úředních stolů nikdy nekvete a že nemůže tedy mít požehnaní šťavnatých, chuť vzbuzujících plodů. Nedostatek slunečního jasu přináší jen dřevnatou sklizeň se zaprášenou hořkou kůrou. Úřední stůl nepochopí nikdy jásavý vzlet a rej, touhou objevu a nadšení vznícené duše, nespoutané přitímím úředních hodin. Úředním stolem zplozený projekt...(dosad)... nemůže proto vyhlížet jinak než kysele, hořce, bez vzletu a tristně, jako hromada suchého klestí. Ponechejme soucitně projekt ten projektem, daří se mu jen v šeru kanceláří, vyjde-li někdy na světlo, jistě se zhroutí jeho jasem!“

Miroslav Chlumecký, Pražská nádraží, Stavba, 1926, č. 8, str. 118

Ach, kéž by to bylo tak prosté. Soupeření pražské radnice a Klubu Za starou Prahu v letech 1910-1914 o malostranské nábřeží nebylo právě rovné. Na silnější straně byla městská rada, která řídila prosperující město. Nábřežní zdi a nové domy nad nimi a za nimi již zabraly břehy Nového i Starého Města a Smíchova. Platil plán na splavnění řeky, byla čerstvá zkušenost z velké vody 1890, byl strach z možného opakování povodně. Převažovala spokojenost s vytvářením pozemků s prvotřídní adresou na nábřežích a vše bezpečně směřovalo k dokončení kanalizace řeky i na Malé Straně a k zasypání Čertovky.

Bez schválení celkového plánu se roku 1896 stanovila pouhým vodoprávním řízením čára nového malostranského břehu. Další projekty pak řešily pou-

ze části malostranského nábřeží. S ohledem na přípravu výstavby dnešního Mánesova mostu vzniklo v rychlém sledu několik plánů Klárova. Nejdříve studie s fotogrammetrickými zákresy nových budov. V roce 1912 vznikl návrh regulace, který vypracoval pražský stavební úřad až rok po zahájení výstavby mostu. Podle tohoto plánu se dokonce na štenýřích vytyčily navrhované budovy u řeky a plán schválen nebyl, protože bylo vidět, že by se zakryl výhled na Pražský hrad z protějšího břehu. Další plán vypracoval architekt Vladimír Zákrejs a navrhoval sestavu zeleně vybarvených bloků s kótami říms a hřebenů 199 a 209 m n. m., to jest 11 až 21 m nad nejnižším místem u Letenské ulice. Vladimír Zákrejs šalamounsky popsal do výkresu budoucí domy takto: „Sady částečně zastavěny ve-

65. Malostranské panorama po vystavění projektovaného nábřeží, zákres do fotografie, 1911

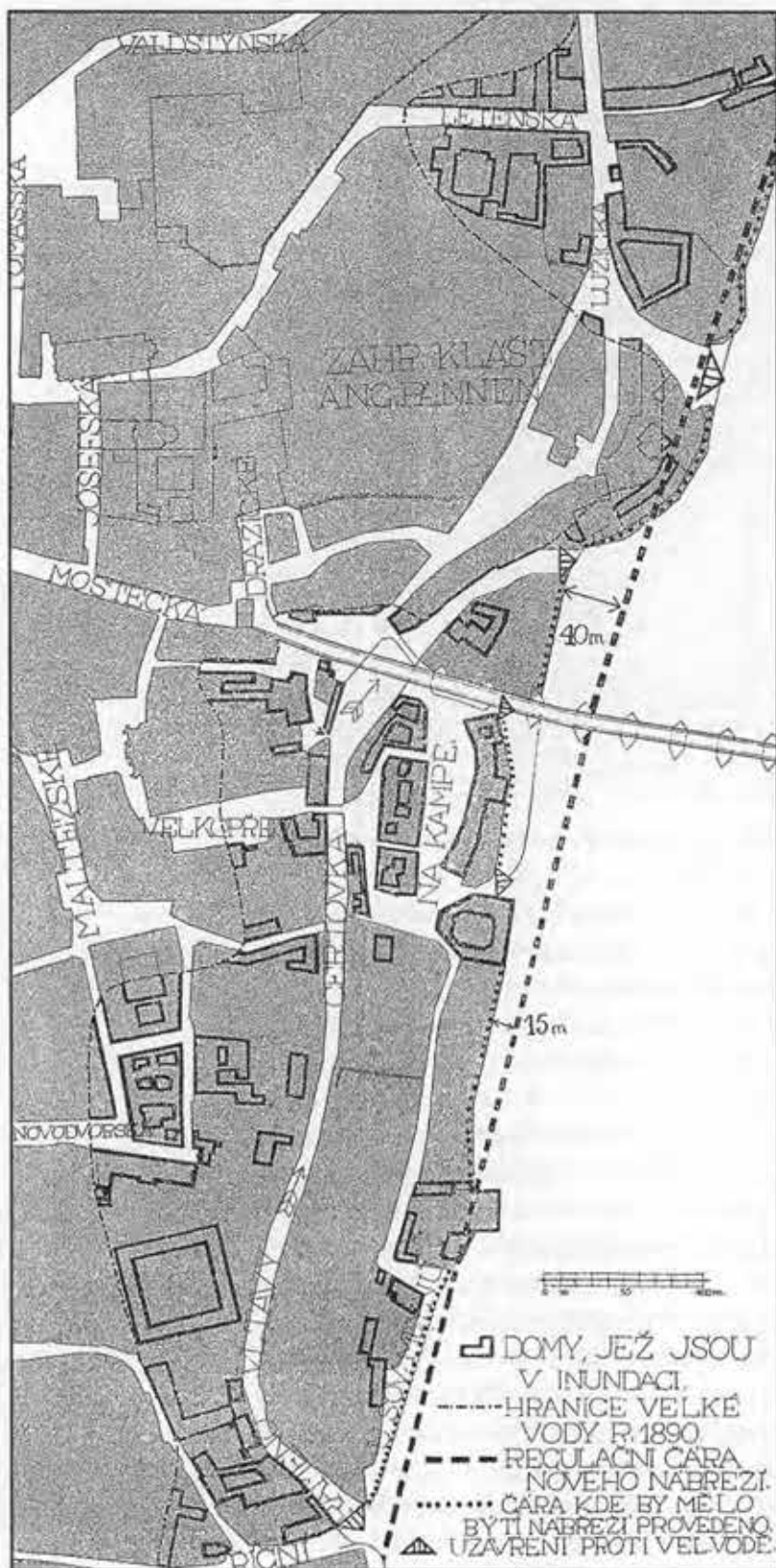
řejnými budovami mezi čarami regulačními, pokud to nevadí rozhledu na Hradčany“.¹⁾

Poslední větší plán je také z roku 1913. Je to Plán regulačních úprav Malé Strany a Hradčan a k němu náležející Celkový upravovací plán pobřežních částí, který si ani výhledu na Hradčany, ani staré malostranské uliční sítě příliš nevěšmá.

Druhou a slabší stranu vedl Klub Za starou Prahu. Mezi členy Klubu patřily tehdy významné osobnosti uměleckých kruhů, ale také někteří úředníci městské správy, takže byla poměrně dobrá informovanost účastníků sporů. Klub a osobně architekt Bohumil Hübschmann se ujal kritiky dosavadních staveb vysokých nábřežních zdí a nízkých náplavek, které sice umožnily maximálně zúžit řeku i pro největší předpokládaný průtok, ale jejich využitelnost pro život kolem řeky byla již tehdy mizivá (ledování, vykládání a nakládání lodí)

a pro dnešní život nulová, nehledě na zvrhlý vzhled takto opevněných břehů. Nízká náplavka se často zaplavovala a vysoké zdi úplně odtrhly skromné zbytky původní zástavby na březích od řeky, nehledě na použité a v Praze cizí voštinové zdivo z kamene, který by mohl být pro svou kvalitu zpracován lépe.

Jako každá stavba, která má dalekosáhle zničit a ovlivnit větší území, začala příprava malostranského nábřeží zcela nenápadně a pragmaticky přípravou stavby nynějšího Mánesova mostu v roce 1910, na základě již zpochybněné regulační čáry malostranského břehu. Mánesův most měl spojit prestižní projekt náměstí na staroměstském břehu mezi Rudolfinem a dnešní Umělecko-průmyslovou školou s dosud nedotčeným malostranským břehem na Klárově, kde byly výrazným prvkem zdi zahrad na břehu, cihelný bastion barokních hradeb a novostavby náhodně situované podél tohoto bastionu v ulici

66. Úřední projekt malostranského nábřeží (reprodukce z klubovního věstníku, 1911)

U Železné lávky. Tehdy již tato lávka nebyla.

Protiargumenty Klubu se soustředily nejen na naprosto nevhodné orientování mostu vzhledem k Malé Straně, na jeho výšku a vypouklou niveletu, ale zejména na to, že nebyla řádně připravena celková úprava malostranského pobřeží a bez takové představy se docela oprávněně považovala příprava mostu za lehkomyšlnou a autor měl za to, že most zavíná přinejmenším dlouholeté provizorium. Dnes je již jasné, že střet mostu a Klárova je definitivní, provizorně vyhlížející nájezdová rampa k mostu zůstane a do prostoru řeky budou trčet domy U Železné lávky.

Zajímavý byl i dopravní argument proti poloze mostu, který se potvrdil jako pravdivý až později: že totiž most mířil přímo do Malé Strany, ačkoliv doprava mezi centrem města a novými čtvrtěmi na severozápadě Prahy se bude orientovat na Chotkovu silnici. Nový most měl být správně veden z nového náměstí nesymetricky do ulice U Železné lávky. Hübschmann pochyboval o nedomyšleném prostoru dnešního Palachova náměstí, navrhoval jej uzavřít nízkou vyhlídkovou arkádou.

Co se týče vlastního nábřeží, Věstník Klubu Za starou Prahu v roce 1910 uveřejnil jiný Hübschmannův článek proti zamýšlenému malostranskému nábřeží, které bylo tehdy stanoveno půdorysně v přímé regulační čáře, která předstupovala před dnešní břeh v jednom místě až o 40 metrů a předpokládala likvidaci části břehu u Hergetovy cihelny. Regulační čára nábřeží procházela až za prvním obloukem Karlova mostu nad řekou a pod prvním obloukem měla být provedena velmi neobratně nábřežní komunikace. Argumentace, že má nábřeží chránit proti každé větší vodě, je v článku napadána velmi obšírně poukazem na to, že se zbytečně

nafukuje nebezpečí povodní a ničení majetku vodou, že inundační území na Starém Městě je nepoměrně větší, že dosah do Malé Strany při velké vodě je nepatrný a že je možné na nepatrném území Malé Strany zaplavované byty v přízemích zrušit. To se stejně stalo. Hübschmann navrhoval nezasypávat Čertovku, ale uzavřít ji vraty a článek skončil krásnou větou: „*Podbřeží pro břeh malostranský není vůbec třeba, neboť Malá Strana nebude nikdy čtvrtí obchodní a samotná podbřeží bez příslušných skladišť a překladišť a jiných podmínek nedovedou vykouzliti obchodní dopravy.*“²⁾

V dalším článku³⁾ se zabýval ing. Hubert Madelmayer průtokem velkých vod podél Malé Strany více z hlediska samotného problému velké vody a dovodil, že jediný důvod pro připravované nábřeží zůstává pouze estetika napřimé břehové linie, již stanovil městský stavební úřad. Žádný technický důvod pro výstavbu nábřeží neshledal a zmínil se o přípravě výstavby vltavské kaskády nad Prahou a na vltavských přítocích. Celý vodní režim se tím prý natolik změnil, že s takovými vodami jako byla v roce 1845 a 1890 nebude třeba počítat a také že odchod ledu bude příznivější. Posuďme to nyní sami.⁴⁾

Nové nábřeží by také bylo nebezpečné malostranskému panoramatu. Městská rada uspořádala v této záležitosti písemnou anketu a posudek delegáta Klubu B. Hübschmanna sestavený po vzájemných poradách technické komise Klubu a domácí rady měl tyto body:

1. regulační čára zbytečně narovnává břeh, jehož nynější pohnutost tvoří působivé krajinářské popředí světoznámého panoramatu a jest nutno především ustanovení této čáry podrobit revizi;

2. podbřeží neslouží potřebě, jsou tu tedy zbytečná a protože jsou i esteticky škodlivá, mělo by se od nich docela upustit;

3. umístění nábřežního tělesa u Karlova mostu vyžaduje vykácení stromů na břehu Kampy a v Pinkasově zahradě (dnes zahrada pod mostem), vytváří pevnou hráz vysokou 6 metrů s parapetem, šikmými plochami a rampami, tato hráz příkře kontrastuje s idylickým malostranským břehem jak z pohledu od Starého Města, tak i z mostu, odkud by nahota těchto ploch byla pro Malou Stranu dílem přímo hérostratovským. Cena podbřežní komunikace takto nově vzniklé není úměrná nákladu, jehož vyžaduje, a vedle toho odpyká tuto komunikaci krása Prahy. Uvážíme-li, že spojuje dva body, které jsou již dnes spojeny bez obtíží, objeví se její úplná bezcennost;

4. tutéž problematickou cenu mají i oboustranné rampy na podbřeží u Karlova mostu;

5. ochrana proti velké vodě se dá zřídit tak, že se vytvoří v místě ohradní zdi zahrádek na Kampě zeď a při vjezdech na břeh vrata nebo zvýšený terén. Vraty by se také uzavřela Čertovka proti zpětné vodě;

6. výběžek u Hergetů má býti zachován a část nábřeží u Hergetů není naléhavě nutná;

7. není potřeba pokračovat ve známém převýšení smíchovského nábřeží i přes Kampu, ke Smíchovu má být vedena komunikace dále od pobřeží.

V závěru se doporučuje, aby byla vy-psána veřejná ideová soutěž na pruh pobřeží Malé Strany mezi Čertovkou a Lužickou ulicí (v jiném dopisu mezi Smíchovem a Strakovou akademií). To se doporučuje také proto, že názory získané soutěží o řešení regulace Malé Strany před 11 lety (tj. v roce 1900) byly již v aktuálním projektu stavebního úřadu docela správně v mnohém opuštěny.

Jiný článek týkající se malostranského nábřeží je věnován žádosti Klubu, aby k posouzení projektu nábřeží z roku

67. Malostranský břeh v okolí Hergetovy cihelny. Foto M. Krise, 1999

1911 byla svolána anketa zástupců zúčastněných úřadů a delegátů některých spolků.⁵⁾ Tato anketa by znemožnila tzv. zkrácený postup stavebního úřadu při schválení stavby nábřeží a přednosta stavebního úřadu Vilém Dvořák nakonec souhlasil, aby bylo nábřeží řádně vytyčeno sloupy a prkny ve výši předpokládaného parapetu nábřežní zdi, které by byly připevněny po obou stranách mostu nebo zaraženy do dna. Toto vytyčení aby bylo fotografováno a několik dní na místě ponecháno.

Ale ze strachu, aby si snad veřejnost onoho vytyčení nevšimla, nebyla na ně ani nijak upozorněna, bylo vytyčení strženo ještě téhož dne v poledne, „... ačkoliv teprve v půl desáté zaráželi ještě poslední bidlo s označením výšky.“⁶⁾ Samozřejmě k prohlídce vytyčení nebyl nikdo řádně pozván a Klub Za starou Prahu protestoval k městské radě dne

24. května 1912. Klub se ovšem boje vzdání nemínil, protože záležitost považoval za příliš velkou a celonárodně důležitou, než aby jej měly zastrašit překážky dosud kladené, a odvolal se k vynikajícím literátům, aby propůjčili svá péra k tomuto boji. Výzva byla otištěna v některých denících. Ve výzvě se konstatuje, že Praha osobami svých zástupců napadá Prahu historickou a není jiných jejích obránců než právě Klubu Za starou Prahu. Proměnu nynějšího malostranského nábřeží v moderní nábřeží považuje Klub za stavbu připravovanou způsobem přímo podloudným. Přípravy k tomuto činu, kterým se chce zničit Malá Strana, jsou utajovány před veřejností, která přece ke kráse našeho hlavního města není lhostejná. Klub dokázal fakty naprostou hospodářskou bezvýznamnost a zbytečnost projektovaných

změn. Ke svému úžasu však konstatuje, že osud Malé Strany bude neodvratně zpečetěn, nezdvihne-li veřejnost svůj protestní hlas, aby zadržela ruku, která neváhá dopustit se největšího vandalismu. „Nynější snaha městské rady pražské, aby násilně vnutila veřejnosti úpravu malostranského pobřeží, jehož projekt nikdo neviděl a o jehož umělecké ceně se nikdo nevyslovil, jest něco tak neslýchaného, že s veškerým důrazem je v nynějším době prázdninové... nutno vystoupiti proti úmyslu rychle a tajně provésti poslední akce, které znamenají konec zelených břehů Kampy a Malé Strany. Jaké nebezpečí hrozí Malé Straně, uváží-li se, že úkol, který by měl řešiti opravdový umělec, svěřen je úřadům.... Malá Strana vydána bude soukromé stavební spekulaci.“⁷⁾

K této výzvě se připojil jako první Kroužek přátel starožitností v Plzni a Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni.

„Teprve po patnáctileté marné práci objevilo se zásluhou úřadu stavebního, že použití schválené pobřežní čáry je možno rozvázati, současně však má býti vytvořena opětá překážka předčasným uzákoněním nové čáry dle projektu, s nímž mnozí nesouhlasí a jenž ani znám není,“⁸⁾ praví se v dopisu, který byl zaslán starostovi Prahy a který byl podepsán Spolkem architektů a inženýrů, Klubem Za starou Prahu, Sdružením architektů SVU Mánes a výtvarným odborem Umělecké besedy. Adresát zůstal odpověď dlužen. Městská rada se později na schůzi 29. října 1912 rozhodla zaslat plán polohy Malé Strany (dnes by se tento dokument dal nazvat regulačním plánem Malé Strany) Zemskému výboru království Českého k předběžnému posouzení. Bez postupu předepsaného stavebním zákonem, tj. bez předchozího vyložení po dobu čtyř týdnů k veřejnému nahlédnutí, při kterém každý občan mohl ve vlastním nebo

veřejném zájmu připojiti své poznámky, návrhy a stížnosti. Na ně měl pak sbor obecních starších při projednávání plánu polohy brát pokud možno co největší ohled. Teprve potom měl být podle zákona takto projednaný plán předložen zemskému výboru ke schválení. B. Hübschmann v klubovním Věstníku vzniklou situaci komentuje slovy: „Dožádáním předběžného posudku může býti právo soukromých i veřejných zájemců poškozeno, neboť jest patrné, že takový předběžný posudek je do značné míry závazný pro zemský výbor, a tak prejudikuje se definitivní rozhodnutí, jež by vyznělo jistě jinak po zákonném projednání ve sboru obecních starších, a s ohledem na poznámky, stížnosti a návrhy, došlé při veřejném vyložení.“⁹⁾

Později v témže roce se Klub soustředil na kritiku technických kvalit návrhu na kanalizaci Vltavy u Malé Strany a z popisu se vynořují stavby, které byly oživovány ještě naposledy v roce 1994 při námětech pro nový územní plán a jako podklady z projektu Hamburk - Praha pro generel Vltavy. Například to byla plavební komora uprostřed Vltavy pro staroměstský a novoměstský jez nebo využití Střeleckého ostrova jako přehradu mezi horní a dolní hladinou staroměstského jezu.

V reakci na oficiální návrh tehdy navrhl Klub Za starou Prahu projekt zdymsadla za Židovským ostrovem tak, jak bylo později do roku 1916 skutečně postaveno. Technická zpráva k novému návrhu byla zaslána nejen všem zúčastněným, ale také pěti poslaneckým klubům na říšské radě, jednotlivým poslancům, spolkům a denním listům.¹⁰⁾ „Vyzýváme proto všechny, jimž není krása Prahy lhostejná, aby se zasadili slovem i písmem o změnu nynějšího projektu a zabránili tím dalšímu olupování Prahy o její krásy přírodní i historické“, píše se v dodatku ke zprávě.

Seřazením některých zápisů ze schůzí domácí rady Klubu Za starou Prahu

a za schůzí jeho technické komise si můžeme vytvořit ještě přesnější představu o sledu událostí této kauzy:¹¹⁾

V listopadu roku 1905 se konala ve velkém sále Měšťanské besedy přednáška architekta Antonína Balšánka se světelnými obrazy, ve kterých bylo zakresleno výškové řešení nábřeží a úprava Malé Strany fotogrammetricky a na základě výsledků nedávno podniknutých zkoušek se stožáry.

Předtím 9. října napsal Balšánek Klubu Za starou Prahu pozvánku na zkoušky - zhlédnutí osmi zkušebních stožárů s označením výšek, do kterých by se mohlo podle regulačního plánu zastavovat. Podle zápisů domácí rady bylo 16. října vysloveno přesvědčení, že výšky vytyčené podle prof. Balšánka by zničily pohledy na Hradčany a Strahov. Rozkladem pro městskou radu byl pověřen arch. Zákrejs.

První reakce Klubu po přednášce byla velmi opatrná a v dopise Balšánkovi byl vysloven obdiv perspektivám a prezentaci projektu. Zároveň je konstatováno, že lze tušit překážky projektu, které může přinést přesvědčování ostatního obyvatelstva města. *„A nic nemohlo by více přispěti k tomu nakloniti obyvatelstvo k ústupkům a omezením než ohromující dojem, jakým na diváky působí předvedení vaší péčí pořizené kolekce pohledů hradčanského panoramatu v příkladech.“* Podepsaná domácí rada zamýšlela poprosit Balšánka o opakování přednášky před širší veřejností, avšak informována jedním ze svých členů, že nemůže jej tímto obtěžovat, požádala pouze o zapůjčení projekčních diapositivů.

O několik měsíců později 12. března 1906 píše Klub stručnou žádost městské radě, aby pozemky na nábřeží Malé Strany vykoupila a předešla dalším komplikacím v budoucnosti, *„aby tato místa byla zachována v dnešním intaktním stavu.“*

19. prosince 1908 se konala přednáška arch. Antonína Balšánka o nových monumentálních budovách na Malé Straně pro domácí radu Klubu Za starou Prahu. Balšánek zahájil přednášku agresivně a představil přestavbu Malé Strany jako českou věc, která čelí nepřátelství Němců proti české autonomii. Řekl, že pro sněmovnu a zemské úřady bude potřeba blok alespoň 150 x 100 metrů, že již je vážně uvažováno na Kampě s budovou moderní galerie a že na Malé Straně nutně musejí být postaveny nové školy. Přednášku končil tím, že již šest let pracuje na otázkách Malé Strany pro radnici, a přesto se stavby ne-realizují, a proto že bude záhodno, aby se jimi zabýval také sněm a říšská rada, že tak snad rychleji se dojde k cíli.

Nato Antonín Engel upozornil na hlavní podstatu půvabu hradčansko-malostranského panoramatu, kterým je velké měřítko Hradu a drobné měřítko podhradí, jmenovitě pak pobřeží. Je proto nevhodné stavět na Malé Straně další veřejné budovy. Doporučil zřídit model Malé Strany. Architekt Zákrejs navrhl, aby Klub sám předložil návrh regulace Malé Strany, zároveň prohlásil, že by sněmovna na Malé Straně být měla. Architekt Janák vytkl Balšánkovu plánu některé technické chyby, zvláště v okolí sněmovny. Předseda Klubu dr. L. Jeřábek byl pro umístění veřejných budov v jiných částech Prahy. V. V. Štech konstatoval, že nové budovy působí rušivě, zejména budovy galerie na Kampě, a že plán celý porušuje půdorys Malé Strany. Dr. Jeřábek navrhl kompromisní umístění škol pod Petřínem v poloze méně nápadné. Architekt S. Sochor řekl, že na Malou Stranu se vzhledem k nedostatku místa vejde buď jenom sněm, nebo jen místodržitelství, ne však obojí. Na závěr Balšánek žádal, aby Klub precizoval přesně svoje stanovisko.

69. Realizovaná plavební komora u Židovského ostrova

výsledném plánu byly v zásadě přijaty myšlenky Klubu. 13. listopadu sděluje městská kanalizační komise, že doporučuje tento návrh k realizaci.

Rozsáhlá stavba, kterou symbolizuje socha Vltavy na konci Židovského ostrova, je skvělý příklad novodobé inženýrské stavby v historickém prostředí. Jen jedna část nebyla dokončena - dostavba křídla Odkolkova mlýna nad plavebním kanálem.

Případ malostranského nábřeží je jedno z mála velkých vítězství členů klubu a veřejnosti, byť k záchraně Malé Strany tehdy přispělo i zahájení první světové války a s ní nedostatek peněz na veřejné stavby. Setrvačností se ještě dokončil nemotorný Mánesův most s oblouky z prostého betonu, neboť se šetřilo ocelí (stavba z roku 1911-1916). Nikdy potom však nebyla

Malá Strana tak masivně ohrožena. Ani v dobách malostranské komunikace ve třicátých letech, kdy se znova uvažovalo o využití částí malostranského břehu pro dopravu a jako výsledné řešení byla do regulačního plánu Prahy zakreslena serpentina z Újezdu na Pohořelec přes petřínské zahrady, a ani později v šedesátých letech při *malostranském tunelu*, kdy Klárov i Újezd a Janáčkovo nábřeží měly padnout na vjezdy do tunelů pod Vltavou, Malou Stranou a Petřínem. A také se nikdy nestalo, aby se protinávrh Klubu Za starou Prahu stal tak zdánlivě samozřejmou skutečností, jakou je prodloužení plavebního kanálu u Židovského ostrova.

Návrh na ochranu Malé Strany před povodněmi zpevněním zdí podle B. Hübschmanna se ještě neuskutečnil.

V jednom z dopisů, kterým Klub odpovídá na útoky odborníků zvenku (z vysoké školy technické) na úlohu Klubu Za starou Prahu při ochraně pražských pamětihodností, se píše: „*Jest s podivem, že našemu Klubu činí se často výtky, že jest korporací laickou, ačkoli všechny návrhy a protesty pracují odborníci techničtí a umělečtí za pomoci i jiných znalců. Přitom se však přehlíží fakt, že ničením obrazu města Prahy a jeho památek.... jsou vinni jiní činitelé, například městská technická komise, jež se skládá větším dílem z neod-*

borníků. Právě zde jest vhodné pole pro odbornou veřejnost překaziti toto počínání protesty, a to opětovanými, a nikoli mlčením vzbuzovati zdání souhlasu.“¹²⁾

Mým přesvědčením je, a snad to dokládá případ malostranského nábřeží, že proti bezradné z vůli úřadů nepostačují samy o sobě ani opětované protesty, ani tvrdá slova, ani tahanice o detaily. Dáleko důležitější je dobrá informovanost. Ze sporů má především vzejít myšlenka, která se k úlevě obou stran do sporu vloží.

Poznámky a odkazy:

- ¹⁾ Útvar rozvoje hlav. města města, archiv plánů Prahy
- ²⁾ B. Hübschmann, Co znamená projektované nábřeží pro Malou Stranu, Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. I, 1910, str. 84
- ³⁾ Tamtéž, str. 85
- ⁴⁾ B. Hübschmann, Nové nábřeží je nebezpečné malostranskému panoramatu, Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. II, 1911, str. 27
- ⁵⁾ Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. III, 1912, str. 45
- ⁶⁾ Tamtéž
- ⁷⁾ Tamtéž
- ⁸⁾ Tamtéž, str. 67

⁹⁾ Tamtéž, str. 69

¹⁰⁾ Tamtéž, str. 75

¹¹⁾ Archiv Klubu Za starou Prahu, protokoly ze schůzí domácí rady a technické komise Klubu

¹²⁾ Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. III, 1913, str. 87

Prameny:

Archiv plánů Prahy, Útvar rozvoje hlav. města Prahy

Plánování okolí Pražského hradu, Martin Krise, kandidátská práce, ČVUT, 1977

Vývoj názorů na zástavbu nábřeží pod Emauzy

mezi Palackého mostem a Vyšehradem

Milan Pavlík

Zástavbou nábřeží a prostoru pod Emauzy se zabýval městský stavební úřad už od roku 1900. Roku 1905 výsledky své projekční práce předložil veřejnosti. Slouží ke cti Klubu Za starou Prahu, že se velmi pohotově touto otázkou zabýval od samého počátku a snažil se ji nejen sledovat, ale přímo ovlivnit. V rukopisných zápisech z jednání domácí rady Klubu a s určitým zpožděním v jeho věstníku je mnoho materiálu, který osvětluje vývoj a intenzitu zápasů o charakter zástavby, ukončené realizací často diskutovaného návrhu Bohumila Hübschmanna v letech 1924-1929.

Již 6. února 1905 byl předložen domácí radě Klubu oficiální úřední projekt městské stavební kanceláře nazývaný *Plán budoucího nábřeží od Palackého mostu k Vyšehradské třídě*. Diskuse nad plánem byla velmi důkladná.¹⁾ V domácí radě převládl názor, že „*vysokým nábřežím a ohromnými činžáky na něm postavenými zkazí se nadobro nejromantičtější pohled pražský na půvabný břeh podskalský a na posvátný všem Vyšehrad.*“ Pro charakteristiku stylu práce Klubu je příznačná snaha okamžitě a bez nebezpečí z prodlení zasahovat. Díky svým členům architektům mohl Klub nejen protestovat, ale podá-

vat ihned věcná řešení a variantní návrhy. Neobešlo se to ovšem vždy beze sporů i uvnitř Klubu.

Dle rukopisného zápisu z domácí rady 25. července 1905 přinesl architekt Hübschmann, tehdy sedmadvacetiletý, do zasedání domácí rady skreslené návrhy na tuto stavbu, tedy stavbu nábřeží od Palackého mostu k Vyšehradu.²⁾ Pan c. k. konzervátor Herain, arch. Hübschmann a arch. Müller navrhovali: 1. aby na Palackého náměstí „*bylo zavedeno pamatováno na postavení budovy, která by tvořila důstojné pozadí pomníku Palackého*“, 2. Trojická ulice „*aby měla vyústění až k samému nábřeží, aby byla zachována konfigurace, jako byla v dřívějších plánech (Hurtigových)*“, 3. „*aby Botič byl zaklenut v šířce nábřeží*“. Tedy o nějakém velkorysém urbanistickém přeřešení, jak k němu došlo později, se ještě nehovořilo, ale určitá zárodečná myšlenka k němu již vyslovena byla v 9. bodu zápisu. Zajímavý je ovšem i bod 4, kde jmenovaní navrhli místo stávajících činžovních pavlačových domů pod Vyšehradem zachovat průhled na vyšehradskou skálu. Klub odmítl blokovou zástavbu v těchto místech a navrhl naopak vilovou zástavbu se zahrádkami. Tím se nesporně zasloužil o budoucí Chocholo-

70. Klubovní studie arch. J. Rosipala na zachování několika podskalských barokních domků v rámci nové úpravy nábřeží (reprodukce z klubovního věstníku, 1910)

vu kubistickou vilovou kreaci z let 1912 -1913, která se stala pýchou Prahy, a o zachování krásného pohledu na Vyšehrad.³⁾ Přestože se jinak stále počítalo s blokovou zástavbou nábřeží (bod 8 citovaného zápisu), v 9. bodě zápisu se navrhuje „vésti novou ulici k emauzskému kostelu, by zachován byl pohled na tento klášter a věže.“ Zde tedy lze najít zárodek budoucího Hübschmannova řešení počítající s uplatněným panoramatu Emauz jako pohledového vyvrcholení kompozice.

V této úvodní fázi řešení prostoru pod Emauzy ještě situaci komplikovala realizace pomníku Palackého (1905-1912) na zhlaví stejnojmenného mostu. Sami autoři návrhu pomníku i jeho realizátoři, sochař Stanislav Sucharda a architekt Alois Dryák, nebyli s místem spokojeni a navrhovali i jiná řešení, např. umístění pomníku před Rudolfínem nebo na Karlově náměstí. Na vylepšení tohoto prostoru vystoupili se svými náměty též architekti Janák, Sochor, Novák, Zákrejs, Hrabě ad. Nakonec byl pomník Palackého realizován na původně stanoveném místě a po svém odstranění v době německé okupa-

ce byl v kopii (odlitku) obnoven roku 1950. Předmětem architektonických úvah v době výstavby pomníku byl hlavně vztah pomníku k hluboké proláklíně směrem jižním a ukončení prostoru na východě monumentální budovou, která měla tvořit pro pomník odpovídající pozadí.

Regulační plán na úpravu Podskalí, přepracovaný městským stavebním úřadem za vedení stavebního rady Václavka, dokončený a vyložený roku 1907, byl konfrontován nejen s Hübschmannovou variantou, ale také s dalším návrhem Klubu, vypracovaným roku 1908 architektem J. Rosipalem. Tento návrh dle pozdějšího vyjádření Klubu z roku 1910 „nemohl být ideálně vypracován, ale musil se, měl-li docílit náprav, opíratí o plán úřední a mohl jeho fakta v reálních mezích zlepšovati.“⁴⁾ I když návrh nesplňoval zcela představy Klubu, jeho význam spočívá v požadavku zachovat barokní mansardové domy čp. 383-II, 389-II a skupinu na Výtoni čp. 411-II a 412-II v sadové úpravě. Ovšem ohromná hmota bloků zůstala, tak jak tomu bylo i v úředním návrhu, zachována z důvodů ekonomického využití cenných po-

71. Vytyčené obrysy zástavby podskalského nábřeží pod Emauzy podle oficiálního regulačního plánu (reprodukce z klubovního věstníku, 1913)

zemků. Tehdy, stejně jako dnes, ústupky ekonomickým tlakům v primitivní formě ekonomického uvažování hrozily možností prohry.

Výsledkem nepolevujícího tlaku Klubu však bylo, že jeho námítky byly uznány, regulační plán z roku 1907 byl opět odložen a městskou regulační kancelář vypracován v roce 1908 plán nový, který přijal některé požadavky Klubu, např. zachování domu na Výtoni. Doprovodný návrh Klubu byl pak publikován ve věstníku.⁵⁾ Odlišoval se od dnešního skutečně provedeného stavu oddělením od náměstí Palackého blokem veřejných budov s omezenou výškou, šířkou a jednoduchým obdélníkovým půdorysem náměstí orientovaným podélnou osou na *emauzský prospekt*. V chytrém komentáři architekta Pavla Janáka (pod značkou JNK), tehdejšího redaktora klubovního věstníku, našel jeho autor paralelu panoramatu novoměstského s malostranským a staroměstským panoramatem. Skuteč-

né bohatství pohledů na Nové Město a jeho dominanty (Emauzy, Svatováclavská trestnice, Sv. Ignác, Karlov, Sv. Apolínář, Sv. Kateřina) ještě počátkem 20. století zřetelně dokumentují soudobé panoramatické fotografie. Idea zástavby nábřeží mohutnými bloky činžovních a úředních budov by tak ochudila Prahu o mnoho urbanistických kvalit, jak je doloženo názornými panoramatickými fotografiemi se zákresy novostaveb uveřejněnými v klubovním věstníku.

Architekt Bohumil Hübschmann pak v roce 1913 publikoval svůj nový, Klubem podporovaný návrh, který se již velmi blíží dnešnímu provedenému stavu.⁶⁾ Návrh zachovává oblast pod Emauzy a Palackého náměstí jako jediný prostor, rozdělený pergolou. Idea snižování hmot směrem k hlavní ose i bohatá hra architektury střech byla zachována i v pozdějším realizovaném řešení.

Na poradní komisi, svolané zemským výborem v únoru 1913 přímo na místo,

72. Podskalské nábřeží se zbytky původní zástavby v době počátků sporů o zachování průhledu na emauzskou klášterní skupinu

Klub zastupoval autor jím prosazovaného návrhu B. Hübschmann. Základní varianty řešení Klubu a oficiálního projektu městské regulační kanceláře zpracovaného arch. Vlastislavem Hofmanem zde byly důkladně prozkoumány. V úvahu byl brán i projekt „shodující se s míněním znalce zemského výboru“ (vrch. stav. rady J. Kotěry). Současně podal své řešení ve dvou variantách i architekt Alois Dryák.⁷⁾ S žádným řešením nebyl autor pomníku Palackého sochař Vojtěch Sucharda spokojen. Důležité však je, že v tehdejší době byl již pomník dokončen.

Také v dalším období se Klub zajímal o vývoj tohoto problému. V roce 1914 byl vyložen kompromisní úřední návrh zpracovaný Vlastislavem Hofmanem, který

přihlédl i k námitkám Klubu Za starou Prahu. Stanovisko k němu, podepsané dr. L. Jeřábkem, předsedou Klubu, architekty B. Hübschmannem, místopředsedou, a A. Englem, předsedou technické komise, však přesto není pochvalné.⁸⁾ Na Hofmanově plánu nejvíce vadila podivná osovost, neboť hlavní osa kompozice nemířila na osu emauzského kostela, ale na levou věž. Navržená pergola proti nábřeží stále ještě příliš zakrývala pohled na Emauzy a vadila i nesymetrie bloků a nákladnost řešení velikého náměstí o ploše 60 x 100 m. Ideu volného prostoru s panoramatickým pohledem na konfiguraci Emauz již tedy úřední návrh přijal, ovšem v odlišné formě půdorysné i prostorové.

73. Celkový pohled na Hübšmannovo řešení zástavby pod Emauzy

Ani za první světové války diskuse neustaly. Vybízela k nim též velmi prozaická skutečnost, že po postavení Palackého mostu byla nová nábrežní komunikace celkem plynule obestavěna, jen pod Emauzy stále trčela 10 m hluboká proláklina s původním bahnitým podložím. Tato mezeza vybízela k dořešení. Praha tak sdílela problém zástavby pozemků u vysokých nábrežních zdí s jinými evropskými městy, ležícími na řece. Neměla však to štěstí, aby řešení technických regulačních problémů bylo tak šťastné a inteligentní jako např. v Drážďanech.

Situaci a vývojem názorů se opětovně zabýval B. Hübšmann v roce 1917, kdy je jeho nový návrh také podrobně popsán v klubovním věstníku.⁹⁾ Přesto, že úřední regulační plán byl již schválen, Hübšmann zpracoval svou alternativu na popud c. k. Centrální komise pro zachování památek.¹⁰⁾ Publikovaný projekt dosud není s výsledným realizovaným sta-

vem identický, ale opět se mu výrazně přibližuje. Současně opozičně vystoupil dvorní rada prof. arch. Jan Koula, jeden z prvních předsedů Klubu, s článkem *Regulace Podskalí* v č. 8 a 9 týdeníku *Národ* a navrhl umístit pod Emauzy budovu velkého divadla - opery. Po replice Klubu v č. 24 téhož časopisu došlo k polemické přestřelce, která by se dala charakterizovat jako diskuse mezi *bývalými* a *současnými* či *starými* a *mladými* představiteli domácí rady Klubu. Vyzněla zcela jednoznačně ve prospěch *mladého* vedení Klubu. V roce 1917 byl však přední diskutér B. Hübšmann odveden do c. k. armády. Zůstal však poblíž Prahy a mohl dokonce projektovat (Radotín, Hostivař).

Další vývoj této emauzské lokality byl předurčen předchozím houževnatým úsilím Klubu o záchranu emauzského panoramatu. V roce 1921 byl B. Hübšmann, po smrti architekta Antonína Balšánka, jmenován členem Státní reĝu-

74. Okolí pomníku Palackého s novou zástavbou podle arch. B. Hübschmanna

lační komise pro hlavní město Prahu. Zároveň se na popud této komise vrací k architektonickému řešení sledovaného území ve smyslu svých předchozích návrhů a posléze realizuje svůj projekt ministerských budov v letech 1924-1929 (1932). Neodmyslitelnou součástí kompozice souboru se stal pomník prvního československého odboje z roku 1932 (Josef Mařatka, Bohumil Hübschmann), po odstranění za německé okupace znovuobnověný až 28. října 1998.

Řeka ve městě, budování nábřeží a promenád se stalo velkým tématem urbanismu 19. a začátku 20. století v celé Evropě. Pražské panorama mělo velké štěstí, že bylo uhájeno malostranské levobřežní nábřeží s přímým přístupem k řece a s ply-

nulou gradací hmot až k dominantám Sv. Mikuláše, Sv. Tomáše a souboru Hradu a Strahova. Co hrozilo při regulačních záměrech na malostranském nábřeží, dokládají známé vady pražského panoramatu, zejména Schönovy domy v ulici U Železné lávky na Klárově, hmota budovy čp. 548-III v Cihelné ulici a navýšená hmota Lichtenštejnského paláce čp. 506-III na Kampě po Odkolkově přestavbě.

Staroměstská část nábřeží je komplikovanější. Ušlechtilé měřítko, bohatá, volná půdorysná skladba, zeleň parkového řešení, příznivé prostorové podmínky, to charakterizuje promenádní nábřeží B. Gruebera z roku 1841-1845. Stejně tak geniální je situování, měřítko a hmotové začlenění Rudolfiny na dostatečně vol-

ném prostoru. Tato řešení umožňovala i zachování pohledů na gradaci hmot Starého Města. (V této souvislosti a jako poznámku na okraj uvádíme zajímavý názor architekta Havlíčka, který ve známé perspektivě kreslí Prahu s třemi věžovými mrakodrapy v území Nového Města. Je to myšlenka naštěstí dnes nemožná a zavržená jako barbarská. V nábřežním pásmu však kreslil pouze nízkou volnou zástavbu, rušící všechny blokové hmoty, obestavující nábřeží Starého Města.)

Postupně architekti a památkáři začali chápat a oceňovat i kvality zachovaných a dosud málo porušených celků secesních a neohistorických bloků nábřeží Masarykova a Janáčkova. Nejen vysokou architektonickou hodnotu jednotlivých objektů, ale naopak hodnotu celku obou nábřeží, dokonale dokumentujících boom společnosti konce 19. a začátku 20. století, její sebevědomí, ekonomickou sílu i evropský rozhled některých autorů. Bohužel při diskusích o oprávněnosti vlonu *Tančícího domu* do tohoto prostředí však vědomí celistvosti prohrálo.

V řešení emauzského předpolí a celého Rašínova nábřeží od Palackého náměstí po Vyšehrad Klub vyvinul velikou aktivitu. Hnací motorem postupného

vývoje názorů na kvalitu průhledu na emauzské panorama se stal architekt Bohumil Hübschmann. Sledovali jsme v zápisních domácí rady a klubovním věstníku dvacetiletý zápas s již překonanou ideou pokračování blokového obestavení nábřeží a prosazování spíše myšlenek Grueberových a Zítkových při kompozici nábřeží v nové stylové powagneriánské orientaci B. Hübschmanna, autora konečného řešení. Jeho celistvost a kvality dnes oceňujeme a chráníme.

Vývoj názorů na zástavbu pod Emauzy dokumentuje též skutečnost, jak málo říká o historii architektury datum vzniku konečného plánu nebo začátku stavby a naopak, jak hluboko v historických zápasech vznikají základní myšlenky řešení, ony tvůrčí, mnohdy geniální momenty i další vlivy, od kterých se příští profesní postupy často jen odvíjejí. Datování architektury je proto záležitost sporná a často zavádějící. V každém případě nemůže být vrcholem snažení uměnovědce, jak se dosud děje, tím musí být výklad kompozice, stavby samé, zakomponování stavby v urbanistickém kontextu, v ilustraci jejího významu pro kulturní život své doby a často ještě většího významu pro dobu budoucí.

Poznámky a odkazy:

- ¹⁾ Archiv Klubu Za starou Prahu, protokol ze schůze domácí rady Klubu, 6. 2. 1905
- ²⁾ Tamtéž, 25. 7. 1905
- ³⁾ Architekt Josef Chochol byl roku 1913 krátce jednatelem Klubu
- ⁴⁾ Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. I, 1910, str. 3-5
- ⁵⁾ Tamtéž
- ⁶⁾ Za starou Prahu, Věstník Klubu Za starou Prahu, roč. III, 1913, str. 82 - 83 (Bohumil Hübschmann Proti zastavení pohledu na Emauzy)
- ⁷⁾ Za starou Prahu, Věstník pro ochranu památek v Čechách, roč. V, 1914, str. 1

a násl. (Návrhy VI. Hofmana a Al. Dryáka z r. 1913)

- ⁸⁾ Tamtéž. (Jeřábek, Hübschmann, Engel: Proti zastavení pohledu na Emauzy)
- ⁹⁾ Za starou Prahu, Věstník na ochranu památek, roč. VI, 1917, č. 3-4, str. 17 a násl. (Bohumil Hübschmann: Poslední zbytek panoramatu Nového Města pražského ohrožen) Věstník otiskl i dupliky arch. J. Kouly
- ¹⁰⁾ Tamtéž. Návrhy poblikovány v Hübschmannově článku. Emauzskému problému se věnoval osobně včetně prohlídky na místě sám generální konzervátor dr. Max Dvořák dne 16. 4. 1917. Výsledkem byla podpora stanoviska Klubu.

Klub Za starou Prahu v nových podmínkách československého státu

Josef Hyzler

Příznačným tématem přednášky *Nové úkoly Klubu Za starou Prahu* uvítal Klub vznik našeho samostatného státu v čele s hlavním městem Prahou. Stalo se tak v slavnostním prostředí Staroměstské radnice při příležitosti valné hromady Klubu dne 11. května 1919. Přednášku pronesl prof. arch. Antonín Engel.

V souladu se svou dosavadní činností Klub vítá nastupující systém součinnosti uměnovědy a stavebně-technické odbornosti v boji o záchranu historické podstaty Prahy oproti svým počátečním emotivně demonstračním postupům, které často hraničily s osobními až nepřátelsky vedenými polemikami a tím se vzdalovaly od zamýšleného ušlechtilého cíle. Klub si je vědom, že skutečnost nového státu si žádá i nové metody práce, zbavené amatérismu a diletantismu, metody, kterými by pronikal do hloubi řešených úkolů a mohl přinášet lepší ideové koncepce v konkurenci s těžkopádnými návrhy technické byrokracie. Dle svých sil byl Klub ochoten pracovat „na rozluštění dvou zdánlivě protichůdných proků ve vývoji města, na zachování kulturních pokladů minulosti a vytvoření nových hodnot, jež by navzájem harmonicky splynuly v nový jedinečný celek, ve Velkou a krásnou Prahu ...

Rozkvět i zkáza Prahy jsou dnes pouze v našich rukách, nikdy nestála před skvělejším rozmachem a nikdy nebyla více ohrožena než dnes.“¹⁾ Na těchto slovech bychom nemuseli nic měnit, stejné pocity máme i nyní po osmdesáti letech.

Klub se hlásí k spoluzodpovědnosti i za novou Prahu, v širším pohledu hledá nové ideově-koncepční urbanistické zásady a definuje nový pojem genia loci, který spojuje historickou a nově vznikající architekturu Prahy.

V úvahách dochází arch. Engel s velikým časovým předstihem k pojmu památková rezervace jako globálnímu garantu ochrany historické urbanistické struktury a současně prohlašuje: „*Ostře musíme sledovat hustotu a výšku zastavění ve všech čtvrtích, neboť jest velmi důležitým činitelem pro zachování správného poměru vůči dominantám i terénu. Oproti ziskuchtivému zastavování výškovému budeme ostře bojovat, proti případnému zavádění amerických mrakodrapů se postavíme s největší vehemencí.“²⁾*

Klub si v této době rovněž uvědomuje význam geomorfologického ztvárnění pražské kotliny a proklamuje její ochranu. Vůbec pozoruhodná je formulace se šíře zájmu v oblasti veřejného života, nejen po stránce kulturní, ale i o povznesení sociální úrovně bydlení

75. Torzo Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí po vandalském stržení 3. 11. 1918

chudších vrstev pražského obyvatelstva a občanského vybavení.

Živý zájem Klubu o ochranu hodnot památkových se rozšiřuje k ochraně hodnot všeobecně kulturních a etických. Tehdejší vedení Klubu zformovalo protest proti antikulturním projevům poválečného pseudovlasteneckého populismu, který svými činy vážně poškozoval náš národní profil v očích světové politické společenosti, do níž český národ ve svém samostatném státě nyní vstupoval. *Když nezodpovědné řádění přes prosby a rady z kruhů odborných pokračovalo a byly ničeny umělecky cenné sochy, kříže, mariánské sloupy, erby a jiná domovní znamení a vznikaly nenahraditelné kulturní ztráty nejen v Čechách,*

i v oblastech německy mluvícího obyvatelstva, ale i na Slovensku, inicioval Klub svolání ankety kulturních a odborných spolků k otázce, jak nalézt opatření, která by zabránila dalším škodám.

Tyto organizace se sešly 27. září 1919 a výsledkem bylo Klubem vypracované memorandum zaslané zjara dalšího roku prezidentovi T. G. Masarykovi.

V úvodní části memoranda je popsán neutěšený stav kulturního bohatství země s poukazem na obávaný budoucí osud paláců a zámků, které se proměňovaly ve správní a kancelářské objekty a ve velké míře byly rušeny slohově zařízené společenské interiéry, jejichž mobiliář byl různě rozptylován, případně i vyvážen do zahraničí. Jmenovitě je poukazováno na poměry ve Valdštejnském a Fürstenberském paláci v Praze a zámcích na Konopišti a v Ploskovicích u Litoměřic, které byly posledním sídlem českého krále Ferdinanda V.

Navržená nápravná opatření byla shrnuta do sedmi bodů následného obsahu:³⁾

1. Paláce, zámky, kláštery využívat pro méně frekventované reprezentativní a kulturní účely se zvláštním přihlédnutím k uchování jejich slohových interiérů. Pokud byl mobiliář vyvezen, měl by se vrátit. Stejně tak je kladen důraz na udržování slohových parků.

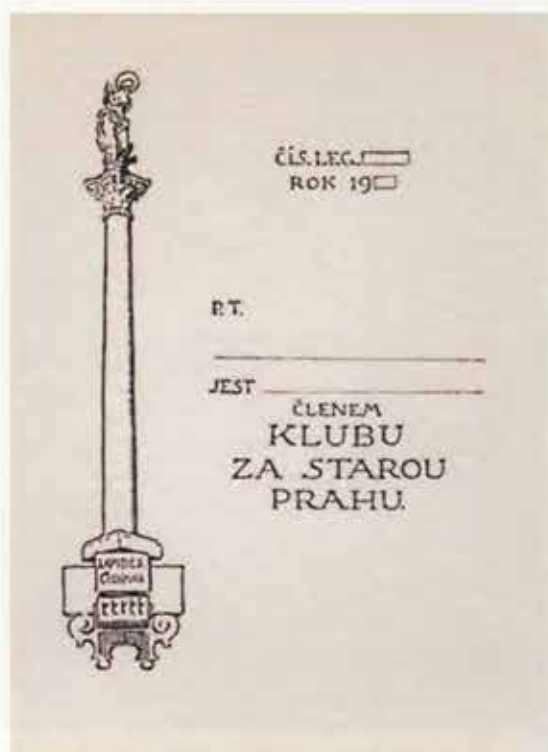
2. Provést odbornou inventarizaci a fotodokumentaci umělecko-historického inventáře zámků, klášterů a jiných významných budov a zajistit jejich trvalou kompletnost před prodejem nebo rozvezením.

3. Sestavit úřední seznam odznaků (orlů), které by měly být jako umělecko-historické památky chráněny.

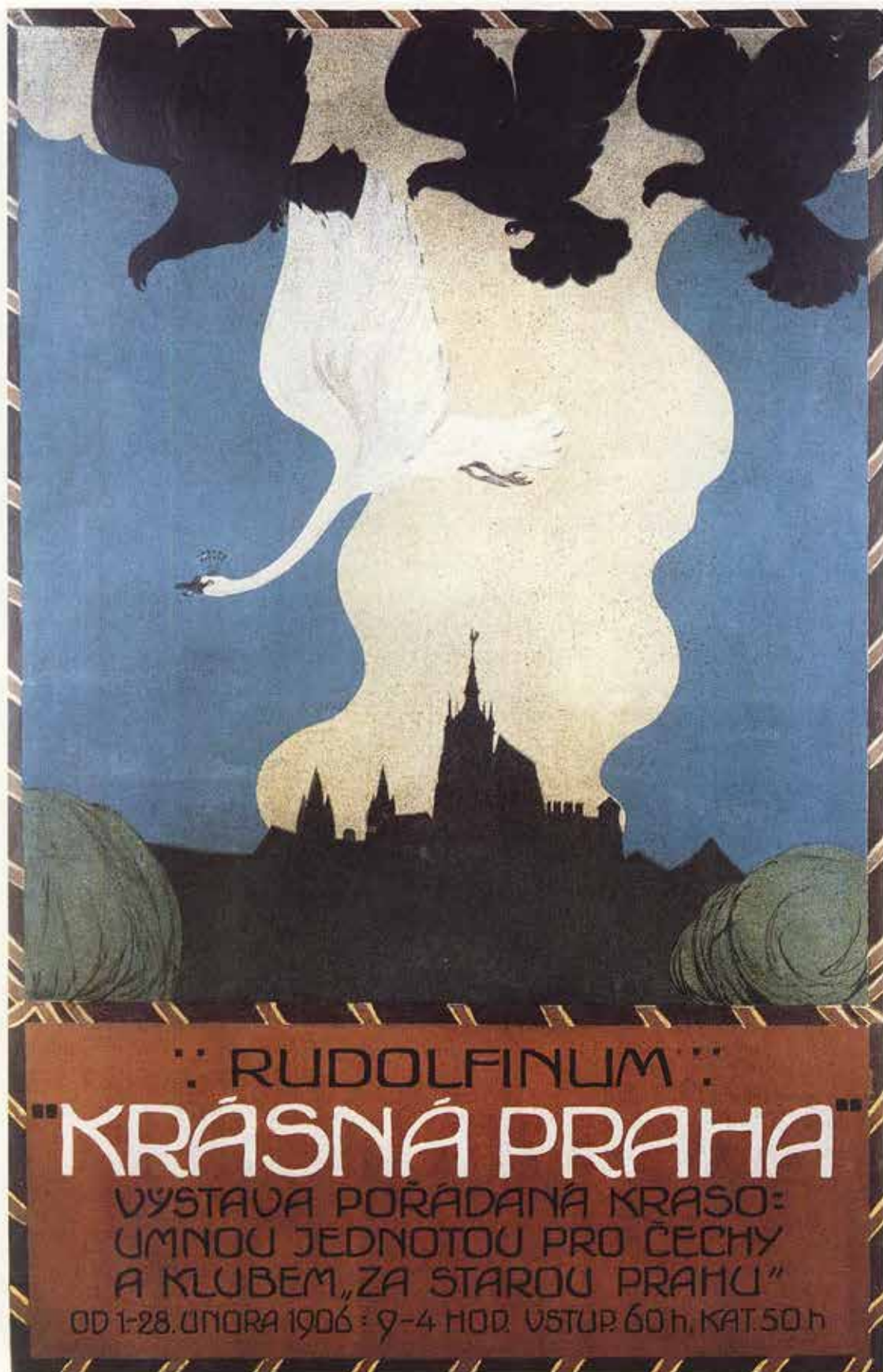
4. *„Sochu Jana Nepomuckého na Karlově mostě doporučuje se označit ve jménu republiky kovovou tabulkou s příslušným nápisem za památku uměleckou a historickou z roku 1683.“*

První legitimace Klubu Za starou Prahu z roku 1900. Návrh Karel Klusáček

Druhá legitimace Klubu Za starou Prahu z roku 1906. Návrh Adolf Kašpar

Plakát k výstavě Krásná Praha v Rudolfinu v roce 1906. Litografie Jana Konůpka.
Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze

Akvarel Jana Konůpka, který věnoval Klub Za starou Prahu Emmě Destinové ke koncertnímu večeru dne 18. ledna 1908. Muzeum hlavního města Prahy

Návrh pozvánky k hudebnímu večeru Emmy Destinnové
 18. ledna 1908. Perokresba Jana Konůpka

Třetí legitimace Klubu Za starou Prahu z roku 1910. Návrh V. H. Brunner

Ungelt. Pohlednice vydaná Klubem Za starou Prahu

Pozvánka na slavnostní mimořádnou valnou hromadu Klubu v roce 1910. Návrh V. H. Brunner

Domácí rada Klubu Za starou Prahu v polovině 80. let. Přední řada zleva: dr. Z Kropáček, ing. F. Petroušek, prof. E. Hruška, dr. O. Hora, dr. H. Turková, akad. mal. V. Dědičová. Zadní řada zleva: ing. Z. Fuka, prof. J. Krise, dr. J. Cejp, K. Smělý, R. Porteš, ing. arch. J. Hyzler, F. Zelenka, dr. J. Dušek, J. Veselý, J. Hrubeš, dr. A. Vrba, M. Patka. Foto L. Kubíková, 1986

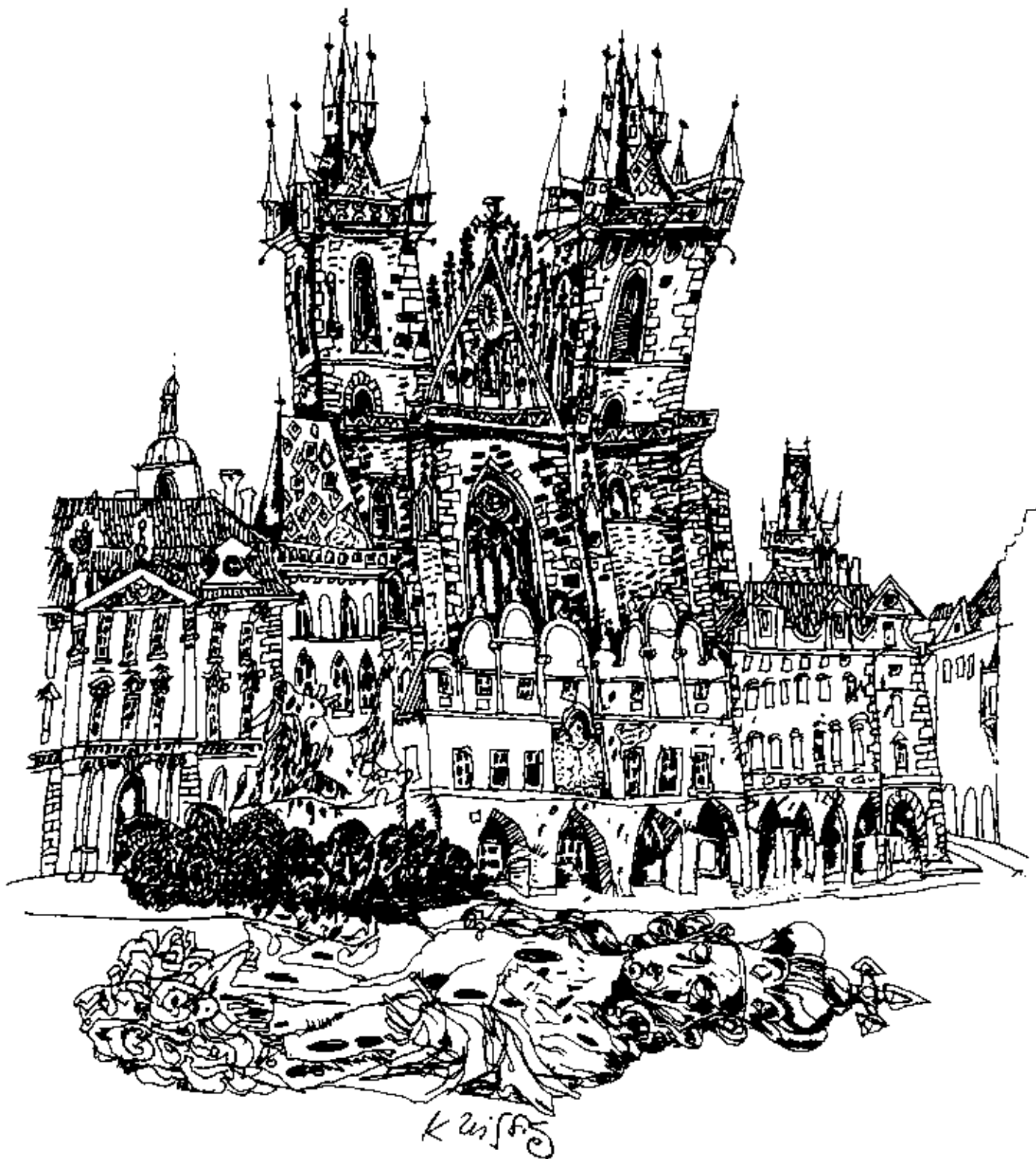
Dr. Dobroslav Líbal, nejvýraznější osobnost české památkové péče posledních desetiletí. Čestný člen Klubu Za starou Prahu.

Domácí rada Klubu Za starou Prahu a její spolupracovníci v roce 1999. U stolu sedí zleva: dr. Jan Cejp, dr. Zdeněk Dušek, ing. arch. Josef Hyzler, ing. arch. Helena Polívková, ing. arch. Milan Polívka. V druhé řadě zleva: prof. ing. arch. Milan Pavlík, ing. arch. Jan Woletz, ing. arch. František Kašička, Richard Biegel, dr. Kateřina Bečková, Jan Veselý, mgr. Kateřina Hanzlíková, mgr. Blanka Kynčlová. Třetí řada zleva: ing. arch. Martin Krise, Marek Foltýn, Jana Kvaltinová, Michal Patrný. Foto D. Sýkorová, 1999

Před zasedáním domácí rady Klubu v říjnu 1999.
Foto D. Sýkorová, 1999

KAREL TEISSIG: TÝNSKÝ CHRÁM
GRAFICKÁ PRÉMIE KLUBU ZA STAROU PRAHU

Karel Teissig, Týnský chrám, síťotisk, 1995. Grafická prémie Klubu Za starou Prahu